ARALIK 2019 • YIL: 2 • SAYI: 22 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

ÇOĞALARAK GELİŞMEK Mİ GELİŞEREK ÇOĞALMAK MI
Afşar Timuçin

TOPLUMSAL ÇÖZÜLMEYİ AÇIĞA ÇIKARAN DÖRTLÜ İNTİHARLAR
Tanju Cılızoğlu

İSTİKLAL MARŞI'NI KİMLER YAZDI?
Yalçın Küçük

HEİDE DEYİŞLERİ
Hayrettin Ökçesiz

SOSYAL "NANOTEKNOLOJİ" YA DA LENİN NASIL TARİKATÇI OLABİLİR?
Taylan Kara

MAX WEBER'DE EMPERYALİZM SİYASETİ, LİBERAL MİLLİYETÇİLİK VE SOSYOLOJİ
Ufuk Özcan

FELSEFE EĞİTİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER
Ali Timuçin

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN ÜÇ ROMANI
Sabahat Türer

ALTMIŞ BEŞ METREDE
Celal İlhan

YUSUF ATILGAN'IN ANAYURT OTELİ'NDE YAZINSAL YANILGILARI
Asım Öztürk

ANAYURT OTELİ'NDE TAŞRA KİMSESİZLİĞİ
B. Sadık Albayrak

Karikatür: Mustafa Bilgin

İÇİNDEKİLER

2 • **SİYANÜR-NEOLİBERALİZM-SOSYALİZM**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **YENİDEN**
AFŞAR TİMUÇİN

4 • **ÇOĞALARAK GELİŞMEK Mİ GELİŞEREK ÇOĞALMAK MI**
AFŞAR TİMUÇİN

10 • **TOPLUMSAL ÇÖZÜLMEYİ AÇIĞA ÇIKARAN DÖRTLÜ İNTİHARLAR**
TANJU CILIZOĞLU

15 • **YİNE**
GİZEM PINAR KARABOĞA

16 • **MEHMET ÂKİF İLE ÇÖKÜŞ-4 İSTİKLAL MARŞI'NI KİMLER YAZDI?**
YALÇIN KÜÇÜK

19 • **SUSKUNLUK**
CEMAL ÖZTÜRK

20 • **SOSYAL "NANOTEKNOLOJİ" YA DA LENİN NASIL TARİKATÇI OLABİLİR?**
TAYLAN KARA

24 • **MAX WEBER'DE EMPERYALİZM SİYASETİ, LİBERAL MİLLİYETÇİLİK VE SOSYOLOJİ**
UFUK ÖZCAN

30 • **DEVRİMCİ ROSA'NIN AŞK MEKTUPLARI**
HÜLYA HIZARCI

32 • **FELSEFE EĞİTİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER**
ALİ TİMUÇİN

37 • **KURABİYE KALIBI**
MÜESSER YENİAY

38 • **YALNIZCA PORTE BAŞINDA DEĞİL HER YERİNDE BİR "SOL" ANAHTARIYDI O!**
EKREM ATAER

41 • **SONSUZLUK / GÖÇ**
MUSTAFA GÖKSOY

42 • **HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN ÜÇ ROMANI**
SABAHAT TÜRER

46 • **BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2019/ARALIK KIRK YIL BİR KİTABIN YOLUNU GÖZLEMEK**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

50 • **ALTMIŞ BEŞ METREDE**
CELAL İLHAN

55 • **DİVRİĞİ'DE ELMA HASADI İMECESİ**
SAADET BAYAR

58 • **İSKANDİNAVYA'DAN İZLENİMLER**
MÜSLÜM KABADAYI

63 • **UZAĞINA DÜŞMEYECEKSİN SAKİNLİĞİN**
ALTAY TAŞKIN

64 • **ROMAN GERÇEKLİĞİ İÇİNDE YUSUF ATILGAN'IN ANAYURT OTELİ BAĞLAMINDA YAZINSAL YANILGILARI**
ASIM ÖZTÜRK

68 • **ANAYURT OTELİ'NDE TAŞRA KİMSESİZLİĞİ**
B.SADIK ALBAYRAK

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 2 · SAYI: 22 · ARALIK 2019
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SURELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ŞİİR EDİTÖRÜ:
CAFER YILDIRIM
Yeni Gelen için şiirlerin, editörümüzün cfryildirim@hotmail.com e-posta adresine gönderilmesi rica olunur.

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUC
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAK KARİKATÜRÜ
ERDOĞAN KARAYEL

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelen.com
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK.
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 100 AVRO KARŞILIĞI TL.DİR

SİYANÜR-NEOLİBERALİZM-SOSYALİZM

Siyanür kavramıyla tanışmamız 1990'larda oldu. Bergama Ovacık'ta siyanür'le işletilecek altın madenine karşı yöre köylülerinin büyük direnişleri, bütün ülkeyi uyarmıştı. Siyanür'e karşı topraklarını, meşeyi çamı, üzümü inciri, keçiyi koyunu korumak ve savunmak için eyleme geçen Bergama köylüleri içinden "Hopdediks" adı takılan Bayram Yıldız gibi direniş kahramanları çıkmıştı. Siyanür'ün ülke hayatına bir ölüm silahı olarak girişi 90'ların sonunda Bergama'yla simgelenebilir; ardından bütün ülkede emperyalizmin "Altıncı Çeteleri" topraklarımızı siyanürün kurutucu zehrine buladılar. Ormanları yok edip gölleri kuruttular, milyonlarca yılda oluşan yaşam toprağını kazıyıp kısa sürede paraya, hisse senedine çevrilecek madenlerle delik deşik ettiler.

***

Emperyalist kapitalist düzenin neoliberalizm kavramıyla adlandırılan politika, hukuk, ekonomi politik, sanat ve felsefe yönelimiyle tanışmamız biraz daha eskidir. 24 Ocak/12 Eylül tarihleriyle simgelenen darbeden sonradır. İşçi haklarını geliştiren sendikaların tasfiye edilişi, sol örgütlerin yasaklanışı, yüzbinlerin işkenceden geçirilişi, kamu işletmelerinin özelleştirilmeleri, eğitimin imam hatipleştirilmesi, sanatın hayattan kopartılarak bireyci küçük burjuva vıdı vıdısına çevrilişi bu darbenin sermaye sınıfına sömürmesi için bütün direniş araçları elinden alınmış bir toplum yaratma girişiminin sonuçlarıdır. Siyanürle altın çıkartan şirketlerin ülke sathına yayılışı bu sürecin bir parçasıdır.

Neoliberalizm, tekelleşmiş sermayeye sınırsız çıkar sağlamak için devletin yeniden yapılanmasının ideolojik-politik kod adıdır.

***

Dünyanın neoliberalizmle tanışması biraz daha eskidir. Bizdeki gibi simgesel bir başlangıç, sosyalist Allende hükümetini deviren 11 Eylül 1973 Şili faşist darbesiyle olmuştur. İngiltere'de Margaret Thatcher'in iktidara gelişiyle dünyanın en eski emperyalist ülkesinde faşist darbeleri aratmayan bir sermaye programı ilan edilmiştir.

70'lerin ortalarından itibaren neoliberalizm dünyanın her yerinde emekçi sınıfların kazanımlarına ölçüsüz saldırıların ekonomi politik çizgisi olmuştur. Tekelci sermayenin ölçüsüz kâr hırsının ideolojik, politik, sanatsal ve felsefi maskelerini oluşturmuştur.

***

Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerindeki sosyalist düzenlerin yıkılışı bu sürecin içindedir. 30 yıl önce Berlin Duvarı'nın yıkışıyla simgelenen bu trajik çöküşe neoliberalizm "özgürlük" maskesi biçmiştir ve bugün bu "özgürlüğün" toplumsal birçok güvencesi bulunan sosyalist ülke emekçilerinin geçinebilmek için ülkesini terk etmek, sınırsız sömürü özgürlüğü altında emeğini satarak yaşamını sürdürebilme özgürlüğü olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çöküşle halkların kardeşçe yaşadığı sosyalist Yugoslavya çökertilmiş, yeniden "balkanlaştırılmıştır".

Bu çöküşün sarhoşluğuyla düzenin ideologları "tarihin sonunu" bile ilan ettiler. Ebedi sömürü düzeni hayalleriyle yeni maskeler diktiler.

Fakat tarih hükmünü yürütmeye devam etti. Geçen beş on yılda, özellikle Türkiye ve Ortadoğu'da insanlık trajik deneyimler yaşayarak neoliberalizmin "özgürlük" maskesinin arkasındaki "paran kadar özgürlük" gerçeğini görmeye başlamıştır.

Artık Brecht ustanın dediği gibi, "Sen kazandın ama biz haklıyız" diyoruz.

Bugün Latin Amerika'dan Ortadoğu'ya uzanan bir hatta dünyanın sokakları "paran kadar özgürlük" sunan tekelci piyasa düzenlerine isyan eden halkların protestolarıyla dolup taşmaktadır. Öyle görünüyor, düzen "tarihin sonunu" getiremedi ama isyan eden halklar neoliberalizmin sonunu getirecektir.

***

Fakat burada büyük bir açmazımız var. Yaklaşık 50 yıldır neoliberal ideologlar, iktisatçılar, filozoflar, yazarlar, şairler, ressamlar, sinemacılar sosyalist bilinç ve irademizi kıran kitlesel üretimde bulundular. Sömürüyü meşru, olağan ve zorunlu gösteren, irademizi bu düzenden kurtuluşumuzun olmadığı karabasanıyla felç eden bir düşün ve sanat yığınıyla üstümüzü örttüler.

Bizi kafamızdan yakaladılar, kafamızda silahsızlandırdılar. Taylan Kara dostumun deyişiyle "edebiyatla ahmaklaştırdı, felsefeyle çökerttiler". 19. Yüzyılın ortasından beri insanlığın kurtuluş yolunu aydınlatan sosyalizmi halklara olumsuz göstermeyi başardılar.

Bugün neoliberalizmin sonunun geldiğini haykıran sokaklarda sosyalizmin sesinin yeterince gür ve etkili çıkmaması en büyük açmazımızdır.

***

Ormanları, bahçeleri, tarlaları, suları zehirleyen altıncıların siyanürü artık evlerimize kadar girdi. Uykuda öpmeye kıyamadığımız çocuklarımızı kendi ellerimizle zehirler hale getirildik. Emekçileri o ölçüde çaresiz bıraktılar ki, siyanürü kendi elleriyle kardeşlerine içiriyor, son yudumu kendisine ayırıyor.

Tanju Cılızoğlu ustamız, toplumsal çürümeyi bir tokat gibi yüzümüze çarpan aile intiharlarını ele aldığı yazısında yine Brecht'e dayanarak çıkış yolumuzu işaret ediyor:

Ne yap yap öğren her şeyi ve ne yap yap başa geç!

İnsanlığın emekçilerin iktidarına, yeniden ve daha gelişmiş sosyalizme ihtiyacı mutlaktır.

B. Sadık Albayrak

YENİDEN

Afşar Timuçin

Yeniden sevebilirsen beni
Bir beyaz gül takarım yakama
Göstersin aşkımızın güzelliğini
Belki zilzurna sarhoş olurum
Yeniden sevebilirsen beni

Sinemaya falan giderim
Dolaşırım orada burada
Üsküdar'da halama uğrarım
Bir süre kıyıda gezerim
Eski dostları bulurum
Senin beni sevdiğini söylerim

Yeniden sevemezsen beni
Kimseye bir şey anlatma
Sorarlarsa o bir düştü de
Bir yanılgıydı aslında yoktu
Afşar falan değildi adı
Her şey gibi bitti sonunda

Yeniden sevebilirsen beni
Burada ya da Akhisar'da
Olmayan doğduğum evde
Dünyalar benim olur
Güneş gibi yayılırım ufkuna
Belki de dayanamam ölürüm
Yeniden sevebilirsen beni

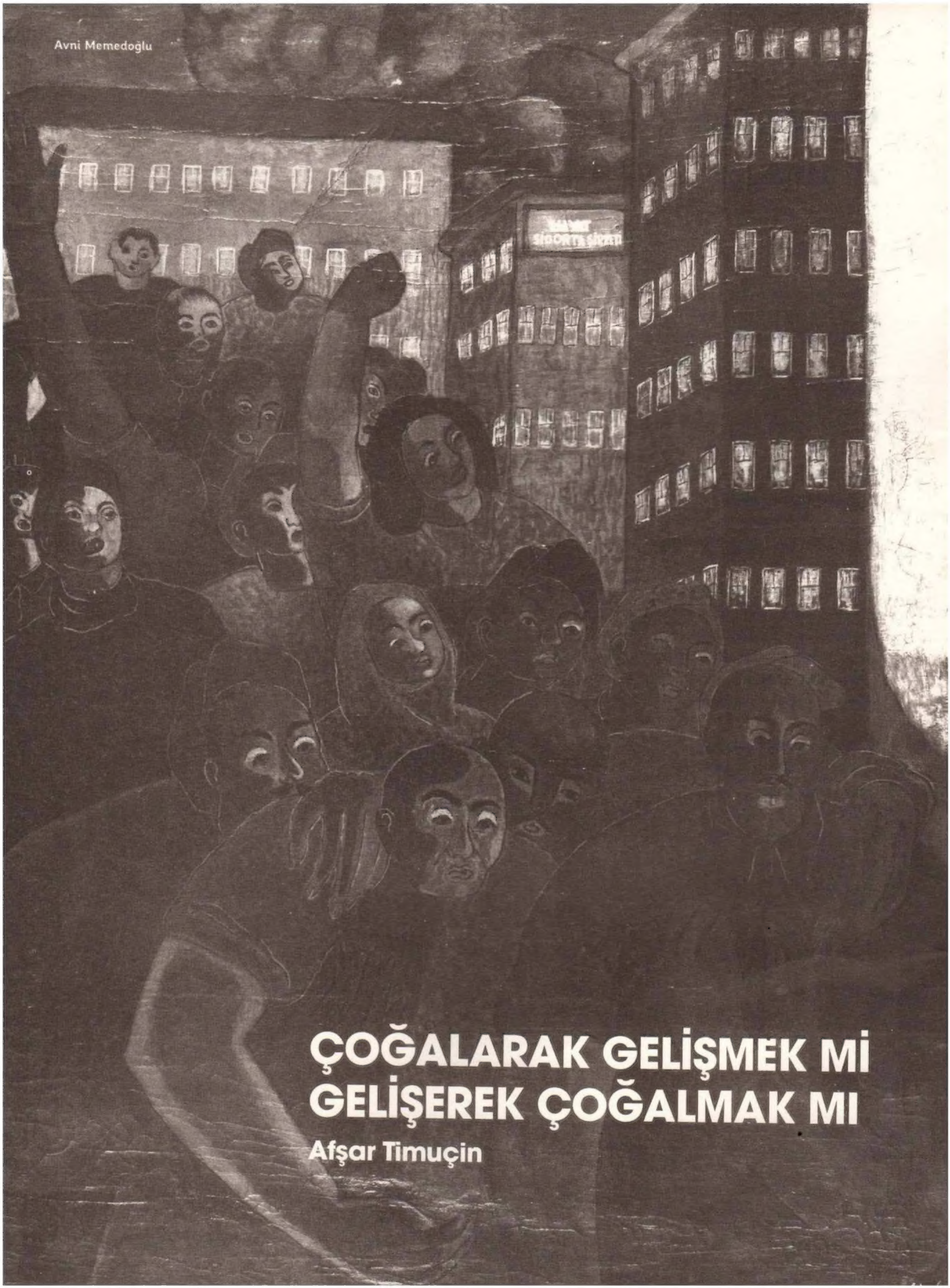

ÇOĞALARAK GELİŞMEK Mİ GELİŞEREK ÇOĞALMAK MI

Afşar Timuçin

Toplumsal gelişmeler genellikle önceden azçok sezilseler de ancak belli somut sonuçlar ortaya çıktığı zaman açıkça görülürler. Bunlar içinde bizim ilgimizi en çok devrim diye nitelendirdiğimiz değişmeler çeker. Devrim hızıyla ve sertlikleriyle belirgindir. Oysa her devrim uzun süreçler boyunca alttan alta hazırlanmıştır. Her devrimin bir öncesi ya da daha doğrusu önceleri vardır. Bir oluşumun çözülme anı gözümüze devrim olarak görünür.

Toplumbilimciler aşırı nüfus oynamaları konusunda ne düşünürler bilmem. Ben şu kısa aklımla bu konuda şöyle düşünüyorum: toplumlar için bir bakıma birbiri içinde bir bakıma birbirine karşıt ama sonuçları açısından birbirine benzer iki büyük tehlike var: hızlı nüfus azalması ve hızlı nüfus artması. Buradaki "hızlı"ya özellikle dikkat etmek gerekir. Uzun zamana yayılan nüfus oynamaları bazı sıkıntılar getirse de büyük tehlikeler yaratmaz. Zaten toplumsal dönüşümler birdenbire olmaz ama birdenbire olmuş izlenimi veren hızlı oluşumlar vardır. Birdenbire olmuş gibi olanlar uzun süreçler boyunca alttan alta gelişmiş ve günü gelince su yüzüne çıkmıştır. Toplumsal gelişmeler genellikle önceden azçok sezilseler de ancak belli somut sonuçlar ortaya çıktığı zaman açıkça görülürler. Bunlar içinde bizim ilgimizi en çok devrim diye nitelendirdiğimiz değişmeler çeker. Devrim hızıyla ve sertlikleriyle belirgindir. Oysa her devrim uzun süreçler boyunca alttan alta hazırlanmıştır. Her devrimin bir öncesi ya da daha doğrusu önceleri vardır. Bir oluşumun çözülme anı gözümüze devrim olarak görünür. Devrim bizi kandırır, az önce yoktu şimdi var diye düşünürüz. Bu yüzden birçok insan devrim düşleri görür, "hemen devrim" ya da "geç kalmadan devrim" duygusallığını yaşar.

Hızlı nüfus oynamaları öncelikle insanın toprakla olan ilişkisini bozar. Aslında bozulan şey insanın kendiyle ilişkisidir. İnsanın toprağına yabancılaşması bir bakıma kendine yabancılaşmasıdır. Nüfus azalmasında birey edilginleşir ve toprakla bağını enaza indirir ya da koparır. Toprağın verimini sağlayacak olan emek iyice azalmıştır. Bu emek aynı zamanda deyim yerindeyse isteksiz emektir: yeterince değerlendirilmeyeceğini bilir. Nüfus artmasında da insan bir başka biçimde topraktan kopmak zorunda kalır: toprak insanı istemez olur ve iter. Hızlı nüfus artışının en belirgin özelliği kitlesel devinimler ya da kitlesel akışlardır. Bu akışlar düşünülmemiş yani yüzergezer akışlardır. O zaman değişik biçimlerde göç olguları oluşur: yerleşik insanlar daha uygun yaşam koşulları bulabilmek için bazen bilinçli ama çok zaman ölçüsüz hesapsız devingen kitleler oluştururlar.

Göçen kitlelerin bıraktığı yerlerde nüfus azalır, kalabalıklardan geriye azalan nüfus alanları kalır. Nüfus artması ve nüfus azalması insanla toprağın dengeli ilişkisini bozduğu gibi genç nüfusla yaşlı nüfus arasındaki uyumu da bozar. Azalan toplumlar daha çok yaşlılar toplumu özelliği gösterirken çoğalan toplumlar gençler toplumu özelliği gösterirler. Ancak o yaşlılar da o gençler de yaşamda etkin olma gücünü büyük ölçüde yitirmişlerdir. Küçülen yani seyrekleşen toplumlarda da büyüyen yani yoğunlaşan toplumlarda da deneyimlerin ve bilginin geliştirilmesi zorlaşır, birikimlerin yeni kuşaklara aktarılması ve dengeli dağılımı zorlaşır, giderek sağlıklı deneyim ve sağlıklı bilgi üretimi hemen hemen tümüyle olanaksızlaşır.

Nüfus azalması ve nüfus artması öncelikle iktisadi düzlemde büyük sorunlar yaratır: her iki durumda da toplum kendini besleyemez olur. Toprak ve insan dengesi bozulmuş olduğu gibi toplumsallık koşulları da büyük ölçüde zora girmiştir: buradan köklü ahlak sorunlarına bir kapı açılır: insan insana olan saygısını, bu arada kendine olan saygısını yitirir, bu arada yaşama olan inancını yitirir. Değer bilenlerin yerini değer bilmeyenler, özgecilerin yerini benciller almaya başlar. Yalan yalnız siyasette değil her meslekte en uygun ya da zorunlu yöntem olur. Nüfus azalmasında binbir güçlükle savaşan insanlar toprakları değerlendirmekten kaçınırlar, çünkü çabalarının ciddi bir karşılığı olmayacaktır: çalışmadan yaşamak düşleri bireylerin dünyasını tutmaya başlar. Nüfus artmasındaysa insanlar büyük ölçüde topraksız kalırlar ya da kendilerine bırakılan toprakları değerlendirme olanağı bulamazlar. Bunun en kaba anlamı yaşama olanağı bulamamaktır. Nü-

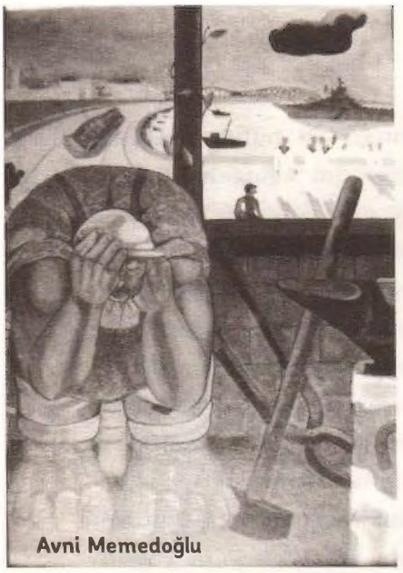

Avni Memedoğlu

Nüfus azalması ve nüfus artması öncelikle iktisadi düzlemde büyük sorunlar yaratır: her iki durumda da toplum kendini besleyemez olur. Toprak ve insan dengesi bozulmuş olduğu gibi toplumsallık koşulları da büyük ölçüde zora girmiştir: buradan köklü ahlak sorunlarına bir kapı açılır: insan insana olan saygısını, bu arada kendine olan saygısını yitirir, bu arada yaşama olan inancını yitirir. Yalan yalnız siyasette değil her meslekte en uygun ya da zorunlu yöntem olur.

fusun aşırı artışı uzak yerlere gitme düşlerini kışkırtır. Her iki durumda da insan ve toprak dengesi bozulmuştur. Toprak insana küser. İktisadi yaşam bütün yönleriyle belli bir verimsizlikte karar kılmış gibidir. Sorunun kültür açısından yarattığı sakıncalar sıradan sakıncalar değildir. Her iki durumda da ilk gürültüye giden ve gözden çıkarılan eğitim olur: sağlıklı eğitim yapma olanakları ortadan kalkar. Zor durumlarda insanın ilk vazgeçeceği şey eğitimidir. Kısacası toplum kendini besleyemez ve eğitemez olur. Sivillerin yükümlülüklerini başkaları üstlenir, giderek bozulan düzeni ayakta tutacak olan güçler bundan böyle polisler ve askerlerdir. Eğitim alanlarını eğiten olarak da eğitilen olarak da niteliksiz insanlar doldurur. Toplumun ardı ardına değer kaymalarına uğramasında bu niteliksiz eğiticilerin ve niteliksiz eğitilenlerin büyük payı vardır.

Cahillikle delilik ileri boyutlara ulaştıklarında özdeş görünümler ortaya koyarlar. Zır cahil de bir tür delidir. Cahili "egemen" diye görmeye eğilimli olanlar olsa da cahil yalnızca ve basitçe kendini bilmeyen biridir. Uçkurunu bağlayamayan egemen diyebiliriz ona. Aşırı ölçülerde cahilliğe batmış bir toplum bir deliler toplumu niteliği gösterir. Bu toplumun başlıca özelliği kendini bilmeyişidir. Onda olayları çok doğru değerlendirmesi gereken ve aklı başında görünen insanlar bile sağlıklı düşünme konusunda sorunludur. Onların toplumsal olayları değerlendirişleri zihin sağlığı yerinde olmayanlara özgü bir dağınıklıkta ve uyarsızlıkta olur. En basit bir olayı bile en olmadık biçimlerde açıklarlar. Sonunu düşünmeden karar vermek ve rasgele eylemde bulunmak o toplum insanının alışkanlığıdır. Örneğin bir sefilin on altı yıl önce birlikte olduğu bir kadını namus temizleme gerekçesiyle öldürmesi olmayacak iş değildir. Örneğin bir bilim adamı bir felsefe adamına şu soruyu sorabilir: felsefe ülkemizin su sorunlarını nasıl çözecek? Örneğin iki "bilim adamı" yumruk yumruğa kavga edebilirler ve kavga ederken birbirlerini öldürebilirler. Örneğin dilci geçinen biri dilin bozulduğunu söyleyebilir. Örneğin şiir yazdığını sanan biri yenmez yutulmaz zırvalarıyla büyük şair diye işlem görebilir. Örneğin okumuş etmiş bir kişi kendisini tehdit eden ve bana şu kadar para vermezsen yanarsın diye palavralar sıkan bir soytarıya bütün parasını eliyle götürüp verebilir. Örneğin onurlu işlerde çalışan bir takım insanlar daha iyi yaşamak adına onursuz ilişkilere girebilirler.

O durumda iyiden iyiye gevşemiş olan toplumsal bağlar toptan çözülür, kurumlar temelden sarsılır ve kurumdan kuruma ya da kişiden kuruma ilişkilerin yerini kişiden kişiye ilişkiler alır. Kurumlar ne dolap döndürdüğü bilinmeyen kapalı kutulara dönüşmüşlerdir. Diyelim çocuğunuzu falanca okula vermeyi düşünüyorsunuz. Sağlıklı bir toplumda ne yapmanız gerekir? Onu elinden tutup ilgili kuruma götürürsünüz, koşulları öğrenip başvuru kağıdını doldurursunuz. Size çocuğunuzun falanca tarihte sınava gireceğini, o gün falanca saatte okulda olması gerektiğini bildirirler. Siz de gönül rahatlığıyla evinize gidersiniz. İnsan ilişkilerinin çözüldüğü ve kurumların önemini yitirdiği bir toplumda önce bir tanıdık bulup onunla o kuruma nüfuz etmeyi düşüneceksiniz. Bunun için dostunuz Salim beyden bilgi almaya çalışırsınız. Salim beyin aklına da Halim bey gelir. Halim beyin gücü ve isteği ölçüsünde çocuğunuz o okula girme şansını elde edecektir. Çocuğunuzun o okula girmesi kendisine ve topluma iyilikler mi getirecektir? O hiç önemli değildir. Anneler de babalar da işin asıl önemli olan o yanını düşünmezler.

Aşırı nüfus azalmasından çok aşırı nüfus artışı tehlikelidir. Aşırı nüfus artışında kentler *bu insanların hepsi gerekli*

miydi duygusunu verecek biçimde şiştikçe şişer. O durumda herkes öncelikle kendini kurtarmanın yollarını düşünür. Ne yolla olursa olsun yaşama tutunmak önemlidir. Aşırı nüfus azalmasında toplumun ve insanların verimi düşer, emeğin gücü azalır. Toplum seyrekleştikçe yoksullaşmaya doğru gider ve kendisini yarına taşıyacak dinamiklerini elden kaçırdığı için maddi anlamda da manevi anlamda da azla yetinmek durumunda kalır. Göreneksel değerlere sıkı sıkıya bağlanır, çünkü yeni değerler yaratma gücünü yitirmiştir. Geçmişindeki pırıltılı olaylarla övünür. Aslında onun dünle de yarınla da büyük bir ilişkisi yoktur. Yeraltı ve yerüstü kaynakları azçok zenginse insanların yaşamlarında ölümcül sıkıntılar ortaya çıkmaz ama kültür yaşamı kökten sarsılır. Yaşayan kuşakların gelecek kuşakları maddi ve manevi düzlemde besleme koşulları son derece azalır.

Evet asıl büyük sıkıntılar nüfusu hızla artan toplumlarda yaşanır. Hızlı nüfus artışının "müsebbibi" toplumun kendisidir. Nüfus artışı toplum sınıfları arasındaki hatta toplum sınıflarındaki dengeleri bozar, bu durumda hakönermeler haksızlıklar anlaşmazlıklar çatışmalar büyük boyutlara ulaşır. Bunun en belirgin örneği Eskiçağ'da Yunanistan'da yaşandı. Patlayan nüfus parçalı bir görünüm ortaya koyan ülkeyi daha da parçalamış ve sonunda onun yıkılmasını getirmişti. Verimsiz topraklarıyla kendini yeterli besleyemeyen Yunanistan'da insanların en büyük korkusu sitelerdeki hızlı nüfus artışlarıydı. Eşcinselliği ve düşük yapmayı kışkırtmak, yeni doğan bebeklerin çelimsizlerini bir dağın tepesinden atıp öldürmek gibi uygulamalar sitelerde hızlı nüfus artışını önleyemedi. Yunanlılar bu yüzden uzak topraklara açıldılar ve tarihin ilk büyük sömürgecileri oldular. Sömürgecilikle gelen zenginlik tüm iktisadi ve toplumsal dengeleri bozdu, siyasal yaşamı çorbaya çevirdi. Yunanistan bir süre sonra Peloponnesos savaşları diye bilinen içsavaşların ardından çöktü ve yağmalandı.

Bugün bizim ülkemizde yaşanan sıkıntıların büyük bölümünün başlıca sorumlusu hızlı nüfus artışıdır yani toplumun kendisidir. *"On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan"* diye marşlar düzen bir toplum bugün doksan milyona doğru yelken açmış bulunuyor. Sömürgeci olarak dışarıya açılmamız sözkonusu olmadığından nüfus artışı bize yoksullukla gelen zenginliği değil de doğrudan yoksulluğu getirdi. Önce ağır aksak giden üretim düzeni bozuldu ve üretimle tüketim arasındaki azçok uyumlu bağ koptu. İçsavaş kadar yıkıcı bir içgöç olgusu yaşandı. Bizimkilerin bir bölümü de para kazanmak için uzak topraklara gittiler ama çok kazanmadıkları ve kazandıklarıyla geriye dönmedikleri için çıktıkları toprakların yaşam koşulları üzerinde etkili olamadılar. Eski Yunanlılar koloniler kurmak ve ticaret yapmak için yurtlarından ayrılırlardı ama çıktıkları topraklarla bağlarını koparmazlardı. Bizimkiler hizmet kesimi oluşturmak üzere başka ülkelere gittiler. Gidenler kalanlara göre çok azdı. Bu gidiş içgöçü yavaşlatmaya yetmedi.

Geniş çerçeveli içgöç tehlikelidir: yoksul bölgelerden verimli bölgelere ya da daha az yoksul bölgelere gelişigüzel insan akını anlamına gelir. Bu da insanların topraksız kalması ya da toprağı olanın toprağı işleyemez olması ve nesi var nesi yok tümünü yüzüstü bırakıp yola çıkmasıdır. Bu durum uzun erimde ya da orta erimde tarımın ve hayvancılığın yıkımını getirir. Bizde de öyle oldu, içgöç tarımı ve hayvancılığı bitirdi. Ama küçük ölçüde de olsa yaygın bir sanayi olsaydı tarımda çalışanların bir bölümü işçiye dönüşmüş olacak ve içgöç olsa bile bu boyutlarda olmayacaktı. Göçenler gittikleri yerlerde üretici olamadılar: onları dört gözle bekleyen fabrikalar ya da başka iş ortamları yoktu. Ortaçağ'ın sonlarına doğru Avrupa'da serflerin topraktan kopmasıyla gelişen toplumsal devinim yeni düzende insanlara yeni açılan üretim tezgahlarında işçi olma şansını sağlıyordu. Senyörden bir yıl bir gün kaçmayı başaran serf artık serf değildi ve bir işçi adayıydı. Feodal düzenden sermaye düzenine geçişte bu oluşumun etkileri büyük oldu. Yerel ticaretten bölgesel ticarete, oradan ulusal ticarete, oradan zamanla sömürgeciliğe dönüşecek olan uluslararası ticarete geçişte en büyük katkıyı yeni toplumun yeni üretici sınıfını oluşturan işçiler sağlayacaktı.

Toprağın insanı ittiği koşullarda ortaya çıkan geniş çaplı içgöç son derece tehlikelidir, kısa erimde etkileri apaçık görünmese de nereye çıkacağı belli olmayan bir serüvendir. Kentlerin insanı çektiği koşullarda toplumsal sarsıntı daha kolay atlatılır, o durumda içgöç aynı zamanda yeni yaşam olanakları sağlayan bir dönüşüm etkenidir. Bizde toprağın sırtından attığı insanı çeken çağıran buyur eden kentler ya da ortamlar sözkonusu değildi. Kentlerimiz çok zaman nasıl ayakta durdukları konusunda sağlam araş-

Nedim Günsür

tırmalar olmadığı için doğru bilgilerine sahip olmadığımız koşullarda varlıklarını sürdürmeye bakan basit yerleşim alanlarıydı. Bu durumda her kent göç aldıkça sarsılıyordu. Düşlenen kalkınma atılımları dileklerden ya da sözden öteye geçemediği için kentler geleceği pek de açık olmayan sıkıntılı ortamlar oldular, onlarda sınıfsal dengelerden çok sınıfsal dengesizliklerden sözetmek olasıydı. Bu yüzden hızlı nüfus artışıyla gelen içgöç bu toplumun insanına, köylüsüne de kasabalısına da kentlisine de pahalıya oturdu.

Göçenler yüzyıllardır sürdürdükleri değerlerden kopmak ve gittikleri yerin değerlerine uymak zorunda kaldılar. Gittikleri yere kendi değerlerinden bir bölümünü götürmek istemiş olsalar da toplumsal yapının koşulları gereği bunu çokça başaramadılar. Çocuklar hadi neyse ama yetişmiş insanların gömlek değiştirir gibi değer değiştirmesi kolay değildir. Köyde yetişmiş bir kız çocuğunun pırıltılı kent dünyasında ruhsal gelişimini sağlıklı sürdürebilmesi olası mıdır? İçgöç göçenleri kentlileştirmekten çok kentlileri az da olsa köylüleştirdi ve köylü de kentli de olmayan bir kültürün oluşumuna yol açtı. Bu yeni kültürü kültürsüzlüğün kültürü diye adlandırmamız doğru olur. Bu yeni kültür geleceğin umudundan çok şimdinin karanlığını anlatıyordu. Bir "yalan dünya" vardı, bu yalan dünya tüketilmesi ve kendisinden çok şey beklenmemesi gereken bir dünyaydı. Acılar dünyasıydı ve onda en çok acı çeken kişi en saygın kişiydi. Aslında her türlü değerin yadsınmasıydı bu. Bu kültür yavaş yavaş aşağıdan yukarıya doğru çıkarak bütün bir toplumu ele geçirdi ve gerçek anlamda kültürden sorumlu olması gereken kişiler bile ondan pay aldılar. Bu dönüşüm eğitim alanında ve edebiyat dünyasında köyün yeniden bulunması ve yüceltilmesi anlamına gelmeye başladı. Kentlere yığılışmış da olsak köylüydük biz, o zaman her türlü kalkınma ve bu arada kültür kalkınması köylü duyarlığıyla olacaktı. Oluşmakta olan burjuvazi bile gösterişli ya da tantanalı yaşam merakıyla köylülük belirtileri veriyordu.

Hızlı nüfus artışının getirdiği en büyük felaket eğitimin çökmesi oldu. Önce alttan alta gelenekçilik savlarına bürünmüş olarak cahilliğin hoşgörülmesi hatta yüceltilmesi girişimleri başladı. Bu oluşum üniversitelere kadar yayıldı. Ağır gereksiz bilgilerden çok yaşamı kolaylaştıracak alaminüt bilgiler gerekiyordu bize. Buna göre eğitimi yavaş yavaş daha çok uygulamalı alanlara doğru kaydırmalıydık, gereksiz bilgilerle genç kafaları ütülemenin anlamı yoktu. Bir rektör tarihe not düşercesine üniversitesinin açılış töreninde öğretim üyelerine ihtarda bulundu: gençlerin kafaları kuramsal bilgileri almıyor, derse girdiğinizde on dakika kadar kuramsal bir şeylerin sözünü edin edecekseniz, çok uzatmadan yaşamsal konulara uygulamayla ilgili

Cahillikle delilik ileri boyutlara ulaştıklarında özdeş görünümler ortaya koyarlar. Zır cahil de bir tür delidir. Cahili "egemen" diye görmeye eğilimli olanlar olsa da cahil yalnızca ve basitçe kendini bilmeyen biridir. Uçkurunu bağlayamayan egemen diyebiliriz ona. Aşırı ölçülerde cahilliğe batmış bir toplum bir deliler toplumu niteliği gösterir. Bu toplumun başlıca özelliği kendini bilmeyişidir. Onda olayları çok doğru değerlendirmesi gereken ve aklı başında görünen insanlar bile sağlıklı düşünme konusunda sorunludur.

konuklara geçin. Yeni yeni palazlanır gibi olan felsefenin üniversite düzeyinde çöküşü de bu koşullarda oldu. Özellikle felsefe ve insan bilimleri tam anlamında çorak toprağa dönüştürüldü.

Pekiyi neler oluyordu? Atatürk Cumhuriyet'i bütün kurumlarıyla gençlere emanet etmişti. Gençler bir bölümü yeni kurulmuş olan bir bölümünü de eskiden kalıp onarılmış olan kurumları geliştirmekle yükümlüydüler. O gençler bu yükümlülüğü yanlış anladılar: kendilerini bekçi gibi kolcu gibi korumacı gibi gördüler, oysa amaç kurumların başını beklemek değil onları olabildiğince geliştirmekti. Giderek bu iş kurumları ele geçirmek gibi kurumların üstüne oturmak gibi bir anlam kazandı. O gençler etkili yerlerde görevler alıyorlardı. Kiminin hükümette yeri ya da ağırlığı vardı, kimi genel olarak siyasette söz sahibiydi, kimi gelişmemiş kültür alanlarında özellikle bilimde etkin rol oynuyordu. Başlangıçta amaç karma iktisat yöntemleriyle belli bir kalkınmayı sağlamaktı ama bunu kim nasıl uygulayacaktı? Bu arada iktisatçılarımızın feodal düzenden saydıkları ama feodallikle zerre kadar ilgisi olmayan ağalık düzenini kaldırmak, böylece topraklarımızı işlenir ve verim verir duruma getirmek, bu topraklarda yeni bir iktisadi yaşam düzeni kurmak ve bu arada ülke çapında bir eğitim seferberliğini gerçekleştirerek Cumhuriyetin yolunu açmak gerekiyordu. Yoksa geleceğin bize neler getireceği belli değildi.

Yazık ki Cumhuriyet hükümetleri bu işlerle uğraşacak vakti bulamadılar. Çünkü onların çok daha büyük bir sorumluluğu vardı: günden güne gelişen komünizmle savaşmak ve komünizm tehlikesini ne yapıp yapıp "bertaraf etmek" gerekiyordu. Ağır sanayisi olmayan, örgütlü tarım işçileri de olmayan, okuma yazma bilenlerin oranı çok düşük olan bir ülkede, toplumsal ve siyasal bilincin epeyce aşağılarda, ortalamanın çok altında olduğu bir ülkede komünizm tehlikesinin olması gerçekten çok ilginçti. O günlerden sonra toplumumuzun ve devletimizin en büyük sorunu komünizm sorunu oldu. Halk komünizmin ne olduğunu bilmese de komünizm tehlikesine karşı son derece duyarlıydı. Hatta yanlış anımsamıyorsam, bir ara Amerika Birleşik Devletleri'yle bir "komünizmi birlikte kovalayalım" anlaşması da yapıldı. O günden sonra devlet neredeyse bütün gücünü komünizm kovalamakta harcadı. O dönemde devlet en büyük başarıyı sıtmayla trahomla ve veremle savaşarak kazandı.

Kesintisiz süren nüfus artışı yoksulluğun ve cahilliğin kökleşmesine yol açtı. Bilgi çökünce ahlak da çöküntüye uğradı. Bireyler kendilerinden başka kimseyi umursamaz oldular. Toplumda aydından çok aydınımsı yetişiyordu. İncelik yerini yavaş yavaş hödüklüğe bırakıyordu. Olağan koşullarda elde edilemeyen şeyler olağandışı koşullarda elde edilebiliyordu. Bu yüzden demokrasi başta olmak üzere birçok değer tartışılabilir oldu. Toplum giderek atomlaştı. Aile dayanışık olmaktan çıktı ve bir katışmaca dönüştü. Onda her kişi ancak kendi çıkarları çerçevesinde öbürüyle yanyana gelebiliyordu. Örtülü işler gizli kapaklı ilişkiler apaçıklıkların yerini aldı. Önemli olan kişisel çıkarlardı. Muhbirler bir karışıklıkta "sayın" payesini elde ettiler. Şiirler gülünçleşti, romanlar ve öyküler güler misin ağlar mısın cinsinden zavallılık belirtileri göstermeye başladı, sinema basitken daha da basitleşti, halkın tek sevgilisi futbol bitti. Listeyi uzatmamıza gerek yok, neyin ne olduğunu hepimiz biliyoruz ama ne hikmetse bilmez gibi yapıyoruz, ağzımızı açıp tek söz söylemiyoruz, bir şeylerin biraz daha kötü olmaması için ne yapmamız gerektiğini tartışmıyoruz ve elimizden geleni yapmayı düşünmüyoruz. Hepimiz az çalışmanın hatta hiç çalışmamanın ve iyi yaşamanın yollarını arıyoruz. Bu arada biz gerekirse dağları devririz sen bizim bu durumumuza aldırma iyimserliğini elden bırakmıyoruz.

TOPLUMSAL ÇÖZÜLMEYİ AÇIĞA ÇIKARAN DÖRTLÜ İNTİHARLAR

Tanju Cılızoğlu

Melih'e gelirken yol üstünden gazetemi de alırım. İki tane alırım ki Melih günün haberlerine göz atarken, ben de manşetlere bakayım, güne körleme başlamayalım. Çaylar geldi. Önce mis kokulu "çay"dan bir yudum aldım. Sonra gazeteyi açtım. Fatih'te bir evde hep birlikte yaşayan ikisi çalışan ikisi işsiz dört kardeşin siyanür içerek intihar ettikleri haberine çakıldım.

Yıl 2019...

Aylardan Kasım...

Kasımın 7. Günü...

Gün henüz ağrıyor.

85 yaşındayım. Hiçbir kasım ayında böylesi temmuz sıcağı hatırlamıyorum.

Al mayonu, git denize serinle.

Lodos hep sıcak eser de böylesi harladığını ilk kez görüyorum.

Temmuz, ağustos aylarının tanyeri ağarırken ortalığın hafif bir serinliği bile yok.

Sabahın yedisinde sokaktayım. Güneş daha henüz çıktı çıkacak. Bir yaz öğlesinin yakıcı sıcağı

Ortalıkta lodos kokusu...

İzmit otogarından belediye otobüsüne biniyorum. Keyfim yerinde. İstanbul'a gidişlerde hep yaşadığım sevinçlere bu kez lodosun kokusu sinmiş.

Önce Moda'ya, şair dostum Melih Ziya Sezer'e uğrayacağım.

Yüzyıllık babadan kalma eczanenin teknolojiye feda edilmemiş, dekoru içinde tüm çocukluğumun İstanbul'u gidip gelecek.

Melih Ziya Sezer, 1955 yılından bu yana dostum. İlk şiirleriyle tanıştığım "13" sanat dergisinden bu yana 65 yıllık hoşbeşimiz hiç fire vermemiş.

65 yıl merhabayı soldurmadan taşımak.

Ben 85'indeyim. O 87 yaşında.

Eczaneye girer girmez, "Dur Melih soluk alayım seni bir göreyim hele" dememe kalmadan bir koşu gider, az ilerdeki binaların aralığındaki çaycıdan çayımı söyler, koşar fırından yeni çıkmış elinizle tutsanız elinizi, ısırsanız dilinizi yakacak poğaçalarımı alır gelir.

Çayımı, poğaçamı üstüne koyacağın düzeneği sağlar ve hemen bir klasik müzik parçasını ya da Ruhi Su'yu açar.

Her gidişimde bir öncekini tekrarlamadan sadece müziğin türünü değil, sanatçısını değiştirir.

Türkiye'nin hiçbir yerinde Melih'in Moda'daki eczanesinde içtiğiniz çayı kahveyi içemezsiniz.

Melih'e gelirken yol üstünden gazetemi de alırım. İki tane alırım ki Melih günün haberlerine göz atarken, ben de manşetlere bakayım, güne körleme başlamayalım.

Çaylar geldi. Önce mis kokulu "çay"dan bir yudum aldım. Sonra gazeteyi açtım.

Fatih'te bir evde hep birlikte yaşayan ikisi çalışan ikisi işsiz dört kardeşin siyanür içerek intihar etikleri haberine çakıldım.

Lodos dindi.

Çayın kokusu uçtu. Türkiye'nin gelip dayandığı yer toplu intiharlara varıyordu.

Gazetelerin Gerçeği Çarpıtan Manşetleri

Hemen fırladım. Diğer gazeteler bu haberi nasıl vermişlerdi.

Bu bir meslek alışkanlığıydı.

Önce aklıma Hürriyet geldi. Ahmet Hakan'ın Genel Yayın Yönetmenliği'nin ilk günüydü. Olay kendisini kötü yakalamıştı.

Milliyet, Hürriyet ve Takvim gazetesi aldım.

Hürriyet haberi manşetten vermiş. Manşet, "SIRLAR EVİ".

En muhalif gazetemiz SÖZCÜ olayı "AH ŞU YOKSULLUĞUN GÖZÜ KÖR OLSUN" manşetiyle veriyordu.

Özneye "YOKSULLUĞU" alarak sonucu soyut bir kavrama taşımıştı.

Hürriyet ise daha bir özenli veriyordu. Ülke toplu ölümlere giden bir yoksulluğa nasıl varmıştı? Ve bu haber iktidarı acıtmadan nasıl verilirdi?

Manşet bulunmuştu: "SIRLAR EVİ".

Ama haberi verirken manşet altına alınan iki spot bloktan birinin başlığı "BABALARI TERK ETMİŞ" ikincisine ise "ANNELERİ ÖLÜNCE DAĞILDILAR" demişler.

Birinci suçlu, "*BABA*" terk etmiş.

İkinci suçlu, "*ANNENİN ÖLÜMÜ*" yani takdir-i ilahi.

Anne 5 yıl önce ölmüş ama ölmeseydi bu sonuç olmayacakmış.

Rahmetli Demirel, derdi ya "DAĞDAKİ ÇOBANIN SÜRÜSÜNDEN BİR KOYUNU KURT KAPSA SUÇLU BİZİZ."

Bugünkü iktidar da "KURTLARIN KAPTIĞI KOYUNLARIN SUÇLUSU ÇOBAN" diyor.

Milliyet gazetesi editörleri de AKP Genel Başkanını kızdırmamak için refikleri Hürriyet'ten daha soyut bir başlıkla haberi sunmuşlar. "ÖLÜM İÇİN VERESİYE YOK."

Birinci sayfada topu taca atmışlar.

Birinci sayfadan 12. Sayfaya taşınan haberin başlığı ise "BORÇ BATAĞI ÖLÜME SÜRÜKLEDİ."

Buradaki suçlu özne "BORÇ".

"BORÇ"lanmak ülkeyi yönetenlerin ekonomik tercihlerinin sonucu değil mi?

Örneğin 3 aylık elektrik borçları 341 lirayı ödeyememişler. Elektrikleri kesilmiş.

Bir ayda elektriğe 2 kez zam yapan iktidarın olayda hiç mi etkisi yok?

Lodosun yosun kokulu lütfu, Melih'in sıcacık dost yüzü, mis kokulu çay içimde dondu.

Dört kişinin çaresizliği ölüme taşımaları kara bir şal gibi örttü yaşamı.

Bir iktidarın Türkiye ekonomisine getirdiği yerle, ulus olmanın özgür bilincine takılan kelepçelere dolanmışlığımızı yaşamanın isyanlarına batıp bulanması...

Siyasi partilerin bu olayı Türkiye'de yaşayanların vicdanlarına indirgeyememesi...

Dört canın yaşamlarını ortaya koyarak yaptıkları eylemi toplumdan kaçırmak, siyasetin kayıkçı kavgalarında tozu dumana katanların bu acıyı pas geçmeleri...

Ekonomi Vurgunlarında Bireyin Suçlu Gösterilmesi

Yalakalık edemedikleri, haramı bulup beceremedikleri, zedelenen onurla yaşayamadıkları için neredeyse suçlu sayılmaları... Bir toplumun insan olma genlerinin bozulması değiştirilmesi...

Olay toplumu sarsmıyorsa, bu olayın gösterdikleri, bir ulusun bozulan ekonomi sonucu yaşadıkları "BEKA SORUNU" değilse, politikaya sakız edilen "BEKA SORUNU" yaşamın neredesinden nereye varılan bir yoldur ki?..

Türkiye'nin son 15 yılda, bu son toplu intiharlara getiren süreçte yaşadıklarını bütün boyutlarıyla kim araştıracak?

Ya da, kim araştırmalıdır?

Ekonomik kıskacın, daralan ekonomilerin, yönetsel siyasi erklerin "EMEK"ten çaldıklarının sonuçtaki etkisi nedir?..

Dağılan yuvalar ve sonuçları...

Kaç kadın son 15 yılda çocuklarını alıp "BABA EVİ"ne sığındı?

Bu sığınmanın ıssız yalnızlığında kalan kaç baba eşini ve çocuklarını öldürüp son kurşunu kendine ayırdı?

Saraylar yapar, beş-on bin nüfuslu kazaların belediye başkanlarının altına bile son derece lüks binek otoların alınmasına izin verirseniz, sarayın bir günlük, bir aylık, bir yıllık giderinin kaça mal olduğunu, ülke basını işlemezse, diğer siyasi partiler muhalefetlerini bu temel ekonomik açmaz üstünden yapmazsa, o ülkede algı yönetiminin çarpıtmalarını kim nasıl aydınlığa kavuşturacak?..

Tüm partiler, basın, sivil toplum örgütleri ülkede yaşanan ekonomik çöküntünün nedenlerini topluma anlatamıyorsa, toplum kendi sorunlarıyla ne zaman, nasıl yüzleşecek?

Düşünün ki bu dörtlü siyanür intiharı örneğin Fransa'da, Hollanda'da, Danimarka'da ve benzeri batılı ülkelerde olsa toplum nasıl ayağa kalkardı.

O ülkelerde neden bu tür olaylar olmuyor? Çünkü bu gibi toplumlarda sosyal baskı karakteri saklanarak, çarpıtılarak toplumsal algı kurnazlıkları ile dindirilemiyor, durdurulamıyor.

O ülkelerde de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı var.

Dört milyon Suriyeliye kucak açan Türkiye'de, elektriği kesilen,

mahalle bakkalına 2.600 lira borç yapan ve ödeyemeyen dört kişilik ailenin tek dayanağı ablanın maaşına haciz gelince bütün yaşama umutlarını solduran bir çaresizliğe niye bir şey yapılamaz?

Bu aile iktidarın Fatih ilçe başkanına gitse, AKP'liliğe yatıverse soruna hemen çare bulunurdu.

Fatih kaymakamlığı devreye girerdi. Belediye devreye girerdi. Evde çalışmayan iki kişinin biri "OBEZİTE" hastasıymış, o hastaya bir yoksulluk maaşı bağlanır, işsiz olan kardeşlerden biri bakıcı tayin edilir. Ona da maaş verilir, iktidara oy vermek koşuluyla sorun çözülürdü.

Veresiye Defterindeki 2600 Liralık Borç ile Günlük Gideri 4,5 Milyonluk Saray

Üretimi arttırmaz, işsiz sayısını 5 milyona taşırsanız, Sosyal Güvenlik Bakanlığınız bir partilinize, makam, koltuk ve lüks binek otosuna mal olur, ne işe yaradığını kimseler de bilmez. Bakanın kendisi de bilmez.

1157 odalı Cumhurbaşkanlığı sarayının 2018 Sayıştay raporuna göre yıllık harcaması 1 milyar 648 milyon. Bu hesapla saray günde 4,5 milyon tüketiyor.

Muhalefet partileri, örneğin Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı sarayının yılda kaç altın harcadığını bularak bugünkü altın kuru üzerinden bu giderin bir karşılaştırmasını yapamıyorlarsa ülkemizde neyin nasıl gittiğini kim kime anlatacak?

Yıllarca ülkeyi yöneten Süleyman Demirel, Başbakan olarak, yurt içi gezilerine tarifeli Türk Hava Yolları uçakları ile gitti geldi.

Apronda dizi dizi emrine amade özel uçak filoları tutmadı ve o süreçte Türkiye bu denli yoksulluktan ölümleri, cana kıymaları yaşamıyordu.

Devletimizin borcu da bireylerin borçları da bu denli ölümcül, yaşama kelepçe vuran, çaresizlik yaratan cinsten değildi.

İşsizlik 5 milyona dayanmamıştı.

Çaresizlik kapımızı çalmıyor, paçalarımızdan akmıyordu.

Çaresizliğin dört cana yaşam bedeli ödeten intiharını bu kez basın psikolojik bozukluklara bağlamamış sadece ölümlerin olduğu evde "ANTİ DEPRESAN" ilaç kutularından söz etmişlerdi.

Bakkala 2.600 lira borç, evde tek para kazananın maaşına haciz, bir yıldır ödenemeyen kira ve 3 aydır verilmediği için kesilen elektriğe rağmen insanlar anti depresan ilaçlar içmeyecekler de bu yaşama nasıl katlanacaklardı?

Yaşamak için AKP kapısına düşmeyen, anti depresan ilaçları tercih eden bu insanlarımız intiharlarıyla toplumda nasıl bir etki yarattılar? Ya da daha önemlisi toplumsal çözülmeyi nasıl açığa çıkardılar?

Ya da kaç insanımız, başta Hürriyet gazetemiz olmak üzere "BABALARI TERK ETMİŞ", "ANNELERİ ÖLÜNCE DAĞILMIŞLAR" diyerek sorumluluğu, bireysel noktaya çeken, yönetenlerin sorumluluklarını kaçıran bu kurguyu yakaladı? Paylaştı ya da haberi duyan kaç kişi bir çaresizliğin isyanında tıkandı?

Yarın ekonomik göstergeler değişir ya da bugün ülkeyi yöneten sorumluların adı adresi değişir.

Daha önemli olan toplumun dayanışma ve acılara duyarlılık reflekslerini kaybetmesidir.

Bu kayıpları kolayına kazanmak ve onarmak pek mümkün mü?

ÖĞRENMEYE ÖVGÜ

En kolayından başla öğrenmeye.
çoktan geldi zamanı.
sakın geciktik falan deme!
Alfabe yetmez ama, öğren onu.
başla bir kez ve dayan!
Ne yap yap, öğren her şeyi,
ve ne yap yap, başa geç!

Sürgünde misin, öğren!
Zindanda mısın, öğren!
Mutfakta mısın, öğren!
Altmışında mısın, öğren!
Ve ne yap yap, başa geç!

Bir silahtır sana o,
sarıl ona, başa geç!
Sıkılma, arkadaş, araştır, sor!
Kulak asma her söylenene,
gözünü dört aç, kendin gör!
Bir şeyi kendin öğrenmedin mi,
onu bilmiyorsun demektir!

İyi bak şu hesaba,
sensin onu ödeyecek olan!
Her koltukta oturana mim koy,
nasıl gelmiş oraya, sor soruştur!
Ve ne yap yap başa geç!

Bertolt Brecht
Çeviren A. Kadir

Toplumun şairleri bu acıyı şiirlerine akıtmazsa, roman yazarlarımız, hikâyecilerimiz bu dramı yaşayan ailenin yaşam öyküsünü yazmazlarsa, tiyatromuz bu çaresizliği ramp ışıklarına taşıyamazsa bu soruların gerçekçi cevaplarını almamız zordur. Toplumsal yaşamın damarları yabancılaşma trombozlarıyla sarılmış demektir. Ve böyle bir toplumun ciddi bir "BEKA SORUNU" vardır.

Ve çözülemeyecek, bedelini çürüyerek ödeyecek bir sorunu var demektir.

Yazımın Mürekkebi Kurumadan

Fatih'te dört kardeşin artık hiç umutlarının kalmadığı yaşamlarının karanlık koridorunda aldıkları kararı siyanür içerek uyguladıkları bir süreçte "DEVLET BABA" ya inançlarının zedelendiğini kanıtlayarak dünyaya veda ettikleri saatlerde eş değerli bir olay daha yaşandı.

Sahip çıkamadığımız dört canın cesetlerini morgdan alan kimselerinin çıkmaması üstüne "DEVLET BABA"yı temsil eden İstanbul Valisi topluma açıklama yapıyordu: "Cenazelerin bütün gömü giderlerini valilik karşılayacak."

Ne kadar ferahlatıcı değil mi?

Yaşarken intihar etme noktasına kadar sahipsiz olanların naaşları artık ortada kalmayacak. Dirinize yaşamanız için yapılmayan alicenaplık ölünüzden esirgenmeyecek.

Yazımın noktasını koydum ve daha mürekkebi kurumadan, Antalya'da bir aile daha, üstelik yaşamın ne olduğunu bile henüz anlamamış iki minik yavrularına da siyanür içirerek ve yine toplu ölümleriyle acılarını paylaşabilenleri derinden sarsarak bu dünyayı terk ediyorlardı.

Ülkeyi yöneten siyasi erkin yok dediği ekonomik kriz nedeniyle baba altı aydır işsizde. Ve artık bu aile medar-ı maişet motorunu döndüremiyordu.

Bu kez anne çocuklarını alıp baba evine sığınmak yerine, evlenirken "İyi günde kötü günde beraber olacağız" diye söz verdiği eşiyle ortak kaderi uyguluyorlardı.

Birkaç ay önce babasına neşeyle, güvenle sarılan masum kız çocuğunu, gelecek düşleri kurduğu evladının sevincini yaşayan anneyi, bütün geleceğini yok edecek bu kararı alırken babanın neler çektiğini neler düşündüğünü ülkeyi yöneten siyasiler anlayabilirler mi?

Ya da ülkenin şairleri, edebiyatçıları, tiyatro yazarları, senaristleri topluma miras kalan bu acıyı nasıl anlatabilirler?

Tarifsiz bir hüzünle içimde isyanlar yaşarken Şair A. Kadir ustanın tanıştığımız ilk günü bana yazılı olarak verdiği Bertolt Brecht'in "ÖĞRENMEYE ÖVGÜ" şiiri düştü usuma. Bütün bu soruların cevaplarını bulmak için elimizdeki tek çare öğrenmek ve akıllanmak, öğrendiklerimizle yeni bir yaşam kurmak için harekete geçmek değil miydi?

Bu şiir hepimize diyalektik bir emir. Bertolt Brecht usta ne güzel kurgulamış; "Ölmek zamanı değil öğrenmek zamanı".

Bu acıyı, utancı duyan ama anlatamayan yazımı Mustafa Kemal'in ölümünün 81. Yılının sabahında tamamlıyorum. Belki de siyanürle intihar eden ikisi çocuk 8 kişinin cenazelerinin kalkacağı 10 Kasım 2019 gününün sabahında.

Henüz saat daha 9'u 5 geçmedi ve sirenler 2 dakikalık bu "DEVLETİ KURAN" Mustafa Kemal'e ölüm yıl dönümlerinde gösterilen saygıyı ifa etmediler.

Siyanürle peş peşe intihar eden iki ailenin hüznünü yaşıyorum.

Bir Aile Daha

Ve yaşanan bu olayın üçüncü gününde yazıya bir ek gibi yine bir siyanürlü ölüm haberi.

Yine minik çocuğuyla bir aile, bu kez Bakırköy'de siyanürle topluca intihar etti. İşleri bozulan kuyumcu bir baba, yedi yaşında kızını ve kendisiyle yaşıt 37 yaşındaki eşini siyanürle zehirleyerek yaşama veda ediyordu.

Aynı gün Kocaeli'ndeki bir yerel gazete kentte 35 günde 11 kişinin intiharının haberini yapmıştı.

Başta ülkeyi yöneten siyasi iktidar olmak üzere ülkede soluk alan herkesin sonuçta payı olduğuna inanarak ve kendimden de biraz utanarak bu yazıya nokta koyuyorum.

YİNE

Gizem Pınar Karaboğa

Yok yok, ne mevsimler geçti
Sen bakma bana ben yine şaşarım binalara
Deniz kestaneleri kırarım yaz boyu
Eylül, iri kafalı sarı bir sokak köpeği
Devrilir, kulağında bir kaşıntı; adını mı dediler?
Kulağında bir kaşıntı sirkelerin yuvalandığı
Kış var bir de.
Kış var işte o fena.
Yeliz'e söylemeli; kış var, toplasın çiçekleri.
Haldun Taner tiyatrosunun önünde satar
Dudaklarını yalar yaz boyu, kışın döker karton bardaklara
Söyleyeyim; kış çetin geçecek.
Krizantem almasın hiç, yazık-yanar
Krizantem alma!
(Hem neye benzer krizantem?)
Mart da gelecek elbet.
Gelecek; Arto'yla karşılıklı pipo halkaları
Kürt böreği sonra.
Ermenice küfür öğretti bana
Eşek taşağı demekmiş eşamorzil
Rakı rakı... çıkışta meyhaneleri yakmalı
Nisan da gelir hemen
Gelir gelir Babür'le ölümden konuşuruz Maltepe'de dondurma yerken.
O yine de gelir.
Mayıs'ta bilirim kıvranmaya başlar içimde
Mazgallardan bir solucan kurtardımdı o mu?
(Yok değil)
Sonra en baştan çalışırım adımlamaları
Sonra yeni bir biçim kazanırım bakarsın
Sonra...
Son!
Ra?
Rappada rap bu ben!
Şemsiyeler kovalayarak
Ta tepelere keçiler gibi sekerek
başka saçlara, kirpiklere bir d.
Ben yine,
kanarım.

MEHMET ÂKİF İLE ÇÖKÜŞ-4

İSTİKLAL MARŞI'NI KİMLER YAZDI?

Yalçın Küçük

İşte hepsi budur. Adnan, Hikmet ve Münir, benim aradıklarım da bu üçüdür. Marşı yazan bu üçlüdür. Tabii Ersoy'un da katkısı var, ancak bugün dahi incelenebilir, manzumenin hiçbir dörtlüsü, Âkif 'in diğer şiirlerine benzememektedir ve manzumenin son derece eklektik olduğunu görebiliyoruz ve göstermiş bulunuyorum. Bir heyet tarafından yazıldığından kuşku duyamayız ve bir akrostiş diyemeyiz, ama içine başka çağrışımları olan sözcük ve ibarelerin sızdırıldığı tuhaf bir metin ile karşı karşıyayız.

Peki, kim yaptı veya kim yazdı; tabii Dergâh müdavimleri yazdılar. Şimdi bunları yakalamak ve ortaya çıkarmak zorundayız. Şimdi, çok önceden yaptığım, marş'ta "Türk" sözcüğünün olmaması ve tevratik ibarelerin çokluğu ile ilgili tespitlerimi hatırlamak durumundayız. Âkif'in en yakınlarının, silme judaik, masonik ve mistik olmaları, demek ki, bir rastlantı olmaktan çok uzaktadır. Buradayız.

İşte tam burada, hiçbir araştırmacıyı, şöyle bir kayıttan başkasının daha çok memnun edebileceğini söyleyemem, aktarmak durumundayım: "Taceddin Dergâh'ındaki odasına devam edenler ya arkadaşları ya da Adnan Adıvar ve Hikmet Bayur gibi karakterinden asla şüphe etmedikleri insanlardı."[1] Kaydın devamında şu var: "İzzet Paşa Heyeti, Ankara'ya geldikten sonra onun eski bir arkadaşı bu odaya devam edenler arasında idi: Münir Bey." İşte hepsi budur. Adnan, Hikmet ve Münir,[2] benim aradıklarım da bu üçüdür.

Marşı yazan bu üçlüdür.

Tabii Ersoy'un da katkısı var, ancak bugün dahi incelenebilir, manzumenin hiçbir dörtlüsü, Âkif 'in diğer şiirlerine benzememektedir ve manzumenin son derece eklektik olduğunu görebiliyoruz ve göstermiş bulunuyorum. Bir heyet tarafından yazıldığından kuşku duyamayız ve bir akrostiş diyemeyiz, ama içine başka çağrışımları olan sözcük ve ibarelerin sızdırıldığı tuhaf bir metin ile karşı karşıyayız. Yazanların üçü de İbrani asıllı ve tarikatçı idiler; metin ile ahenk halindeler.

Abdülhak Adnan'ın mason olduğu, masonizm üzerine her kitapta var ve diğerlerini araştırmak durumunda değiliz; judaizm, masonizm, sufizm, bir üçlüdür ve bir eğilim olarak birlikte görünüyorlar. Öte yandan, "complot" ya da "komplo", bir arada insanlar, anlamındadır.

Meclis Başkanı Adnan Adıvar'dan "Marş Marş!"

Adnan Adıvar ile ilgili özet ise şudur; bir, 12 Mart 1921 tarihinde Meclis'te başkandı ve müzakereleri despotik bir tarzda yürüttü.

Her türlü yapıcı öneriyi reddetti, "kabul edenler, etmeyenler, kabul edilmiştir" deyu deyu bitirdi. Osmanlı'da ilim tarihini yazan insan, Adnan Adıvar, marş görüşmelerinde sadece "marş marş!" çığırdı; çok acelesi vardı, Koçgiri'ye federal bir mesaj göndermek istediklerini tespit etmiş bulunuyoruz. İki, şimdi, Tacettin Dergâh'ının müdavimleri arasında olduğu tespitini ekliyoruz. Eşref Edip Fergan, Dergâh meclislerinde, birlikte ilahi söylediklerini de haber veriyor; bazen birlikte diğer mevlevi dedelerine gidiyorlar, öyleyse, Dergâh yaşamları gerçekten bir âlemdi. Âlem'den çıkıp Meclis'te celse yönettiğini anlıyoruz; Dergâh ile ilk Meclis, Devr-i Osmani'de lise idi, yürüyüş mesafesindedir. Üç, Halide Edib Hanım, Anadolu'ya geçerken, Abdülhak Adnan ile birlikte, Özbekler Tekkesi'nden çıktıklarını Ordeal'da yazmaktadır. Tekke'den başlıyorlar ve Dergâh'a varıyorlar. Buradan sürdürüyorum.

Peki, nedir bu "Özbekler Tekkesi"; yazılı tarihte, zaman zaman, Anadolu'ya çıkış için tek kapı olduğu izlenimi verilmektedir, bu da bu Tekke kapısıdır. Hâlbuki İstanbul'dan Kurtuluş Savaşı'na katılmak isteyenler için her yer kapıdır ve pek çok insanımız, Tekke'ye uğramadan ve "Özbekler" adını bilmeden "Anadolu'ya geçtiler."[3] Özbekler Tekkesi'nin tek önemi, şimdi Münir'in orada yatmasıdır ve Münir sözünü ettiğim üçlünün, biridir. Buraya gelmiş oluyoruz.

Münir ile Ragif çok eskiden tanışıyorlardı, Harbi Umumi'de, Münir, bir gün, Âkif 'e, "üstad, dayım hakikaten iyi görmüş, yirmi sene evvel senin büyük şair olacağını takdir etmiş" demişti. Rivayete göre, Üsküdar'da bir gün, Ragif henüz Halkalı'da talebe idi, Şeyh Sadık Efendi, Âkif 'in şiirini dinlemiş ve ilerde büyük bir şair olacağını anlamıştı; işte bu Şeyh, şimdi Özbekler Tekkesi'nde yatan ve 1921 yılında, Ankara'da Dergâh'a ilahiler söyleyen Münir'in dayısıdır. Münir'in dayısının, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Âkif 'i teşvik ettiğini öğrenmiş oluyoruz.

Ne kadar doğru, bilemiyorum, yalnız Âkif 'in şair olduğunu teyide ihtiyaç duyduğunu biliyorum. Özbekler Tekkesi'ne verilen bu abartılı önem bana, Hasan Tahsin'in ilk kurşunu atması masalını hatırlatıyor; böyle bir masalı destekleyen en küçük bir kanıt ve işarete sahip olmadığımızı göstermiş bulunuyorum.[4] Hasan Tahsin de bugün, ilk kurşunu attıktan sonra öldürüldüğü İzmir'de değil, rivayet böyledir, Üsküdar'da sabetayistlere ait Bülbülderesi Mezarlığı'nda yatmaktadır. Özbekler Tekkesi'ne gelince buraya, Bülbülderesi'ne bitişiktir. Demek ki, bir başka üçlü daha bulmuş oluyoruz; Aziz Mahmut Hüdayi Dergâhı, Bülbülderesi Mezarlığı ve Özbekler Tekkesi birbirine bakıyorlar.

Missouri ile Getirilen Cenaze

Soner Yalçın şu bilgiyi de veriyor: "İngiliz belgelerine göre, Özbekler Tekkesi postnişini Şeyh Süleyman Efendi, 1821–1890, konuk olarak dergâha gelen kişilerden topladığı istihbaratı, İngiliz Büyükelçisi Henry Layard'a, para karşılığı veriyordu." Bu bilgi ile ilgili olarak benim iki işaretim var, birincisi, Özbekler Tekkesi de henüz araştırılmayı beklemektedir. İki, benim tarih araştırmalarından çıkardığım teoremlerden birisi, tarihimizde kim övülmüş ve yükseltilmişse, mutlaka Yahudilik ile bağlantılıdır; Yahudileri memnun eden

Dahiliye Vekili Adnan Adıvar (Atatürk'ün sağında)

işler yapmış olduğunu düşünmemiz verimlidir. Buna en güzide bir misal olarak, Kanuni Süleyman'ı verebiliyorum, bizde yoktu, "Muhteşem" sıfatını Yahudi tarihçilerinin yakıştırdıklarını düşünüyorum. Diğeri bunun tersidir, tarihimizde kim ve ne kötüleniyorsa Yahudilik bundan rahatsız olmuş demektir; Tanzimat karalamasını bütünüyle İbrani etkisine bağlamamız pek yerindedir. İkinci Mahmut, Vaka-i Hayriye ile birlikte yeniçeriliği tasfiye ettikten sonra, bu gericilik odağını finanse eden on büyük Yahudi sarrafı idam etmişti; bunu affedemiyorlar. Bu idamlar o zaman ve hâlâ şaşkınlık ve öfke kaynağıdırlar; bundan sonra "büyük adamlarımız" hep müslüman olarak çıktılar.

Tersine çevirdiklerimizden birisi, işte budur.

Münir, artık soyadına sıra geldi, Ertegün, Ankara'ya İstanbul Hükümeti'nin gönderdiği İzzet Paşa

Münir Ertegün

Heyeti mensubu olarak gelmişti. Cenazesi de İstanbul'a Missouri Savaş gemisiyle geldi; Missouri Savaş gemisinin İstanbul'a gelişi Amerikan emperyalizminin Türkiye'ye çıkışını anlatıyordu, en ayrıntılı analizler, Türkiye Üzerine Tezler'de yazılıdırlar. Tevfik Fikret'in sözüyle "Kahpe Şehir", pek teşneydi, kayıklarla denize açılıp emperyalizmi kucakladılar.

Onomastique analize gelince, "Erte" sözcüğünün "arte" veya "arda" ile özdeş olarak kullanıldığını düşünüyorum, sabetayizmde çok yükseklerdedir; yalnız "erde" veya "arda" olarak judaizm'de de var. "Erd" veya "Erde", toprak demektir ve buradan "erdal" adına uzanmaktadır, "Allah'ın Toprağı" anlamındadır, İsrael'de taşınan bir isim olduğunu ekleyebiliyorum. Baba Ertegün de hep yükselenlerdendir, en son Türkiye'nin Washington Büyükelçisi idi, orada öldü ve Washington'da gömüldü, Washington'u "toprak" ya da "erde" olarak benimsemişti. Ancak emperyalizm girdiği yerlerin halklarına bir jest yapmayı, bir sevgi gösterisinde bulunmayı bir terbiye bilmektedir; o zaman henüz coca-cola icat edilmemişti, Münir'in mezarını açtılar ve savaş gemisine bindirip İstanbul'a taşıdılar. İstanbullular, o zamana kadar Münir'i bilmiyorlardı, sonra da öğrenmediler, fakat Washington'un bu nazik jestine karşı büyük şükran duydular. Missouri Harp Gemisi ve Münir'in tabutunu, Marmara'ya açılarak heyecanla kucakladılar. İstanbul mu, her zaman kahpe'dir ve koynuna girecekleri her zaman şehvetle karşılamaktadır,[5] Münir'in tabutu ile yüklü Missouri'ye de şehvetle açıldığını biliyoruz.

Münir'in tabutunu getirdiler ve sonra, yerine, Özbekler Tekkesi'ne koydular. Bunun için Özbekler Tekkesi restore edildi ve büyük bir törenle açıldı; açılışı, eski Amerikan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger yapmıştı; Kissinger Yahudi'dir; Amerikan Başkanı Nixon'un paralize edildiği tarihte Dışişleri Bakanı ve aslında, Washington'da de facto tam yetkiliydi. İşte bu sırada, 1973 Arap-İsrael Savaşı oldu, Mısır'ın büyük evladı Abdülnasır hezimete uğradı. Bu hezimette, Sovyetler Birliği'nin ataleti seçmesinin rolü kritiktir; Kissinger, atalete ikna etti ve daha doğrusu zorladı. Hep siyonist ve hep İsrael'den yana olduğunu biliyoruz; Kissinger'in de bunu saklamadığı malumdur.

Oğlu Ahmet Ertegün, Münir'den daha ünlüdür, New York'ta bir plak şirketi vardı, önce bir Yahudi şirketiydi, sonra tek başına üzerine aldı, çok değişiklik olmadı, eşi Mika da Yahudi'dir,[6] benim dosyalarımda mevcut açıklamalarına göre, New York'ta bir tür İsrael konsolosu olarak yaşıyordu, Türk-İsrael dostluğu en önemli hedefidir, bunu deklare edebiliyordu. Mardin Ailesi ahfadı ile iş tuttuğu aşikârdı[7] ve Ebülula Mardin, Sırat-ı Müstakim'de Âkif ile beraberdir. **(SÜRECEK)**

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Tenkit (Doğu Kitabevi, 2016, İstanbul) kitabından alınmıştır.

---

[1] Emin Erişirgil, İslamcı Bir Şairin..., op. cit. s.354.

[2] "Hilmi Bey, ben, Basri, Münir, daha birçok arkadaşlar, hepimiz bu ilahiyi üstaddan öğrenmiştik. Birlikte okuduğumuz zaman daha heyecanlı olurdu." E. Edip, Mehmet Âkif, op. cit. s.93.

[3] "Ayrıca, Halide Edip Adıvar, Adnan Adıvar vb. Anadolu'ya niye gizlice gidiyorlardı? İstanbul'dan Anadolu'ya gidiş yasağı mı vardı? Her on metrede nöbetçi askerler kimseye göz mü açtırmıyordu? Hayır." Soner Yalçın, Beyaz Müslümanlar'ın Büyük Sırrı Efendi 2, İstanbul, 2006, s.50.

[4] Çeşitli kitaplarımda var. Artık Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, ilk kurşunun, benim işaretlerime uygun bir şekilde, Dörtyol'da atıldığını karara bağlamış durumdadır.

[5] Türkiye Üzerine Tezler'de okumak mümkündür.

[6] Mika Ertegün, Ahmet'in ölümü üzerine, büyük serveti, Yahudi çocukların eğitimi için bir vakfa vermek istemektedir; sorun henüz çözülememiştir.

[7] A. Muradoğlu, Münir Ertegün'ün, Küçük Hüseyin Efendi'ye bağlı olduğunu not etmektedir. Üzeyir Garih, Küçük Efendi'nin mezarının yanında öldürülmüştü. Bazı kaynaklar, Münir'in, Küçük Hüseyin Efendi'nin dervişanı olduğunu da ileri sürüyorlar. Soner Yalçın, Musevi Doktor Salih Arazraki. Üzeyir Garih'in Diş Hekimi Babası Azra Garih'in Küçük Hüseyin Efendi'nin müridi olduklarını bildiriyor. Ancak aynı zamanda Ömer Fevzi Mardin'in şeyh olduğu Arusi Tarikatı'na bağlı olduğunu da haber veriyor; Muradoğlu da, Münir Ertegün'ün hem tarikat nedeniyle ve hem de şahsen Mardin Ailesi'ne yakınlığını teyid etmektedir. Mehmet Âkif misli Teşkilat-ı Mahsusa'dan olan Fevzi Mardin'in, Münir Ertegün vasıtasıyla Başkan Roosevelt'i müslüman yaptığı rivayetini ise biliyoruz. Fevzi Mardin, Amerikan emperyalizminin Türkiye'ye girişinden sonra tarikat faaliyetlerini çok artırdı, yüksek bürokrat ve komutanları mürit yaptı; bu aileden Profesör Ş. Mardin, nurculuğun savunucuları arasındaydı. Hem Küçük Hüseyin Efendi'ye ve hem de Mardin'in Arusi tarikatına daha çok İbraniler ve sabetayistler meyletmektedirler. Cahit Uçuk da Arusi idi. Tarikatlardan birbirine geçişler olduğunu not etmiştim; bu bilgiler, Münir'in, hem İbrani ve hem de tarikatçı olduğu konusunda şüphe bırakmıyor. Ebülula Mardin de Sebilürreşat tayfasındadır. Bu tayfaya devam etmek durumundayız. Münir'in çocukları New York'ta hem Yahudiler ve hem de Mardin'lerle iş tutuyorlar.
A. Muradoğlu, Yeni Şafak, 16 Ağustos 2003.
Soner Yalçın, Efendi I, op. cit.
Yalçın Küçük, İsyan-2, İstanbul, 2005. s.207.

SUSKUNLUK

Cemal Öztürk

Maliyet muhasebesinde
Nedir, Tanrı'nın *poetikası*?
Siz ey müminler
"*Meta fetişizmini*" nasıl bilirsiniz?

Ey cemaat-ı-Müslim'in niçin bu *ta/biat*?
Halkını mütemadiyen ahmak yerine koyan
Bir devlete itaat etmek *ibadet* midir?

Akıbet zamana bu küskünlük
Bu gaflet, bu miskinlik ile
"Üzerimize yağan bu *pislik*"
Hep böyle sürüp gidecek midir?

Bizim kabilenin putları üçtür
Lat (otorite), *Uzza* (güç), *Menat* (para)
Lut kavminden daha da hazin
Gazeteler, hep dedikodu ve magazin

Mabut, ne zaman bir puttur ey düşünür?
O, yoksullar için sadece bir umut mudur?
Havadaki bu suskunluk
Neyin suçluluk duygusu?

Doğadaki bu sessizlik, kimin yası?

SOSYAL "NANOTEKNOLOJİ" YA DA LENİN NASIL TARİKATÇI OLABİLİR?

Taylan Kara

Tıpkı gen haritası gibi insanın "ideoloji haritası" da büyük oranda çıkartılmıştır. Bir toplumda belirli bir düşüncenin var olması ve yaygınlaştırılması için gerekli düşünsel zemin, en ince detayına kadar bilinmekte ve bu düşünsel zemin üzerinde oynanabilmektedir. Örneğin bugün Maocu bir Marksist ya da Selefi bir Müslüman olmak için gereken düşünsel/ideolojik koşullar rahatlıkla çıkartılabilir; daha da önemlisi bu koşullara müdahale edilebilir. Bugün insan türünün ulaştığı teknik ve sosyal bilgi, "sosyal nanoteknoloji"yi mümkün kılmaktadır.

Nanoteknoloji en kısa ve kaba haliyle maddenin atomik, moleküler ya da molekül üstü seviyede kontrolüdür. Büyük ölçekteki ürünlerin imalatı için atomların ve moleküllerin kontrolü olarak da tanımlanabilir.

Gen teknolojisi ile bir canlının genlerine müdahale edilerek, o canlının doğal hâlinde olmayan belli bir özelliği değiştirilebilmektedir. Normalde soğuğa dayanıksız bir sebze, bazı genleri değiştirilerek soğuğa dayanıklı hale getirilebilir. Örneğin soğuk denizlerde yaşayan bir balığın soğuğa dayanıklılığını sağlayan bir gen alınıp bir sebzeye aktarıldığında o sebzenin artık daha soğuk iklimlerde, daha düşük sıcaklıklarda yetişmesi mümkün olmaktadır.

İdeoloji Haritası

Tıpkı gen haritası gibi insanın "ideoloji haritası" da büyük oranda çıkartılmıştır.

Bir toplumda belirli bir düşüncenin var olması ve yaygınlaştırılması için gerekli düşünsel zemin, en ince detayına kadar bilinmekte ve bu düşünsel zemin üzerinde oynanabilmektedir. Örneğin bugün Maocu bir Marksist ya da Selefi bir Müslüman olmak için gereken düşünsel/ideolojik koşullar rahatlıkla çıkartılabilir; daha da önemlisi bu koşullara müdahale edilebilir.

Bugün insan türünün ulaştığı teknik ve sosyal bilgi, "**sosyal nanoteknoloji**"yi mümkün kılmaktadır.

Gen teknolojisinde ileri boyuttaki müdahaleler o sebzenin kendi doğal özelliklerini yitirmesine neden olabilir. Doğal hâlinin yuvarlak olduğu bilinen domates küp şeklinde olabilir. Doğal hâlinin en fazla ceviz büyüklüğünde olduğunu bildiğimiz bir çilek karpuz büyüklüğüne ulaşabilir.

Sosyal "nanoteknoloji" ile yapılan ideolojik müdahalelerin de buna benzer sonuçları olabilir.

Bir ideolojinin en temelindeki ilkelerin değiştirilmesi ile o ideolojinin, "bildiğimiz" ideoloji olmaktan çıkması mümkündür.

***

Sosyal "nanoteknoloji" ile bir ideolojinin "istenmeyen" tarafları budanabilir, kırpılabilir, zararsızlaştırılabilir.

Sosyal "nanoteknoloji" ile ateist bir Marksistin, 6 yaşındaki kızına burka giydiren bir radikal İslamcıya karşı olan kökten tepkisi yok edilebilir.

Önceden padişahlara düşman bir Kemalist, sosyal "nanoteknoloji" sonucunda son padişah Vahdettin'e sempati duyabilir.

Marksizmin en merkezinde duran **emek-sermaye çelişkisi**, sosyal "nanoteknoloji" sayesinde Marksizmden alınabilir ve "emek-sermaye çelişkisini reddeden bir Marksist damar" yaratılabilir.

20. yüzyıl sosyalizminin en merkezi kavramlarından biri olan "**emperyalizm**" kavramı, sosyal "nanoteknoloji" sayesinde sosyalistlerin gözünden düşürülebilir ve "**emperyalizm**" kavramından arındırılmış bir sosyalizm yaratılabilir.

Bütün bunlar ise o ideolojideki bir gelişim, bir katkı, yeni ve güncel bir yorumlama, somut duruma uyarlama kisvesi altında yapılır.

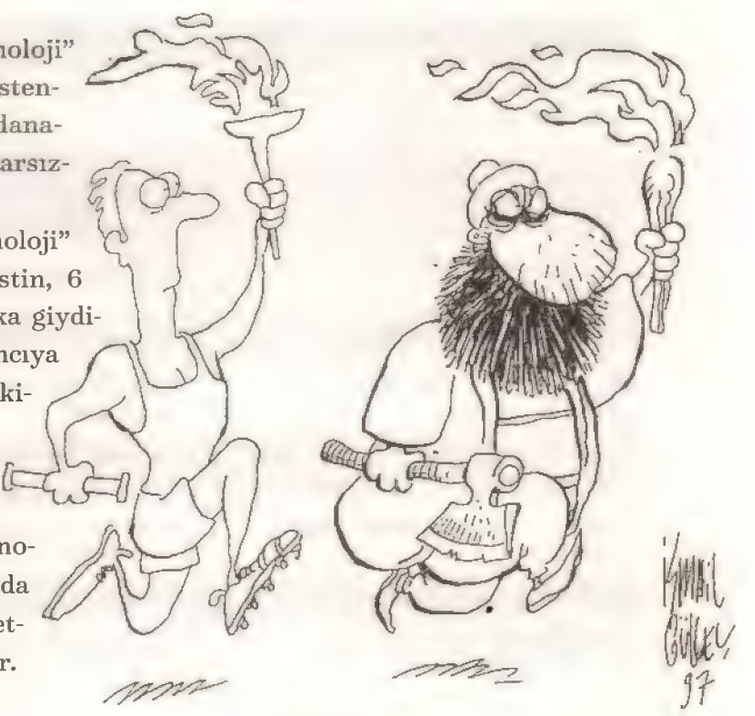

İsmail Gülgeç

20. yüzyıl sosyalizminin en merkezi kavramlarından biri olan "emperyalizm" kavramı, sosyal "nanoteknoloji" sayesinde sosyalistlerin gözünden düşürülebilir ve "emperyalizm" kavramından arındırılmış bir sosyalizm yaratılabilir.

Gen teknolojisiyle müdahale edilmiş hiçbir sebzenin üzerinde "bu sebzenin genetiği değiştirilmiştir" yazmaz.

Sosyal "nanoteknoloji"yle müdahale edilmiş hiçbir ideolojinin üzerinde de "bu ideolojiye müdahale edilmiştir" yazmaz.

21. yüzyıl, gen teknolojisi kadar sosyal "nanoteknoloji" ile de anılmalıdır.

Lenin Nasıl Tarikatçı Olur?

Bir düşünce deneyi yapalım. 1917 Ekim Devrimi'nin lideri Vladimir İliç Lenin tarikatçı olabilir miydi? Yanıtını elbette herkesin bildiği bu soruyu daha da daraltarak tekrar soralım:

V. İ. Lenin ile örneğin X tarikatı şeyhi Takkeli Mehmet Hoca arasındaki fark nedir?

V. İ. Lenin'in Takkeli Mehmet adlı kişiye sempati duyması için hangi değişikliklerden geçmesi gerekir?

Bu soruyu yanıtlamak için bu iki isim arasındaki düşünce farklarını ortaya koymak gerekir. Anahtar sözcükler kullanarak bir tablo yapabiliriz.

V. İ. Lenin	Takkeli Mehmet Hoca
İnsan tarihin öznesidir; kaderini kendisi belirler; tarihi değiştirebilir.	İnsan Allah'ın kuludur; kaderini Allah yazar.
İnsan maddeyi kavrayabilir. Dünya bilinebilir bir yerdir.	Her şeyi Allah bilir. İnsanın cüzi iradesi Allah'ın külli iradesi karşısında önemsizdir.
Bilim insanın en önemli gücüdür ve pozitif anlamlıdır.	Bilim kısıtlıdır, güvenilir bir ölçüt değildir.
Temel çelişki emek-sermayedir.	Temel çelişki İslamla kâfirler arasındadır.
Akıl nesnel gerçekliğe ulaşmak için gerekli bir aygıttır.	Akla güvenilmez, esas olan Kuran'da yazanlardır.
İnsandan bağımsız bir nesnel gerçeklik vardır ve bunun temeli maddedir.	Gördüğümüz dünya zahiri bir dünyadır. Madde sadece bir görüntüdür.
Aydınlanma, Fransız Devrimi pozitif anlamlıdır.	Aydınlanma, Fransız Devrimi negatif anlamlıdır.
Din kitleleri uyuşturan bir afyondur.	Din (İslam) yaşamın her şeyini belirler.
Varlığın yapısı maddidir.	Maddi olmayan birçok varlık bulunur.

Farklılık tablosunu uzatabiliriz. Bu iki sütundaki düşünceler, birbiriyle tamamen zıt iki ayrı kavrayış, dünya karşısında apayrı iki tavırdır. Normal şartlarda bu iki bakış, her koşulda çatışır. **Belirli bir olgu karşısında bu iki bakışın her ikisinin de doğru olma olasılığı yoktur.**

Lenin'in bu durumda Takkeli Mehmet Hoca'yla uzlaşma olasılığı yoktur. Lenin'in, Takkeli Mehmet Hoca'ya sempatiyle bakması ya da onunla uzlaşması için hangi değişikliklerden geçmesi gerekir?

Lenin'in Takkeli Mehmet Hoca'ya sempatiyle bakmasının iki yolu vardır:

1. Tabloda belirtilen temel farkları yok etmek ya da belirsizleştirmek.

2. Bu iki bakış açısını aynı düzlemden çıkartıp farklı düzlemlere yerleştirmek.

Farkları Belirsizleştirmek

Örneğin aşağıdaki gibi önermeleri savunmak, Lenin'in Takkeli Mehmet Hoca ile olan farklarını ortadan kaldıracaktır.

-"Söylediklerinin gerçek olduğunu iddia etmek ya da gerçeği tekeline almak totaliterliktir."

"O onun görüşü, bu bunun görüşüdür; her fikir kendi içinde doğrudur" ya da "bilgi görelidir" dendiğinde kanıtsız, zayıf ya da tutarsız fikirlere varlık alanı açılmış olur. Böylece en saçma, en dayanaksız fikirler bile iddialarını kanıtlara dayandırma yükümlülüğü olmadan var olabilir. Böyle bir dünyada "bebekleri leyleklerin getirdiği görüşü", embriyolojinin asla çürütemeyeceği bir yerdedir ve embriyoloji ile eşit değerdedir.

-"Nesnel gerçeklik diye bir şey yoktur."

-"Akıl, bilginin güvenilir tek kaynağı ya da dünyayı anlamanın tek yolu değildir."

-"İnsan aklı kısıtlıdır, her şeyi bilemez."

-"Her şeyi akla dayandırmak bir dogmadır, tahakkümdür".

-"Her fikir kendi düzleminde kendi habitatında değerlendirilmelidir."

-"Farklı yerel kültürel olguların her biri kendi içinde değerlidir."

-"Akıl, bilimsel düşünce yöntemi Avrupamerkezci bir dayatmadır."

Yukarıdaki önermelerin büyük bir kısmı postmodern felsefeye dayanan fikirlerdir. **Postmodernizm burada "Lenin-kırıcı" bir işlev görür.**

Farklı Düzlemlere Yerleştirmek

Bütün fikirleri aynı düzlemde kabul ettiğinizde bu fikirlerin birbirlerine müdahale etme, birbirini etkileme ve birbirini çürütme olasılığı vardır.

Lenin'in yukarıdaki fikirleri, Takkeli Mehmet Hoca'nınkilerle aynı düzlemde olduğu sürece bu iki bakış daima birbiriyle çatışacak, her biri diğerine üstün gelmeye çalışacaktır.

Ancak bu iki bakış aynı düzlemden çıkartılıp ayrı ayrı düzlemlere yerleştirildiğinde bu fikirler bir diğeriyle etkileşemez ve böylece aralarındaki mücadele ya da çatışma ortadan kalkar. **Bu durumda Lenin asla Takkeli Mehmet Hoca'nın görüşlerini çürütemez.**

Çünkü "o onun görüşüdür, bu da bunun görüşüdür", "her fikre saygı duymak gerekir"!

"O onun görüşü, bu bunun görüşüdür; **her fikir kendi içinde doğrudur"** ya da **"bilgi görelidir"** dendiğinde kanıtsız, zayıf ya da tutarsız fikirlere varlık alanı açılmış olur. Böylece en saçma, en dayanaksız fikirler bile iddialarını kanıtlara dayandırma yükümlülüğü olmadan var olabilir.

Böyle bir dünyada "bebekleri leyleklerin getirdiği görüşü", embriyolojinin asla çürütemeyeceği bir yerdedir ve embriyoloji ile eşit değerdedir. Embriyolojinin birçok kanıtının olması ile "leylek teorisinin" tek bir kanıtının bile olmaması, hiçbir fark yaratmaz; sonuçta her ikisi de birer "görüş"tür.

Her fikir doğru ise "Dünya'nın yuvarlak olduğu" önermesi ile "Dünya'nın öküzün boynuzları arasında olduğu" önermesi eşit düzeyde varlık alanı bulur. İlk önermenin birçok kanıtının olması ile ikinci önermenin hiçbir kanıtının olmamasının bir önemi yoktur.

Böylece her hangi bir insanın, her hangi bir konuda her hangi bir şeyi kanıtlama derdi olmadan söyleyebilme "özgürlüğü", iddia edilebilen her iddianın iddia edilebilmesine olanak sağlar.

Felsefi Hokus Pokus

Lenin ile Takkeli Mehmet Hoca arasındaki bütün farklılıklar postmodern felsefenin söylemleri ile yok edilebilir. Postmodern felsefenin argümanları Lenin'in doktrininin dayandığı bütün temelleri yok eder. Hiçbir postmodern filozof sizi Takkeli Mehmet Hocacı olmaya zorlamaz ancak "Takkeli Mehmet Hocacılığın önündeki bütün engelleri kaldırır"; Takkeli Mehmet Hocacı olmayı mümkün kılar.

Özetle devrimci Lenin, sosyal "nanoteknoloji" ile olanaklı hale getirilen "felsefi bir hokus pokus"la, Takkeli Mehmet Hoca'ya sempatiyle bakan "aktivist" bir Lenin'e dönüştürülebilir.

Sosyal "nanoteknoloji", büyük sonuçlar doğuran son derece güncel bir uygulamadır. Yakın Türkiye tarihi, sosyal nanoteknoloji uygulamaları ile doludur.

Bunların somut örnekleri başka yazılarda ele alınacaktır.

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin 1907 yılında Berlin'deki bir toplantısı. En solda ayakta Rosa Luxemburg.

MAX WEBER'DE EMPERYALİZM SİYASETİ, LİBERAL MİLLİYETÇİLİK VE SOSYOLOJİ

Ufuk Özcan

Almanya XIX. yüzyıl boyunca daima karizmatik liderlerin inisiyatifiyle oldukça hızlı bir emperyalist gelişme göstermişti. Karizmatik otoritenin Weber'in gözünde özel bir önemi bulunuyordu. Entelektüel gelişimi sırasında derinlikli Marx okumaları yaptığı bilinen Weber, kendi ülkesinde oldukça etkili olan devrimci sosyalist faaliyetlere hep mesafeyle ve kuşkuyla yaklaşmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında da siyasete ilgisini sürdürmekle birlikte, akademinin ve özel olarak da sosyal bilimcinin siyasal normlar üretmesine olumsuz bakıyordu.

Sosyolojinin kurucuları arasında yer alan Weber'in siyasetle ve siyasal ideolojilerle ilişkisi oldukça dikkat çekicidir. Marx karşıtı sosyoloji içinde Weber'in ayrı bir yeri vardır. İkisi de Alman kökenli ve çalışma alanları benzer olsa da görüşleri çakışmaz. Weber, II. Reich İmparatorluğu döneminde pancermenist, milliyetçi ve Weimar Cumhuriyeti döneminde Cumhuriyetçi ve liberal milliyetçi eğilimler göstermiştir. Siyaset (sosyolojisi) teorisi otoriter yönler barındırmaktadır. Weber'in neo-Kantçı eğitimi, onu, kendi sosyalizm anlayışlarını kapitalist toplumun veya tarihsel gelişmenin 'nesnel yasalarını' "bilimsel sosyalizm"in çerçevesi içinde anlama iddiasına dayandıran Marx-Engels karşısında oldukça eleştirel ve korunaklı kılıyordu.[1] Weber toplumsal gerçekliğin nesnel bir biçimde açıklanamayacağına inanıyor ve pozitivizme olduğu kadar sosyalizme de mesafeyle duruyordu. Alman Sosyal Demokrat hareketine ve onun temsilcilerine karşı hep kuşkulu bir mesafeyle durduğu gibi, sosyalizmi de bilim alanından dışlama eğilimi içindeydi. Weberci eleştiri "bilimsel sosyalizm"in iddiaları karşısında karşıt bir konumlanışı ifade ediyordu.

Weber'in görüşlerini Marksist sosyal teorinin bir muarızı olarak değerlendirmek pekâlâ mümkündür. Weber'in kavramsal bagajı yüzyıl dönümünün somut koşullarında bürokratik ve militarist Prusya önderliğinde Alman emperyalizminin haklılaştırılması için uygun bir çerçeve sunar. Durkheim'a benzer bir biçimde Weber de kendi ulusunun ve ulus-devletinin dünya dengelerinde oynayacağı rolle yakından ilgilidir.

Max Weber

Bilimi Siyasetten Koparma Siyaseti

Weber, 1890 parlamento seçimleri sırasında ilk kez oy hakkını kullandı. Kuşkusuz bu durum, temsili hükümete sahip bir ülkede siyasete giriş anlamına geliyordu. Weber, hayatının çeşitli dönemlerinde siyasete oldukça hevesli bir biçimde ilgi duymuştu, ancak siyasal eğilimini belirgin bir biçimde göstermekten de kaçındı. Weber emperyalist Alman siyasetinin dünya üzerinde başarı kazanmasına özel bir anlam atfediyordu. Almanya'nın dünya üzerindeki siyasal etkinliğinin artması karşısında Alman Genelkurmayının Weltpolitik'ini Kolonialpolitik'e yeğ tuttu; başka bir deyişle Alman emperyalizmini Alman sömürgeciliğine öncelik vererek destekledi.[2]

Almanya XIX. yüzyıl boyunca daima karizmatik liderlerin inisiyatifiyle oldukça hızlı bir emperyalist gelişme göstermişti. Karizmatik otoritenin Weber'in gözünde özel bir önemi bulunuyordu. Entelektüel gelişimi sırasında derinlikli Marx okumaları yaptığı bilinen Weber, kendi ülkesinde oldukça etkili olan devrimci sosyalist faaliyetlere hep mesafeyle ve kuşkuyla yaklaşmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında da siyasete ilgisini sürdürmekle birlikte,[3] akademinin ve özel olarak da sosyal bilimcinin siyasal normlar üretmesine olumsuz bakıyordu. Şunu da eklemeli: Protestanlık, burjuvazi, rasyonel bürokrasi ve yayılmacı Alman ulusçuluğu onun

Marx modern kapitalist toplumu maddi üretim ve emek süreçleriyle açıklamaya çalışırken, Weber Protestanlığın Almanya'da kapitalizmin ilkel sermaye birikim rejiminin oluşmasında belli bir dereceye kadar etkili olduğunu savunmuştur. Weber'e göre din toplumsal/ ekonomik yaşamın biçimlenmesinde ve sosyal normların yeniden-üretilmesinde rol oynayan bir gölge olay (epifenomen) değil, bağımsız bir değişkendir.

sosyolojik analizlerinin merkezinde yer alıyordu. 1919'da Versay Konferansı'nda Alman delegasyonunun bir üyesi olarak siyasete aktif bir şekilde girmiş, ancak siyasetten umduğunu bulamayıp tekrar akademiye geri dönmüştür. Weber'in sosyolojisini anlamak için, onun tahlillerini Almanya'nın ulusal ve uluslararası konumundaki değişiklikler bağlamında okumak gerekmektedir.[4] Gerek Durkheim, gerekse Weber, kendi yaşadıkları dönemde emperyalist yayılma eğilimi içine giren ülkelerinin yaşadığı siyasal ve toplumsal krizlere çözüm bulma arayışına girerek açıkça muhafazakâr ve örtük olarak da ulusçu bir tavır sergilemişlerdir. Sosyolojinin her iki kurucu isminin de, özellikle II. Dünya Savaşından sonra Anglo-Amerikan sosyal bilimcileri tarafından Marksizmin karşısına çıkarılan başlıca referans kaynakları olmaları rastlantı değildir.

Weber'in bilim ile siyaset arasında yaptığı ayrım, bir yönüyle, Almanya'da Marks sonrası mirasa ve aşırı siyasallaşan entelektüel gündeme farklı bir yön verme çabasını yansıtır. Onun nezdinde sosyal bilimciler siyasal angajman içinde olmamalıdır. Bununla birlikte Weber belirli bir tipte dinsel zihniyetle kapitalist formasyon arasında bağ kurmasıyla da dikkat çeker. Marx modern kapitalist toplumu maddi üretim ve emek süreçleriyle açıklamaya çalışırken, Weber Protestanlığın Almanya'da kapitalizmin ilkel sermaye birikim rejiminin oluşmasında belli bir dereceye kadar etkili olduğunu savunmuştur. Weber'e göre din toplumsal/ ekonomik yaşamın biçimlenmesinde ve sosyal normların yeniden-üretilmesinde rol oynayan bir gölge olay (epifenomen) değil, bağımsız bir değişkendir. Weber'in yöntem anlayışı da Alman idealizminin ve "tin bilimleri"nin yüzyıllık geleneğinden derin etkiler taşır. Bu açıdan Weber'in görüşlerini Marksist sosyal teorinin bir muarızı olarak değerlendirmek pekâlâ mümkündür. Weber'in kavramsal bagajı yüzyıl dönümünün somut koşullarında bürokratik ve militarist Prusya önderliğinde Alman emperyalizminin haklılaştırılması için uygun bir çerçeve sunar. Durkheim'a benzer bir biçimde Weber de kendi ulusunun ve ulus-devletinin dünya dengelerinde oynayacağı rolle yakından ilgilidir.

Motivasyonunu Emperyalizmden Alan Sosyoloji

I. Dünya Savaşı'nda çeşitli resmi görevlerle Brüksel, Viyana ve Budapeşte'de bulunan Weber Pancermenizmin savunucusudur. I. Dünya Savaşı sonunda Versay görüşmelerinde Almanya'yı temsil etmiş olması bu bakımdan anlamlıdır. Weber, hiçbir siyasal mevki sahibi olmamasına rağmen kişisel ve akademik deneyimleri siyasal ilgilerinden bağımsız değildir.[5] I. Dünya Savaşı sırasında Almanya`nın askeri olarak yenilgilere uğraması Weber'in anayasal reformların gerekliliği ve zorunlu olarak burjuva siyasal liderliğinin ortaya çıkmasına olan ilgisini arttırmıştır. Weber'in Alman toplumunda eleştirdiği hususlar savaş sonrasında daha da geriledi. Savaştan önce monarşik bir yönetim taraftarı iken savaş sonrasında bu tutumu cumhuriyetçilikten yana değişmiştir.

Otto Van Bismark tarafından Alman birliğinin sağlanması ve Prusya adıyla birleşmesi sonucu kurulan ve Bismark'ın şansölye olduğu İmparatorluk dönemi II. Reich olarak isimlendirilmiştir. II. Reich (1871-1918) I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiş, Almanların savaşı kaybetmesiyle sona ermiştir. II. Reich'in başkenti Berlin olmuştur. Weber'in çoğu çalışmasının ana motivasyonu Almanya'ya, II. Reich rejimine ve Weimar Cumhuriyetine meşru dayanaklar bulmaktı. Onun kıyaslamalı iktisat tarihi, kapitalist birikim, modernleşme, iktidar ve bürokrasi analizlerini bu motivasyondan tamamen bağımsız olarak düşünmek

mümkün değildir. Yine Weber'in "Entzauberung" (dünyanın büyülü görüntüsünün gitgide kaybolması) kavramında çağa dair nostaljik bir eleştirinin izleri vardır. Yine de bütün üstü açık ya da kapalı kapitalizm eleştirilerinin arka planında Protestan-destekli Alman kapitalizminin eşsizliği ve üstünlüğü fikri yatmaktadır.[6] Weber, pür maddi çıkarlar tarafından yönetilen bir dünya vaadine karşı Protestan etiğini öne çıkarmıştır. Onun Protestan etiği üzerine savları Almanya'nın kapitalist gelişimine özgül bir açıklama getirmektedir. Bu açıklama, genelde Kuzey Avrupa'nın, özelde ise Alman modernizminin biricikliği, eşsizliği (orijinalliği) ve üstünlüğü anlayışına, başka deyişle Avrupa-merkezci bir sayıltıya yaslanır.[7] Çin ve İslam dünyası gibi Batı-dışı toplumların zaaflarını, en başta da kapitalizme uygun olmayan özellikleri keşfetmeye yönelir ve onları kapitalizmin nesnesi (hammadde kaynağı) olarak görür. Öte yandan Avrupa'da kapitalizmin gelişiminde Yahudi finans kapitalinin oynadığı rolü (Sombart'ın aksine) görmezden gelir. Bu anlamda da örtük olarak siyasal bir tercihte bulunmuştur.

Siyaset bilimi, siyaset felsefesi ve siyaset sosyolojisi Almanya'da ulus-devletleşme sürecinde bir "devlet bilimi" olarak ortaya çıkmış, Fransa'da ise siyaset bilimi ve bu bilimlerin okutulduğu akademik kurumlar devletin bir "sosyal bilimler genelkurmayı" gibi işlev görmüştür.[8] Weber'in siyaset sosyolojisi terminolojisinde "Karizmatik Otorite" Bismarck ve II. Wilhelm gibi kurucu ulus-devlet figürlerinin gücüne karşılık gelmektedir. Avrupa düzeni, meşruluğunu uluslararası hukuktan alıyor ve Avrupa'nın tüm devletlerinin güvenlik ihtiyaçlarını karşılıyordu. Bu dönem işbirliği ve uzlaşı dönemidir. Viyana düzeni, teorik açılımları uluslararası hukuk, çok taraflılık ve kolektif güvenlik ile bağdaştırdı. Weber'e göre, gücün hangi yansımasını ele alırsak alalım, meşruiyete olan ihtiyaç evrensel bir gerçektir.

Statükocu ve Konformist Weber

Şüphesiz Weber sosyal bilim dünyasında özel ve ayrıksı bir konumda yer almaktadır, ancak yayılmacı bir zihniyete sahip olan dönemin Alman devletinin yanında yer almış olmasını da sosyolojik yaklaşımından ayrı düşünmek olanaksızdır. Weber'in bu tutumu, Almanya'nın onun ölümünden sonra Führerci-otoriter bir siyasal yapıya doğru gitmesi dolayısıyla, onun bilimsel eserleri üzerinde gölgeler bırakmıştır.

Alman Devriminde Spartakistlerin barikatı

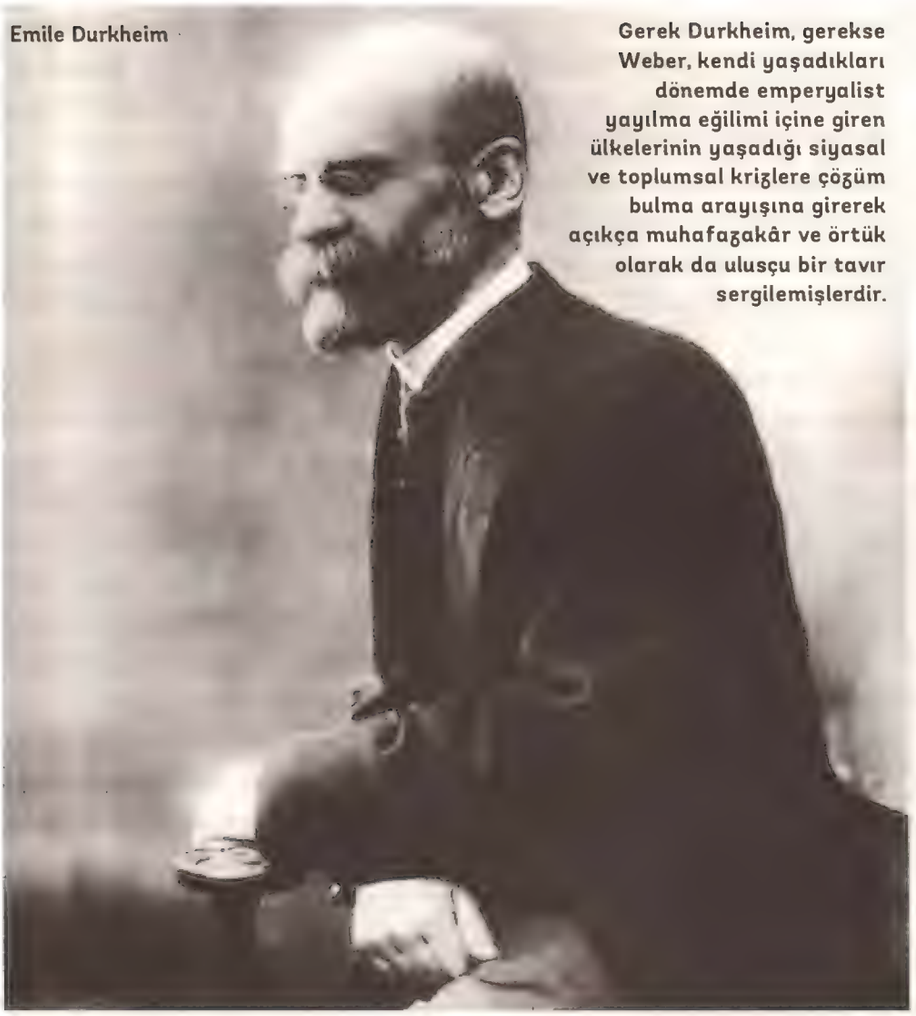

Emile Durkheim

Gerek Durkheim, gerekse Weber, kendi yaşadıkları dönemde emperyalist yayılma eğilimi içine giren ülkelerinin yaşadığı siyasal ve toplumsal krizlere çözüm bulma arayışına girerek açıkça muhafazakâr ve örtük olarak da ulusçu bir tavır sergilemişlerdir.

Marx-Engels'in üretim/sınıf/ekonomi eksenli toplum analizine karşılık Weber statü kavramını öne çıkarıp işlemiş; dinin toplumsal oynadığı süreğen rolün, meşru ve karizmatik liderliğin, rasyonel bürokrasinin (iktidar ve otoriteyi) toplumdaki önemini vurgulamıştır. Kuşku yok ki, Marx ve Weber, sosyoloji ve sosyal teoriler tarihinde birbirine tamamen karşıt paradigmaları temsil etmektedirler. Weber, mesleki kariyerine her ne kadar bir iktisat tarihçisi olarak başlamış ise de, Marx'ın materyalist sınıf ve maddi üretim ilişkileri eksenli analizine karşıt olarak modernitenin biçimlenmesinde üstyapısal unsurların (din, hukuk, zihniyet, rasyonalite, iktidar, bürokrasi vb.) oynadığı role ısrarlı bir biçimde gönderme yapar. Determinizm (metodoloji) anlayışları da farklıdır. Weber anti-pozitivist sosyoloji geleneğinin bir temsilcisidir ve Marx'la kıyaslandığında belirgin bir biçimde statükocu ve konformist bir tutum sergiler. Weber'in siyasal otorite tasnifi ve tanımlamaları da Marx'a karşıt bir mecrada ilermiştir. Weber toplumsal ilişkilerin biçimlenmesinde siyasal iktidara (formel, rasyonel bir organizasyon olarak hükümet gücüne) belirleyici bir rol verir. Buradan iktidarın meşruluk sorunu ortaya çıkar ki, Weber bu sorunun otoriteye sadakat ve hukuka uygunluk çerçevesinde çözme çabasını sergilemiştir. Weber'in sorunu çözme kaygısı açıkça devrimci olmayan, konformist ve statükocu bir siyasal zihniyete denk düşer.

Kurulu siyasal sistemin, otoritenin meşruiyetini fiziki zor mekanizmalarının (ordu ve polis gücü, ceza ve infaz kurumları) işlerliğinde görmez. Weber'e göre modern toplumda otoritenin biricik dayanağı fiziksel zor aygıtları değildir. Daha doğrusu bu mekanizmalar otoritenin meşruiyeti için yeterli değildir. Hiçbir otorite toplumsal bir dayanaktan ve meşruiyet temelinden yoksun bir biçimde kendi varlığını uzun süre koruyamaz. Weber, karizmatik otoritenin meşruiyet temeli olarak toplumsal bağlılık ve itaati öngörür. Karizmatik otorite toplumun birliğini ve bütünlüğünü sağlar. Weber'in bu görüşleri, yüzyılın başlarında Almanya'da devrimci işçi sınıfının geliştiği ve mevcut emperyalist sistemi tehdit eden şartlar altında analiz edilmelidir.

"Meslek Olarak Bilim ve Siyaset"

Weber'in yaşadığı dönemde Almanya'nın yaşadığı krizlerin, dünya sahnesinde yükseliş ve düşüşlerinin onun ikircikli ve zaman zaman muğlak düşünüş tarzına yansıdığı birçok Weber yorumcusu tarafından belirtilmektedir. "Meslek Olarak Bilim" ve "Meslek Olarak Siyaset" başlıklı konferanslarını, ölümünden bir süre önce, yaklaşık olarak aynı tarihlerde vermiştir (Ocak 1919). Her iki konferansın verildiği dönemde Almanya karışıktır. 1918 Kasım ayının ilk günlerinden itibaren ülkenin çeşitli bölgelerinde sosyalist ayaklanmalar patlak vermiş ve bunların sonucunda 9 Kasım'da Cumhuriyet ilan edilmiştir. 11 Kasım'da I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan Almanya Mütareke Anlaşması'nı imzalamıştır. Konferansın verildiği tarih olan Ocak 1919'da Al-

manya'da birçok öğrenci ve akademisyen arasında devrim rüzgârları esmekteydi. Bu durumdan derin bir biçimde etkilenen Weber için, bilim insanı ile siyasetçinin nasıl olması gerektiği, hatta bir kişinin bu iki işi yürütmesinin mümkün olup olmayacağı sorununun çözümü büyük bir önem taşımaktaydı.

Bu koşullar altında, ölümüne bir buçuk yıl kala, Weber'in kendini adadığı "bilim" ve her zaman yakından ilgilendiği "siyaset" gibi iki önemli konu üzerinde verdiği bu iki konferansın belirli bir anlamı vardır. Verdiği bu iki konferansta bilim ve siyaset arasındaki ayrım çizgilerini, bilim insanı ile siyasetçinin nasıl olması gerektiğini netleştirmeye çalışmıştır. Ancak onun bu tutumu, kritik bir dönemden geçen Almanya'da devrimci harekete karşı statükoyu temsil eden akademiye bağlılık, akademi içinde "bilimsel sosyalizm"e duvar oluşturma, Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht gibi devrimci liderlerin infaz edilmesine ve Alman devrimci hareketinin kanlı bir şekilde bastırılmasına meşru dayanaklar üretme gayretini yansıtmaktadır.

Siyasetle yakından ilgilenen Weber, I. Dünya Savaşı sonunda ülkesinin yenilgisi karşısında da sessiz kalmamıştır. Kasım 1918'de Alman Demokrat Partisi kurulduğu sırada parti yetkilileri Weber'i Frankfurt'tan aday göstermeyi düşünüyorlardı. Ancak Weber 5 Ocak'ta yayımladığı bir bildiriyle aday olmayacağını açıklamıştır. Aktif siyasetten uzak durmuştur, ama savaş-sonrası dönemde uluslararası düzlemde Almanya'nın siyasi hukukunu savunmakta bir beis görmeyecektir.

Weber'in otorite ve meşruluk tipleri, karizmatik otorite, gelenek-

Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in katledilmesi protesto ediliyor.

sel otorite, yasal-ussal otorite gibi temalar etrafında dönen argümanları, dönemin Almanya'sının çalkantıları (devrimler, geri çekilişler, sosyalizm tehdidi) altında ve bağlı olduğu ülkesinin Batı dünyası içindeki konumunu ve rolünü ortaya koyma kaygısıyla biçimlenmiştir.

Sosyologlar için siyaset, her şeyden önce mevcut düzenin sorunları nedeniyle çözüm ve amaca yönelik bir toplum tasavvuru ve tasarımı ile ilgilidir. Bu nedenle doğrudan ve aktif olarak, profesyonelce siyasete atılan sosyologlar da bulunmaktadır. Onları da sosyolojinin dışında görmemek gerekir. Bu noktada asıl tartışılması gereken, sosyolojinin bu ilişkiyi dışlaması, hatta günümüzde mahkûm etmesidir.

---

[1] Dick Geary, "Max Weber, Karl Kautsky and German Social Democracy", in Max Weber and His Contempories, Ed. Wolfgang J. Mommsen, Jurgen Osterhammel, Routledge, London & New York, 2006, p. 355.

[2] George Steinmetz, "Scientific Autonomy and Empire, 1880-1945, Four German Sociologists", (eds. Bradley Naranch, Geoff Eley), *German Colonialism in a Global Age*, Duke University Press, Durham, 2014 içinde, p. 51.

[3] Arpa Szakolczai, *Max Weber and Michel Foucault: Parallel Life-Works*, New York, Routledge, 1998, s. 111.

[4] Max Weber, *Essays in Sociology*, Trans. and ed. H.H. Gerth, C. Wright Mills, Routledge, 1991.

[5] Anthony Giddens, "Max Weber Düşüncesinde Siyaset ve Sosyoloji", *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*, İstanbul, Metis Yayınları, 2001, s. 11.

[6] Weber'in Protestanlık hakkında çalışmaya başlaması Amerika'yı ziyaretini izleyen döneme rastlar. Amerika'da yaptığı gözlemlerin bu yeni motivasyonunda etkili olduğunu düşünmek mümkündür. *Protestan Etiği ve Kapitalizm Ruhu*'nun ikinci bölümünü Amerikan dini mezhepleri ve mezhepler üzerine bir deneme oluşturur. Açıktır ki Weber, Amerikan kapitalizminden oldukça etkilenmiştir. Bkz. Wolfgang J. Mommsen, "Max Weber in America", *The American Scholar*, Vol. 69, No: 3, Summer 2000, p. 106.

[7] Bkz. Ufuk Özcan, "Weber Sosyolojisi ve Tarih", *Sosyoloji Yıllığı Kitap 4: Tarih ve Sosyoloji*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1999, ss. 91-99.

[8] Aktaran Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi*, Doğan Egmond Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., Istanbul, 2008, dipnot 2, s. 30.

Devrimci Rosa'nın Aşk Mektupları

Rosa Lüksemburg, Sevgiliye Mektuplar, çeviren: Nuran Yavuz, Alfa Yayınları

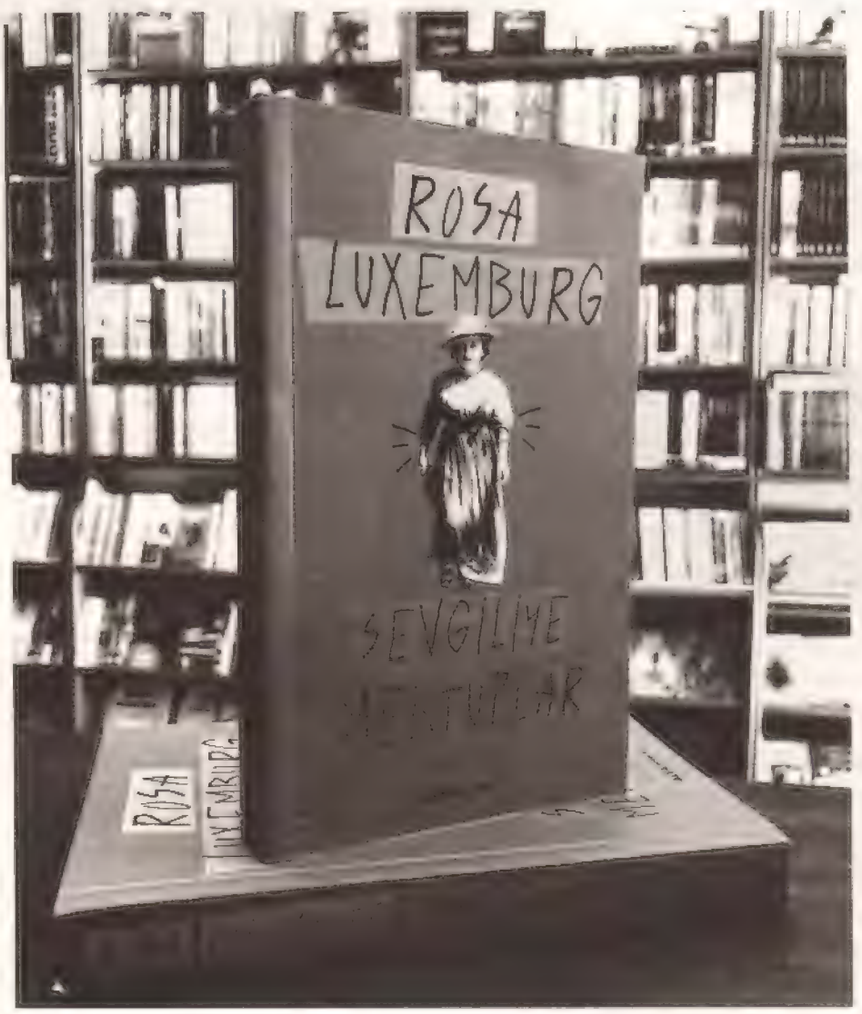

Rosa Lüksemburg'un Sevgiliye Mektuplar'ı elbette bir solukta okunabilecek bir kitap ama sessiz sessiz, yavaş yavaş, yoğun ve yalnız okunduğunda daha derinlikli duygular çıkarmak mümkün. İnsan şimdiye kadar kendi içinden geçtiği ya da hâlihazırda içinde bulunduğu aşkı, sadakati, bağlılığı, bir olmayı, sevgililiği ve daha birçok şeyi sorguluyor. Hazır havalar da henüz tam soğumamışken, Sevgliye Mektuplar'ı elinize alıp deniz kenarında bir bank bulun derim.

Rosa Luxemburg 5 Mart 1870'te, Polonya'nın Rus yönetimi altındaki küçük bir kasabası olan Zamosc'da doğdu. Küçük yaşta geçirdiği bir kalça rahatsızlığından dolayı ayağı aksıyordu. Yetişme yıllarında insanların rahatsızlık hissetmeden yaşayabileceği bir toplum düzeni hayal ediyordu. Dönemin siyası olayları da bu düşüncesini tetiklemeye yetiyordu. "**Bu idealin peşinde koşarken, bu ideali savunurken, belki nefret etmeyi bile öğrenebilirim,**" diye yazacaktı öğrenciyken.

Kısa sürede sosyalist harekete katılan, önemli önderlerinden biri olan Rosa devrimci kişiliğiyle, marksizme kuramsal katkılarıyla olduğu kadar duygusal yaşantısıyla da iz bırakmıştır. Onun komünist yoldaşı Jogiches'e duyduğu aşkın belgesi Sevgiliye Mektuplar, 20. Yüzyılın klasik kitaplarından biri olmuştur. Rosa Luxemburg'un mektuplarıyla aşka başka bir açıdan baktığımız gibi 20. Yüzyılın başındaki devrimci kişiliklerin zengin iç dünyalarının da ipuçlarını buluyoruz. Jogiches'e yazdığı mektuplardan o dönemin koşullarını anlamaya çalışarak aşka pencere açıyoruz. Her dönemin siyasi olayları, sosyo- kültürel koşulları, ekonomik ilişkileri elbette yaşanan duyguları çeşitli yollardan etkilemektedir. Sevgiliye Mektuplar, bugünün okuruna bazı açılardan uzak gelebilir, araya hem zaman hem de coğrafya girmiştir. O nedenle aynı zamanda okuru bir keşif yolculuğuna çıkaran bir kitaptır.

Rosa 1894 yılında yazdığı ilk mektuplarından birinde zaten çok zor koşullarda sürdürebildiği bu hissiyatın acımasızlığını anlatmıştır. "Aramızdaki biricik bağ, Dava, bir de eski duyguların anısı. Bu çok acı verici. Burada, bütün bunları apaçık anladım. Hiç bitmeyen Dava beni iyice bitkin düşürdüğünde, soluğumu tutup oturduğumda ardıma baktım ve farkettim ki benim evim yok, hiçbir yerde. Kendim olarak ne varım ne de yaşıyorum." Burada salt bir insanın karşı cinse duyduğu bir aşk duygusundan bahsedilemez. Bir Dava uğruna, her şeyi geride bırakmış olmak ve aşkı da sürdürülebilir kılmaya çalışmak gibi eylemsel ve somut bir çaba göze çarpar. Çok değerlidir. 20.

Yüzyılın başındaki devrimcilerin aşkı ile davaları iç içe geçmiştir. Rosa Jogiches'e sürekli duygu durumunu yazarak, içinde bulunduğu hissiyatı korurken, onu da bu tutkuya ortak etmeye çalışır.

AŞKIN ÇELİŞKİLİ DOĞASI

"Bütün bunları sana hıncım var diye yazmıyorum. Senden olduğundan başka türlü olmanı isteyemem. Yazıyorum; çünkü hem sana duygularımı açmak gibi aptalca alışkanlığım sürüyor hem de aramızda olup bitenlerden haberdar olman gerektiğini düşünüyorum." İçinde bulunduğu durumu hem değerli hem de aptalca buluyor. Çünkü aşk denen duygu, insanın tüm benliğini sardığından, altüst ettiğinden, sağduyu mantığıyla çelişiyor. Aşk yaşamda bir milat demektir. Şayet "aşktan önce" ve "aşktan sonra" aynı insan olarak kalmışsak, yeterince sevmemişiz demektir.

Bir yandan "dava"nın bitmek tükenmez görevlerini yerine getirirken, sürekli ayrı düştüğü sevgiliyi özlemektedir. "Hiç bitmeyecek mi bütün bunlar? Sabrım tükenmeye başladı; işlerden değil, senin yüzünden! Neden buraya gelmedin ki! O tatlı dudaklarından bir öpebilseydim, bütün bu işler vız gelirdi bana."

Aşkın insanın mücadele gücünü yükselttiği, bağışıklık sistemini güçlendirdiğini biliyoruz. Vücudun salgıladığı hormonlar yoğunlaşmakta, âşık insan bulutların üstünde yürümekte, algısı keskinleşmekte, öteki insanlara sevecenlikle yaklaşmakta, daha canlı insani ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Rosa'nın söylemeye çalıştığı şey de bunun bir benzeridir; el ele olmanın insana verdiği güç, aşılmaz sanılan tüm engelleri aşmayı sağlayacaktır. Aşkın çelişkili doğasını şairler ve yazarlar eserlerinde anlamaya ve anlatmaya çalıştılar. Shakespeare'in Antonius ve Kleopatra'sında tutkulu aşkın gelgitlerini anlatımına benzer biçimde Rosa da Jogiches'e şunları yazar:

"Dünyada en çok sevdiğim varlık sensin ama kusurlarını asla kabul edemem. Bunu unutma ve kendini kolla! Bir halı sopası satın aldım bile ve gelir gelmez ilk işim seni bir güzel dövmek olacak. Bütün bunların senin için pek bir anlamı yok, biliyorum, yüz yüze gelir gelmez açıklarım. Benim terör dönemim başlıyor; unutma, hizaya gel! Bana gönül alıcı, güzel mektuplar yaz, biraz alçakgönüllü ol, inayet et de arada beni sevdiğini söyleyiver."

ROSA'NIN AŞK ROMANI

O kadar çok seviyor ve sevilmek istiyor ki, hem sevilsin hem de bu durum sürekli ifade edilsin istiyor Rosa. Karşımızdaki insanın duygularını ifade etmemiş olması acaba ona karşı hissedilen duygunun yoğunlaşmasına mı yol açar? Aşk filozofu Shakespeare Bir Yaz Gecesi Rüyası'nda aşkın "kaçanı kovaladığını" öne sürmüyor muydu? Rosa ise uzak düştüğü sevgilisinin sadakatinden emin olmak istiyor.

Sevgilisiyle konuşuyormuşçasına yazdığı mektuplarda, mücadeleci bir yaşamın, tutkulu bir kişiliğin özlem yüklü aşkının romanını okuyoruz. Kurgu olmayan, yaşamı ortaya koyan bir roman. Belki de aşk, birbirine şekil vermektir. Her ilişkinin, her paylaşımın özelliği ayrıdır. Kimi sevgilisini değiştirmek ister, kimi sevgilisi kendisini çok sevsin ister, kimi sadece ben sevsem ikimize yeter diye düşünür. Nihayetinde tüm paylaşımların içinde emek vardır. İdeal bir ilişki ya da aşk kavramından söz edemeyeceğimizi düşünüyorum; çünkü tek tip bir insan yok. Farklı kültürler, farklı coğrafyalar aşkı ve birçok duyguyu koyduğumuz yerin rengini değiştirebilir.

Rosa Lüksemburg'un Sevgiliye Mektuplar'ı elbette bir solukta okunabilecek bir kitap ama sessiz sessiz, yavaş yavaş, yoğun ve yalnız okunduğunda daha derinlikli duygular çıkarmak mümkün. İnsan şimdiye kadar kendi içinden geçtiği ya da hâlihazırda içinde bulunduğu aşkı, sadakati, bağlılığı, bir olmayı, sevgililiği ve daha birçok şeyi sorguluyor. Hazır havalar da henüz tam soğumamışken, Sevgiliye Mektuplar'ı elinize alıp deniz kenarında bir bank bulun derim.

HÜLYA HIZARCI

FELSEFE EĞİTİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Ali Timuçin

Jakop Schlesinger, Hegel, 1831

Gerçekten kendimizi felsefe alanında eğitmek istiyorsak öncelikle tüm kültür alanlarının ortak bir tarihsel birikim üzerine kurulduğu gerçeğini kabul etmemiz gerekiyor. İnsanlığın bilgisi bir bütün olduğu gibi felsefe tarihinin bilgisi de bir bütündür. Bütünü parçalayıp değerlendirişimizi bütünü yoksaymadan yapmalıyız. Buna göre herhangi bir felsefeye yönelmemiz ancak felsefi birikime sahip olabildiğimizde anlamlıdır.

Geçmişte hepimiz çeşitli nedenlerle felsefeye yönelmiş olabiliriz. Okuduğumuz değişik kitaplar, izlediğimiz filmler, birtakım kişisel ya da toplumsal kaygılar felsefi metinlere bizi yöneltmiş olabilir. Geçici heveslerle bile felsefi metinlerle tanışmışsak bu tanışıklıklar düşünce dünyamızda görünür görünmez izler bırakmıştır. İleride daha bilinçli bir biçimde kendimizi felsefe alanında eğitmeye kalktığımızda geçmişteki kültürel deneyimlerimiz bizim için azçok besleyici olacaktır. Ama gerçekten kendimizi felsefe alanında eğitmek istiyorsak öncelikle tüm kültür alanlarının ortak bir tarihsel birikim üzerine kurulduğu gerçeğini kabul etmemiz gerekiyor. İnsanlığın bilgisi bir bütün olduğu gibi felsefe tarihinin bilgisi de bir bütündür. Bütünü parçalayıp değerlendirişimizi bütünü yoksaymadan yapmalıyız. Buna göre herhangi bir felsefeye yönelmemiz ancak felsefi birikime sahip olabildiğimizde anlamlıdır. Felsefeye yönelimimiz bir filozofla ilgili olsun bir dönemle ilgili olsun belli bir konuyla ilgili olsun, her felsefi yönelim tüm felsefe tarihinin parçalarını bütünle ilişkisi içinde değerlendirebilmeyi gerektirir. Bunun için felsefe tarihiyle yetinemeyiz, bilimlerin felsefenin ve sanatların tarihiyle yani düşünce tarihiyle ilgili genel bilgimizin de olması önemlidir. Böylece çok yönlü ve değişik açılardan okumayla bu yönelimimizi verimli kılabiliriz.

Her üst düzeyde kültür alanı gibi felsefede de kavramlar içeriklerine uygun terimlerle karşılanmalıdır. Böylece ortak kavramsal bir düzleme göre felsefi bir dil oluşturabiliriz ve felsefi metinlere girebiliriz, bu metinleri tartışabiliriz. Felsefe tarihi boyunca belli terimler oluşturulmuş, bu terimler değişik bağlamlarda da kullanılmıştır. Filozoflar öncüleriyle hesaplaşıp felsefi tartışmaları yürütürken kavramlara yüklenen anlamlarda ve hatta kavramları karşılayan terimlerde birçok değişiklik olmuştur. Sayısız tartışmalar çerçevesinde doğal olarak kavramların dural olarak kalmayıp dönüştüklerini görüyoruz. Temel kavramlarda gene de özün en azından uzun bir süre için korunduğunu, zamanla kökten değişmemekle birlikte dönüşüme uğradığını görüyoruz. Örneğin gündelik yaşamda kullandığımız "masa" kavramı zaman içinde yemek masası, çalışma masası hatta bilgisayar masası gibi değişik biçimlerde kullanılmış olsa da ciddi bir anlam çeşitliliği göstermez. Biliriz ki o "üzerine bir şey konan şeydir". Örneğin felsefi bir kavram olan "töz" kavramını da masa gibi yalınlaştırarak tanımlayabiliriz: ona "değişime açık şeylerin özü ya da dayanağı" diyebiliriz. Ama bir masa kavramından farklı olarak töz kavramının içeriğinin belirlenmesi ve terimlenmesi çok daha uzun bir süre almıştır. Hatta bilimsel düşüncenin gelişimiyle birlikte asıl nedenlere inen "niçin" sorusunun yerini olgularararası ilişkilere yönelen "nasıl" sorusunun almasıyla töz kavramı geçmişteki anlamını hatta geçerliliğini zamanla yitirmiştir.

Anadilimizde Güçlü Bir Felsefe Dili Oluşturmak

Her filozof içinde bulunduğu yaşam koşullarında felsefesini ortaya koyuyor ve geliştiriyor. Her filozof geçmiş felsefelerle hesaplaşarak felsefesini temellendiriyor. Toplumsal yaşamın dönüşümü içinde kavram içeriklerinin dönüşümü bir yana, bir filozof öncüsü olan filozofla ya da filozoflarla hesaplaşırken onun ya da onların kullandığı terimleri de değişik anlamlarda kullanabiliyor. Bu nedenle kendimizi felsefe alanında eğitmek istiyorsak öncelikle başta anadilimiz olmak üzere bildiğimiz dillerde değişik felsefe sözlüklerinden hatta varsa felsefe ansiklopedilerinden yararlanmamız gerekir. Anadilimizde ortak

Örneğin XVII. yüzyıl İngiliz filozofu John Locke'un siyaset anlayışını incelediğimizde onun Fransız düşünürü Montesquieu'nün siyaset anlayışını hangi açıdan etkilediğini gözlemlemekle kalmıyoruz, Locke'un "güçler ayrılığı" fikrinin Montesquieu'de nasıl bir "güçler ayrılığı" kavrayışına evrildiğini de görüyoruz. Böylece demokratik bir cumhuriyette yasama yürütme ve yargı güçlerinin olması gereken konumlarını da irdeleyebiliyoruz.

Montesquieu

bir felsefe dili oluşturmaya doğru gitmezsek felsefe alanı bir kargaşa alanı olmaktan öteye geçemez. Bildiğimiz diller derken felsefeyle uğraşmak için anadilimizin sınırları içinde kalmakla yetinemeyeceğimizi söylemek istiyoruz. Böyle söylediğimizde hep yanlış anlaşılıyoruz: sen Türkçe felsefe yapılamaz mı demek istiyorsun deniyor. Tersine bu topraklarda anadilimizin olanaklarıyla daha güçlü bir felsefe dili oluşturmayı amaçlıyoruz. Türkçemizle güçlü felsefe yapılabilmemiz buna bağlıdır. Yabancı bir dil üzerinden kendi dilimizin yapısı üzerine düşünmemiz dil bilincimize katkı yapacaktır. Ancak bir başka dilin koşullarını kendi dilimize dayatmamamız gerekir. Her dil kendi olanaklarıyla yaşar ve gelişir.

Felsefe eğitimimiz açısından önemli olan şudur: yabancı dillerde yazılı metinlerin anlamlarına girdiğimiz ölçüde kavramlarımız dolgunlaşacak terimlerimiz zenginleşecek ve dilin en etkili biçimde kullanımı gerçekleşecektir. Çalışırken her an dönüp bakmamız gereken felsefe sözlükleri yalnızca kavramsal içerikleri kavramak açısından değil aynı zamanda terimleri yabancı karşılıklarıyla özümsemek için de gerekiyor. Evrensel düzeyde bir felsefe dilinin bir felsefe bilincinin oluşması ayrıca gereklidir. Bu nedenle felsefe alanında derinleşmek için ne yapması gerektiğini soran genç arkadaşlara kaynak önermekle kalmıyoruz, gelişmiş bir hatta iki yabancı dili öğrenip olabildiğince filozofların asıl metinlerine girmeleri gerektiğini de vurguluyoruz. Ama öncelikle genel felsefe tarihi ve hatta düşünce tarihi bilgisini yalnız yerli kaynaklardan değil güvenilir yabancı kaynaklardan da okumak gerekiyor. Böylesi bir felsefi yönelimin ardından ilgimize göre değişik felsefelere yönelimimiz daha verimli olacaktır. Belli bir felsefi temel zamanla yinelemelerin katkısıyla da yerine oturacaktır. İnsanın kendini eğitmesi süreyle sınırlandırılabilir olmadığından felsefeye yönelim yaşamımızın bir parçası olacaktır.

Felsefe Öğrenmenin Güçlüğü ve Hazzı

Ancak yabancı bir ya da birkaç dil olmadan bu işin hakkıyla yapılamayacağını söylediğimizde kimileri tedirgin oluyor. O zaman yurtdışına gitsek orada nasıl olsa öğreniriz kolaycılığıyla karşılaşıyorsunuz. Biz de başlangıçta kolay yoldan nasıl yabancı dil öğrenebiliriz diye yollar aradık ama bulamadık. Sonunda

öğretmenlerimize kulak verip onların önerilerini dinledik: İngilizce, Fransızca ya da Almanca gibi gelişmiş dillerde temel bilgileri aldıktan sonra anladık ki günde 8-10 saat masa başında yabancı dil felsefe metinleriyle savaşıma girmek gerekiyor. Bol bol sözlük parçalamanın sonu gelmiyor ama güçlüğü göze almadan düze çıkmak da olası değil. Şöyle bir karşılaştırmayla da kendimizi rahatlatabiliriz: Felsefeyle yaşamımız boyunca uğraşabileceğiz, bundan kaçamayız. Her alan emek ister. Artistik buzpateni gibi sırıkla atlama gibi işlerde bile başarılı olmak için uzun çalışma saatleri gerekmektedir. Böylesi bir sporu hakkıyla yapan kişi başarısını belki on yıl sürdürebilecektir. Herhangi bir sporun iyilerinden olmak için kişi uzun saatlerini çalışmaya harcayacaktır. Kültürel çalışmalarda olsun zorlu sporlarda olsun başka alanlarda olsun kişi güçlüğe katlanmadan kolay yoldan bir şeyler elde ettiğinde yeterli hazzı yaşayamayacaktır. Yaparmış gibi yapılan her iş uzun ya da hatta kısa erimde bizi huzursuz edecektir. Felsefe alanında çalışmayı göze almış kişi bu işin baştaki güçlüklerine katlandığında uzun yıllar bilginin verdiği hazzı yaşayacaktır.

Kitabına Uydurulan Felsefe

Bazı felsefi çalışmaları okuduğumuzda çok büyük bir hazla yazılmış izlenimi almıyorsunuz. Çok zaman felsefi çalışma yaparmış gibi görünenlerle karşılaşıyoruz. Görüşlerine yer yer katılmasanız da ya da fazlaca katılmasanız da gerçekten emekle yapılmış yaratıcı çalışmalar çok daha az olsa da var. Bununla birlikte kitabına uydurulan türden makalelere daha fazla raslıyoruz. Birbiriyle anlam ilişkisi var mı yok mu diye bakılmadan bir yerlerden alınan cümleler alt alta sıralanıyor. Atıfların kaynağı gösterildiği için çalışmalar "etik" olarak sorun yaratmıyor. Çok iyi bildiğimiz bir konuda yüzyıllarca önce yaşamış belli bir filozofun belirlemesine gönderme yapınca bu belirlemeyi sayfa numarasıyla dipnotunuza koymadınız mı uygun olmayan çalışma yapmış oluyoruz. İçerik anlamını yitirdikçe felsefede kolaycılıkların önü açılıyor: biçim içeriğin önüne geçiyor.

İlgimizi çeken bazı konularda yazılmış olan çok az sayıda makalede ufuk açıcı kavramsal tartışmalara raslıyorsunuz. Çoğunlukla incir çekirdeğini doldurmayacak açıklamalarla yetiniliyor. Örneğin adını ve yazarını anımsayamadığım bir makalenin bir bölümü "cause" ve "reason" arasındaki anlam farkını açıklamaya ayrılmıştı. Doğal olarak İngilizce konuşulan bir ülkenin yurttaşı kendi dilinin inceliklerini bizden daha iyi bilecektir. Biz bu kavramların arasında eğer varsa, bu olan ince ayrımı İngilizceden İngilizceye sözlükten bakarak belki sezebiliriz. Ama böylesi ayrıntılarla oyalanmak felsefeye ne kazandıracaktır o da ayrı bir sorundur. Aklımıza güvenmeyip bu insanlar yüzyılların kültürel birikimine sahip olduğuna göre onlar ne diyorsa doğrudur anlayışını bırakmak gerekir. Bu gereksiz tartışmaları kendi dilimize de taşıyabiliriz. Örneğin eşanlamlı iki sözcük olan "neden" ve "sebep"in anlam farkları üzerine bir makale de yazmaya kalkabiliriz. Bu derin görünmemizi sağlasa da havanda su dövmekten başka bir işe yaramayacaktır. Örneğin bir filozofun Türkçeye çevrilmiş kitabında "kuşku" ve "şüphe" sözcükleri metnin içinde birçok defa kullanılıyordu. Bu metinde bu eşanlamlı sözcükleri ayrı ayrı görüp kafası karışan acemi bir okuyucu vaktini buna ayırabilir: "kuşku" ve "şüphe" başka şeylermiş gibi aralarındaki ayrımı bulmaya boşuna çabalayabilir. Eşanlamlı sözcükleri "dilin zenginliği adına" aynı metinde kullandığımızda da sonuç aynı kapıya çıkacaktır: o durumda insanların bilinçlerini bulandırmaktan öteye geçemeyiz. Başta da söylediğimiz gibi kavramların içeriklerini oturtmak ve vaktimizi daha iyi kullanmak için elimizin altında felsefe sözlükleri ve varsa felsefe ansiklopedileri bulundurmak yararlı olacaktır.

Filozofların metinlerine genel felsefe tarihi bilgisiyle yönelirsek daha verimli karşılaştırmalar yapma ve filozofların görüşlerini değerlendirme olanağı buluruz. Burada en sıkıntılı noktalardan biri bir filozofu tüm toplumsal ve tarihsel koşullardan yalıtmaktır, ayrıca onun başka filozoflarla olan bağlantılarını görmezden gelmektir. Oysa felsefi görüşlerini filozoflar doğrudan geçmişle hesaplaşarak oluştururlar. Bu nedenle felsefe tarihinin bütünsel bilgisine sahip olarak metinlere yönelmek önemlidir. Biri heveslenip hiçbir altyapısı olmadan ben Hegel'in metinlerini okuyacağım diyebilir, onun alacağı sonuç bir hiç olacaktır. Kişi Herakleitos'u, Platon'u, Aristoteles'i, Descartes'ı, Spinoza'yı, Locke'u, Leibniz'i, Rousseau'yu bilmeden Hegel'in zaten güç anlaşılır metinleri içinde kaybolacaktır. Bu filozoflar da yetmez, onun Fichte'yi, Schelling'i, sonraki dönemden Schopenhauer'ı, Nietzsche'yi ve Marks'ı da bilmesi gerekecektir. Yoksa kişinin bu tür

Raffaello, Atina Okulu,
1509-1511, Vatikan

Toplumsal yaşamın dönüşümü içinde kavram içeriklerinin dönüşümü bir yana, bir filozof öncüsü olan filozofla ya da filozoflarla hesaplaşırken onun ya da onların kullandığı terimleri de değişik anlamlarda kullanabiliyor. Bu nedenle kendimizi felsefe alanında eğitmek istiyorsak öncelikle başta anadilimiz olmak üzere bildiğimiz dillerde değişik felsefe sözlüklerinden hatta varsa felsefe ansiklopedilerinden yararlanmamız gerekir.

metinlerden bilgilenmesi ve bir tat alabilmesi sözkonusu olmayacaktır.

Tarihi Gelişimiyle Felsefe Bilgisi

Çok yönlü bir bilgi donanımıyla filozoflara yöneldiğimizde değişik bağlamlarda karşılaştırma yapma olanağı yakaladığımız gibi düşüncenin nereden nereye evrildiğini de gözlemleriz. Örneğin XVII. yüzyıl İngiliz filozofu John Locke'un siyaset anlayışını incelediğimizde onun Fransız düşünürü Montesquieu'nün siyaset anlayışını hangi açıdan etkilediğini gözlemlemekle kalmıyoruz, Locke'un "güçler ayrılığı" fikrinin Montesquieu'de nasıl bir "güçler ayrılığı" kavrayışına evrildiğini de görüyoruz. Böylece demokratik bir cumhuriyette yasama yürütme ve yargı güçlerinin olması gereken konumlarını da irdeleyebiliyoruz. Yani felsefe tarihi bilgisini salt geçmişte olmuş bitmiş şeyleri bilmek açısından önemsiyor değiliz. O bilgiyi düşünsel dönüşüm noktalarını kavrayarak geleceğe yönelik tasarılarımızı ortaya koyabilmek için kullanıyoruz.

Bilgi alanlarına olan ilgimizi geniş tutmamız gerekiyor. Bilgi bir bütün olduğuna göre ve günümüzde artık bilimler felsefeden ayrıldığına göre felsefi tartışmaların dayanaklarını nerede arayacağımız sorusu akla gelebilir. Bilimsel düşünceden koparılarak yapılan felsefe havada kalacaktır. İnsan bilimlerinden ve doğa bilimlerinden güç alan felsefe metinleri daha açıklayıcıdır. Felsefe yapmak adına bir ruhbilim toplumbilim kimya ya da fizik uzmanı olamayız. Ancak bilimin tarihsel gelişimi üzerine okumalar yapabiliriz. Tarih, toplumbilim, ruhbilim ve hatta nöroloji gibi alanlarla ilgili çok genel bilgilere ulaştıkça felsefe tarihine kaba indirgemeci yaklaşımlarla yönelmeyiz. Yoksa belli filozoflar üzerinden bütün bir yaşamı açıklamaya kalkabilir, bazı filozofları aşırı yüceltebiliriz. Örneğin Spinoza insan ruhsallığını zamanımıza uygun açıkladı demekten kendimizi alamayabiliriz. Yeniçağın başlarından beri bilimlerin bile mutlak kesinliklerle iş görmediğini biliyoruz. Bilimler felsefeden farklı olarak olabildiğince kesin bilgiye ulaşmaya çalışıyor. Felsefe daha yukarıdan kavrayıcı bir bakışla iş görüyor. Bilime yol gösterecek kadar ucu açık değerlendirmelere gidebiliyor. Felsefe alanında daha kavrayıcı ve geniş açıdan bakabilmek iyi bir felsefe eğitimine, iyi bir felsefe eğitimi de kavramları doğru içerikleriyle özümseyebilmeye dayanıyor.

KURABİYE KALIBI

Müesser Yeniay

kaybolacağım. rendeleyeceğim kendimi. talaş talaş. ya da elimi kolumu yabani bir hayvana yedireceğim. çöl rüzgârlarından arta kalan kum tanesi. beni çizme olarak ayaklarına giy. ben tenimi sana sargı olsun diye doladım kemiklerime. yara kitabının kaçıncı sahifesi. buz gibi çözülüyor ayaklarım damla. bedenimdeki aşk suyu fil dişi fincana. bir böceğin içinde geçirdim geceyi. bulut yedim, ay sütü içtim. duvarlara bakan gözlerim vardı. yer altı merdiveni. saçlarımın kılıcıyla dövüşmeyi öğrendim. kaplanın dişleri ayna. sözcüklere basıyorum piyano tuşları gibi. denizin dalgalarını kıyıya halatla. kaplumbağa kabuğunun altında başını örten kadınlar var. çatalın ucunda yaşam. parmaklarımın ucu şehir. dökülüşünü ve biçimimi alışını görmedim henüz. kurabiye kalıbı gibi bir rahim. kalpli, ağaçlı, ana-tanrıçalı. portakal kabuğu kokulu hamurunu döktüğünde, arzu insan. erkeği sevgilisi doğurur bedeninden. yarım bir ay gibi boş kalır. jülyen doğra beni. göbek bağım göbeğine bağlı.

bedenimde uçurtma uyuyor yüz yıldır. yarasa gibi başaşağı görüyorum dünyayı. bir gözüm ışığı bir gözüm kokuyu. az kaldı. uçurum. zihnimden aşağı. belden aşağı. kasığımda çarmıha gerili İsa.

YALNIZCA PORTE BAŞINDA DEĞİL HER YERİNDE BİR "SOL" ANAHTARIYDI O!

Ekrem Ataer

Sistem tarih boyunca müziğin kitleler üzerindeki örgütleyici, ateşleyici, ajitatif ve birleştirici gücünün farkında. Hele ki binlerce, yüzbinlerce insanın birlikte düzenli ses çıkartmasının etkisini düşünürsek bu gücü görebiliriz. Onun için büyük konser alanları, kitlesel buluşmalar son derece önemli ve tehlikelidir! Kısacası müzik, sistem içinde namlusu her an sisteme dönebilecek bir silah gibidir.

Sevgili okurlarım, bu yazıda sizlere aslında pek de farkında olamadığımız bir müzik insanından, Fikret Kızılok'tan bahsetmek istiyorum. "Farkında olamadığımız" yüklemesini ise bilerek ve üstüne basarak söylüyorum. Çünkü bizim memlekette farkında olmak, yalnızca ismini ve birkaç şarkıyı hatırlamakla sınırlı gibi. Sokaktaki insana "Fikret Kızılok'u tanıyor musun?" diye sorduğumda aldığım yanıtların büyük bölümü magazinsel çıtanın çok da üzerinde değil. Bu durum aslında diğer sanat alanları için de geçerli olmakla birlikte müzikte moda deyimle "tavan yapmış" durumda. Yalnızca yüzeysel tanış olmanın sebebi ise zarfı açacak cesaretsizlik, sübjektivizm ve bilimsel tembelliğin, mazrufun üzerine karabasan gibi çöreklenmesidir.

Sistem tarih boyunca müziğin kitleler üzerindeki örgütleyici, ateşleyici, ajitatif ve birleştirici gücünün farkında. Hele ki binlerce, yüzbinlerce insanın birlikte düzenli ses çıkartmasının etkisini düşünürsek bu gücü görebiliriz. Onun için büyük konser alanları, kitlesel buluşmalar son derece önemli ve tehlikelidir! Kısacası müzik, sistem içinde namlusu her an sisteme dönebilecek bir silah gibidir. Onun için magazin ve eğlence kültürünün müzik alanında sürekli pompalanması ve hatta finanse edilmesi bir anlamda müziğin toplumsal gücüne karşı seyreltici etki yaratmak içindir. Magazini yalnızca asparagas olarak algılamayınız, bizi asıl ilgilendiren siyasi magazin unsurlarıdır. İşte Fikret Kızılok, yaşamı boyunca bu etkilerin dışında kalarak mücadele etmiş bir müzik insanıdır.

Sizlere bu yazıda hayat hikâyesi anlatmayacağım, çünkü o her yerde var. Beni asıl ilgilendiren ve bana düşen görev, Kızılok tablosunun flûlaştırılan, mozaiklenen, işe gelmeyen renklerini, tuşelerini ve oralardaki pentur tadını anlatmaktır.

Kızılok, temelinde elinde gitarı ile şarkılar söyleyen, besteleyen, omuzunda dokuz Musa'dan birini taşıyan bir sanat insanıdır. Sahneye çıktığı dönem batı melodilerine Türkçe sözlerin yazıldığı sürecin hemen sonrasına denk geliyor. Erkin Koray, Cem Karaca, Cahit Oben, Barış Manço ile aynı süreçte doğdu diyebiliriz.

Kızılok'u önemli kılan hangi noktalardı?

Kızılok Hiçbir Zaman Aidiyetlerine Sırt Çevirmedi!

Kızılok'un müziğine ve tematik yapısına baktığımızda; başlangıçta The Rolling Stones'la, The Beatles ile başlayan yolculuğu **"Hereke"** ve **"Silifke'nin Yoğurdu"** virajına sert bir şekilde girmiş ve gazeteci Arda Uskan'la katıldığı bir yolculukta Âşık Veysel ile tanışması ile de tamamen başka bir iklime doğru akmıştır. Veysel ile aradığı pınarın gözelerinden birini bulan Kızılok, o dönem üretimleri için şöyle diyor; *"Piyasa, öylesine Türk benliğinden uzak melodilere kucak açmıştı ki beni dinlemeyeceklerdi bile. Bugün ise durum büyük bir hızla değişiyor. Bu öz benliğimize dönüşte ben de üzerime düşen görevi yapmaya karar verdim..."* Yalnızca bu cümleye bakıyorum da; günümüz "sol" jargonu içinde şovenlikle, ırkçılıkla itham edilmekten korkmadan bunu rahatlıkla söyleyecek kaç sanatçı çıkar?

Kızılok Bu Topraklarda Kabul Gören ve Dinlenen Bütün Formlara Yakındı!

Sanat üretimlerini kategorize etmek, sınıflandırmak, sıkıştığımız yerde yeni yeni terimler yaratmak, klasörler oluşturmak temel özelliğimizdir. Literatürü bile Halk Edebiyatı-Divan Edebiyatı diye pasta gibi ortadan bölmekten tutun da, dinlediği müziğe göre "vatansever" ya da "vatan haini" olarak sınıflandırmaya varana kadar tam bir panayır meydanındayız. Bu refleks ve suni müdahalelerle "sınıf bilinci" yaratacağını hayal eden takım, Fuzûli'ye hâlâ sağlam bir klasör bulmuş değildir. Yıllardır Leyla ile Mecnûn, sıkıştırıldığı divan edebiyatı klasöründen kafayı uzatıp edebiyat derslerinde çocuklarımızla tam anlamıyla buluşamamıştır. Bu kapakları zincirli klasörler yüzünden, yıllardır Nef'i'den, Bağdatlı Ruhi'den, Ziya Paşa'dan, Eşref'ten uzak kaldı çoluk çocuk. Sarayın müziği, halkın müziği, soyluların edebiyatı, halkın edebiyatı, cahillerin müziği âlimlerin müziği diye bir garip curcunadır gidiyor. Tüm bunların bıraktığı tortuya değse o da yok. Kısacası sanatın bütünleştirici ve örgütleyici hızının, bu yabancılaştırıcı ve ötekileştirici yapay öbekler yüzünden kesildiğini ve şu sıralarda da tamamen teslim olduğunu düşünüyorum.

Fikret Kızılok işte burada karşımıza çıkıyor. Bir yanında Âşık Veysel olan Kızılok'un bir yanında Klasik Türk Müziği var ve hatta "arabesk" diye adlandırılan formlarda düzenlenmiş üretimlerine de tanık oluyoruz. Hiçbir ikircikllenme yaşamadan söyleyeceği sözü ve özellikle mizahı hem sözsel hem de "formlar arası ironi" ile ifade etmesi onu etkili kılandır. Kısacası arabesk eleştirisini "arabesk dinleyen vatan hainidir" diyerek değil, tamamen arabesk yani oryantalist formları kullanarak icra etmiştir. Yani aşıyı yaparken "mikrobu" irrite etmemiş, ehlileştirmiştir. Kızılok'un bir diğer üzerinde durulması gereken tarafı "arabesk"i müzikal bir üslup olarak değil, lümpen bir yaşam şekli olarak tarif etmiş olmasıdır. Asıl doğru olan tarafı ise bunu aşağılayıcı bir gözlükle dışardan değil, içindeymişçesine yakınlaşarak yapmasıdır. Bu yönde verilecek en güzel örnek **"Beddua"** adlı çalışmasıdır. Tamamen oryantalist melodi ve ritm yapısı üzerine kurgulanmış ve ciddi bir armonik iskeletle donanmış eserin sistem hedefli sözleri dikkate değer;

Uyandım ki bir sabah olanlar olmuş
Ekmeğimi aşımı yamyamlar yutmuş
Tam oramın orası örümcek tutmuş
Beni bu hale koyanın bir bildiği var

Doğar doğmaz anamdan Orhan'ı gördüm
Laf söyletmedim Ferdi'ye çok adam dövdüm
İbo'nun uğruna kaç defa öldüm
Beni bu hale koyanın bir bildiği var

Tam anlarken gerçeği sansür koydular
İşkence yok dediler üryan soydular
Plastik bir cop ile beni oydular
Çıksın seni bu hale koyanın canları çıksın

Kurtaracak beni diye oyumu verdim
Elimi uzattım kolumu verdim
Bir baktım ki sonunda donumu verdim
Beni bu hale koyanın bir bildiği var

Anayasa dedikleri garip kitaptır
Her on yılın sonunda halim haraptır
Hükümetin darbesi bizde sevaptır
Beni bu hale koyanın bir bildiği var
Çıksın seni bu hale koyanın canları çıksın

Kızılok Toplumdaki Her Türlü Yozlaşmaya Karşı Söyleyeceği Olan Bir Yüzyıl Ozanıdır!

Ticari kaygılardan azade sanat üretmek, her babayiğidin harcı değildir. Sanat yolu ile toplumsal özeleştiri bıçak sırtı gibidir. Kızılok, 80 sonrasında sosyal katmanların hızlıca lümpenleştirilmesinin sistemli bir politika olduğunu bilmekle birlikte, bu dönüşüme kayıtsız teslim olmanın da hiçbir açıklanır ve makul sebebi olamayacağını anlatır. Bu da bir sanat adamı için tehlikelidir, çünkü sanatçıyı sevimsizleş-

Kızılok'un müziğine ve tematik yapısına baktığımızda; başlangıçta The Rolling Stones'la, The Beatles ile başlayan yolculuğu "Hereke" ve "Silifke'nin Yoğurdu" virajına sert bir şekilde girmiş ve gazeteci Arda Uskan'la katıldığı bir yolculukta Âşık Veysel ile tanışması ile de tamamen başka bir iklime doğru akmıştır.

tirir ve tekere çomak sokan rolüne sıkıştırır. Kısacası doğru söylediği için dokuz köyden kovulma riski taşır. Kızılok tüm bu riskleri göze alır ve 1989 yılında Türkiye'nin geldiği noktanın tahammül sınırını aştığını anlatan o unutulmaz besteyi yapar: **Why High one Why** (Vay hayvan vay). İngilizce ile Türkçe fonetik benzeşimi üzerine kurulmuş bu eser bir kesim tarafından seçkincilik olarak algılanmış ve Kızılok yine okları üzerine çekmiştir.

Adidasla tekkelere gidersin
Baklavayla whisky'leri içersin
Nescafe'yle falımıza bakarsın
Bu can sana kurban olsun

Benetton'dan eşofmanı giyersin
Jogging yapıp nefesini açarsın
Şapır şupur balgamını atarsın
Bu can sana kurban olsun

Şarkının İngilizce sözleri arasındaki şu cümleler dikkate değerdir;

Come on everybody
We gonna sing all together tonight
About depression, imitation,
implation, depolititation
All together. Don't worry.
Come on now.

Kızılok birebir olmasa da demek ister ki;

"Hey millet bu akşam hep
birlikte şarkı söyleyeceğiz
Modern toplumlar gibi olacağız,
Hepimizin bir psikiyatrı olacak,
depresyonda olacağız.
Her şeyimiz imitasyon (taklit)
olacak
Politika ile ilgilenmeyeceğiz, ot
olacağız.
Haydi endişelenme."

Bunun için önemlidir Kızılok.

Kızılok'un Eleştiri Açısı Sınır Tanımaz!

Sanat alanında en tehlikeli şey aynı kulvarda olduklarını cesaretle eleştirmek ve aynı zamanda eleştiriye de açık olmaktır. Bu aslında sanatçının bir anlamda görevidir de. Neden tehlikelidir derseniz söyleyeyim; sanat alnındaki menfaat klanlarını karşınıza alırsınız, hem onları değil onların gözünü boyadığı milyonları da karşınıza alırsınız. Bu çok zor ve sancılı bir süreçtir. Ya susup yutkunacaksınız, ya da bildiğinizi sonuna kadar söyleyeceksiniz. Kızılok ikinci yolu seçmiştir. Kızılok'un en tahammül edemediği politik sanat alanındaki tutarsızlıklar ve kandırmacalardır.

Bu konuda yaptığı önemli şarkılardan biri **"Şarkıdaki Maymun"**-dur

"Bir günah gibi..." diye devam eden nakarat, aslında kafalarda hedefi belli ederken Kızılok'un asıl hedefi birey değil düzenin çarkına çomak sokmaktır.

"Ne kadar da güzel ve şuh tanıtılırsın
Oysa gerçekte bir maskarasın
Bir maymunsun şarkıların içinde
Bir papağan, süper renk ve biçimde
Önemi yok erdemin; mühim olan
paradır
Bir bilinse ki o ne tezgâhtır...

Bir nature morte olmuş artık sıfatın
Surat ruhun aynasıdır derler ya
Gerilmiş bir dümbelek, ıslanmış iki
dudak
Buluşmuş anlamsızlıkta
Biraz Arden birazcık da Revlon
Derken Avon

Kim takardı seni Paris'te, Londra'da?
Ya da gerçek bir sanatta?
Bir tek zeytin dalı mı taşıdın
yurdundan?
Biraz zahmet edip oralara
Bahanedir hepsi, bilirsin ya bahane
Her çıkışta bizden gider onlara
Döner gelir, nasıl olur?
Bilmem ki bildiremem
Üç beş şarkı elli bavulda

Unutma domatesi, çürük
yumurtanın tadını
Ve Marie Antoinette'nin adını
Sor ki anlatsınlar biraz gerçek olanı
O bomboş kafandaki zindanı
Sen bir ekolsün, ekollerin dışında
Ve bir günah gibi bu toplumun içinde
Takmışın peşine bir maymun sürüsü
Artık bir şarkıdır gerisi"

(Gelecek sayıda: Kızılok'ta romantizm, politik eleştiri, sol eleştiri, ateizm, politik müzik ilahları ve Anadolu gerçeği.)

SONSUZLUK

Mustafa Göksoy

Zaman getirdiği açmazları
Getirdiğinden daha derin götürür
Ama gerçeğe gene yenilenir zaman
Tutuşur birikim devrim olur
Doğada dönenip durur insan
Açılır toplumsal bellek
Tarih olur
Kendine derinleşen yaşama
Büyülenir zaman

GÖÇ

Değişmiş insanımızın insan yanları
Kan akıyor dört mevsim
Yağmurun gökte kirlenmesidir bu
Ölüm düşüyor toprağa
Ve başlıyor çileli bir yolculuk
Zorla gönülsüz çaresiz
Akın akın gidiş

Öfkeleri acıları sığmaz dağlara ovalara
Yağmalanıyor yürekleri
Emek yangını bir yer
Çöplüklerden ekmekler toplanıyor
Rüzgarın kanatlarında dağılıyor gözbebekleri

Dertleri özlemleri en iyi sergiler
Bu kirli çirkin uzaklık
Işığın kararmasıdır korku
Nasıl örttülerse üstümüze
Susmanın gölgesine sığındık

Ama umutlarımız
Yaşamın gönderindeki bayraktır
Sarsılmadı güvenimiz
Susadı deniz içimizde
Işık ışık uzadı ellerimiz

Yağmur sonrası güneş çılgınlığında
Kendini sırtında taşıyacak halklarımız

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN ÜÇ ROMANI

Sabahat Türer

Yazar 1896'da Servetifünun dergisi çevresine katıldı. Mai ve siyah (1897), Aşk-ı memnu (1900) ve Kırık hayatlar (1924) romanları önce Servetifünun'da tefrika edildi. Kırık hayatlar romanı 1901'de Servetifünun'da tefrika edilmeye başladı ama sansüre uğradı. Uşaklıgil de romanı tefrika etmekten vazgeçti. Kırık hayatlar 1922'de Vakit gazetesinde yeniden tefrika edildikten sonra 1924'de yayımlandı. Halit Ziya Uşaklıgil öyküler ve oyunlar da yazdı. Sanata dair (1938-1955) adlı denemeleri ve anıları da yayımlandı.

Önemli bir romancımız olarak bilinen Halit Ziya Uşaklıgil'in oldukça ilginç ve dalgalı bir yaşamöyküsü var. Uşaklıgil 1867'de İstanbul'da doğdu. İstanbul'da Fatih Askeri Rüştiyesi'nde okudu. 1878'den sonra ailesi İzmir'e yerleşince orada önce İzmir Rüştiyesi'ne sonra da avusturyalı katolik rahiplerin yönettiği bir okula gitti. Özel fransızca dersleri aldı. Okulu son sınıftayken bıraktı. Tüccar olan babasının yanında bir süre çalıştı, ardından İzmir Rüştiyesi'nde fransızca öğretmeni oldu. Daha sonra Osmanlı Bankası'nda çalıştı. İzmir İdadisi'nde fransızca ve edebiyat dersleri verdi. 1893'de İstanbul'da Reji İdaresi başkatibi, 1908'de reji komiseri oldu. Darülfünun'da batı edebiyatı ve estetik dersleri verdi. Osmanlı sarayında çeşitli görevler aldı, Fransa'ya Almanya'ya Romanya'ya görevli gönderildi. Cumhuriyet döneminde *Son Posta*'da ve başka gazetelerde yazmayı sürdürdü. 1945'de İstanbul'da öldü.

Halit Ziya Uşaklıgil İzmir'deyken arkadaşlarıyla 1884'de *Nevruz*, 1886'da *Hizmet* gazetelerini çıkardı, roman yazmaya İzmir'de yaşadığı yıllarda başladı. *Nemide* (1889), *Bir ölünün defteri* (1890), *Ferdi ve şürekası* (1894) onun ilk romanlarıdır. Yazar 1896'da *Servetifünun* dergisi çevresine katıldı. *Mai ve siyah* (1897), *Aşk-ı memnu* (1900) ve *Kırık hayatlar* (1924) romanları önce *Servetifünun*'da tefrika edildi. *Kırık hayatlar* romanı 1901'de *Servetifünun*'da tefrika edilmeye başladı ama sansüre uğradı. Uşaklıgil de romanı tefrika etmekten vazgeçti. *Kırık hayatlar* 1922'de *Vakit* gazetesinde yeniden tefrika edildikten sonra 1924'de yayımlandı. Halit Ziya Uşaklıgil öyküler ve oyunlar da yazdı. *Sanata dair* (1938-1955) [üç cilt] adlı denemeleri ve anıları da yayımlandı. Biz burada onun üç romanını, *Mai ve siyah*'ı, *Aşk-ı memnu*'yu ve *Kırık hayatlar*'ı ele alacağız.

Uşaklıgil'in romanlarıyla edebiyatımızda bir dönüm noktası oluşturduğu düşünülür. Sözkonusu romanlar yeni edebiyatımızın epeyce ilgi çekmiş ürünleridir. Halit Ziya Uşaklıgil bu romanlarında XIX. yüzyılı XX. yüzyıla bağlayan ve toplumsal açıdan çalkantılı oluşuyla seçilen dönemdeki yeni insanı, dönüşmekte olan toplumun yeni insanını anlatmak ister, o dönemin aydınlarını, azçok okumuş insanlarını ve toplumun varlıklı kesimini ele alır. Batı'nın değerlerini tartışmadan ruhunu kavramadan Batı'ya yönelen bu insanları toplumun yeni insanları diye düşünmesi de onların Batı'nın yaşam biçimini benimsemeye eğilimli oluşlarıyla ilgilidir.

Herkese Yabancı
Ahmet Cemil'in Romanı

Halit Ziya Uşaklıgil'in bu romanlarında yaşamın akışına kendilerini kaptıran, yaşamlarını düzenlemek için doğru seçimler yapamayan kişileri buluruz. Bu kişilerde yaşamlarına bilinçle yönelmelerini engelleyen bir istem eksikliği dikkatimizi çeker. *Mai ve siyah*'da Ahmet Cemil yazar olmak isteyen bir gençtir. Yazar olmak ister ama yazar olmayı ünlü olmak için, herkesin tanıdığı biri olmak için ister. Romanın başlarında "*Henüz yirmi iki yaşında, bütün maneviyatı yalnız bir ümidin gerçekleşmesini beklemekte...*" diye tanıtlanan, "*...bu dünyada herkesten uzak, herkese yabancı*" olan Ahmet Cemil yaşamını bilinçle kurmaya yönelmez, yaşamın sürüklemesine karşı durmayı düşünmez. Kendi yaşamı üzerine düşünmeyi, yaşadıklarını tartışmayı düşünmediği gibi kızkardeşi İkbal'in iyi tanımadığı Vehbi bey'le evlenmesine de karşı çıkmaz. Vehbi beyin gerçek yüzü ortaya çıkınca ne yapacağını bilemez, hiçbir şey yapamaz, çaresiz duyar kendini: "*Bundan sonra ne yapacak? Biraz evvel kardeşinin uğradığı felaketi defetmek çaresini ararken bir idam hükmü soğukluğu ile inen bir kelime suya düşen bir taş parçası gibi ağır ağır, suları yararak dönüşü mümkün olmayan bir düşüşle kalbinin en derin noktalarına kadar türlü emelleri ezerek hülyaları parçalayarak iniyordu: Hiç!*"

Halit Ziya Uşaklıgil'in bu romanlarında yaşamın akışına kendilerini kaptıran, yaşamlarını düzenlemek için doğru seçimler yapamayan kişileri buluruz. Bu kişilerde yaşamlarına bilinçle yönelmelerini engelleyen bir istem eksikliği dikkatimizi çeker. Mai ve siyah'da Ahmet Cemil yazar olmak isteyen bir gençtir. Yazar olmak ister ama yazar olmayı ünlü olmak için, herkesin tanıdığı biri olmak için ister.

Onun çaresizliği yalnızca kardeşiyle ilgili değildir. En yakın arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin kızkardeşi Lamia'yı sevdiğini onunla evlenmek istediğini arkadaşına söyleyemez, Lamia başka biriyle evlenir. Yaşadıklarını bir yazgıymış gibi benimsediği için ünlü bir yazar olmanın düşünü kurarken bir boşluğun bir anlamsızlığın içinde bulur kendini: "*Demek hayat dedikleri şey böyle sonuna kadar müthiş darbeler toplamakla geçecek.*" Romanın sonlarındaki şu satırlar Ahmet Cemil'in dünyaya bakışını açıklar gibidir: "*Ah! Biçare hırpalanmış ezilmiş hayat! Mai bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu nasipsiz, talihsiz ömür! Bir elmas yağmuru altında açarak şimdi bir siyah inci yağmuru altında gömülen o emel çiçekleri!*" Uşaklıgil o dönemin aydınını doğalcılık diye niteleyebileceğimiz gerçekçi bir bakışla anlatmayı denemiştir. Böylece kahramanının geleceğini kapatan ve umutsuzluğu bir sonuç olarak okura sunan bir roman çıkmıştır ortaya.

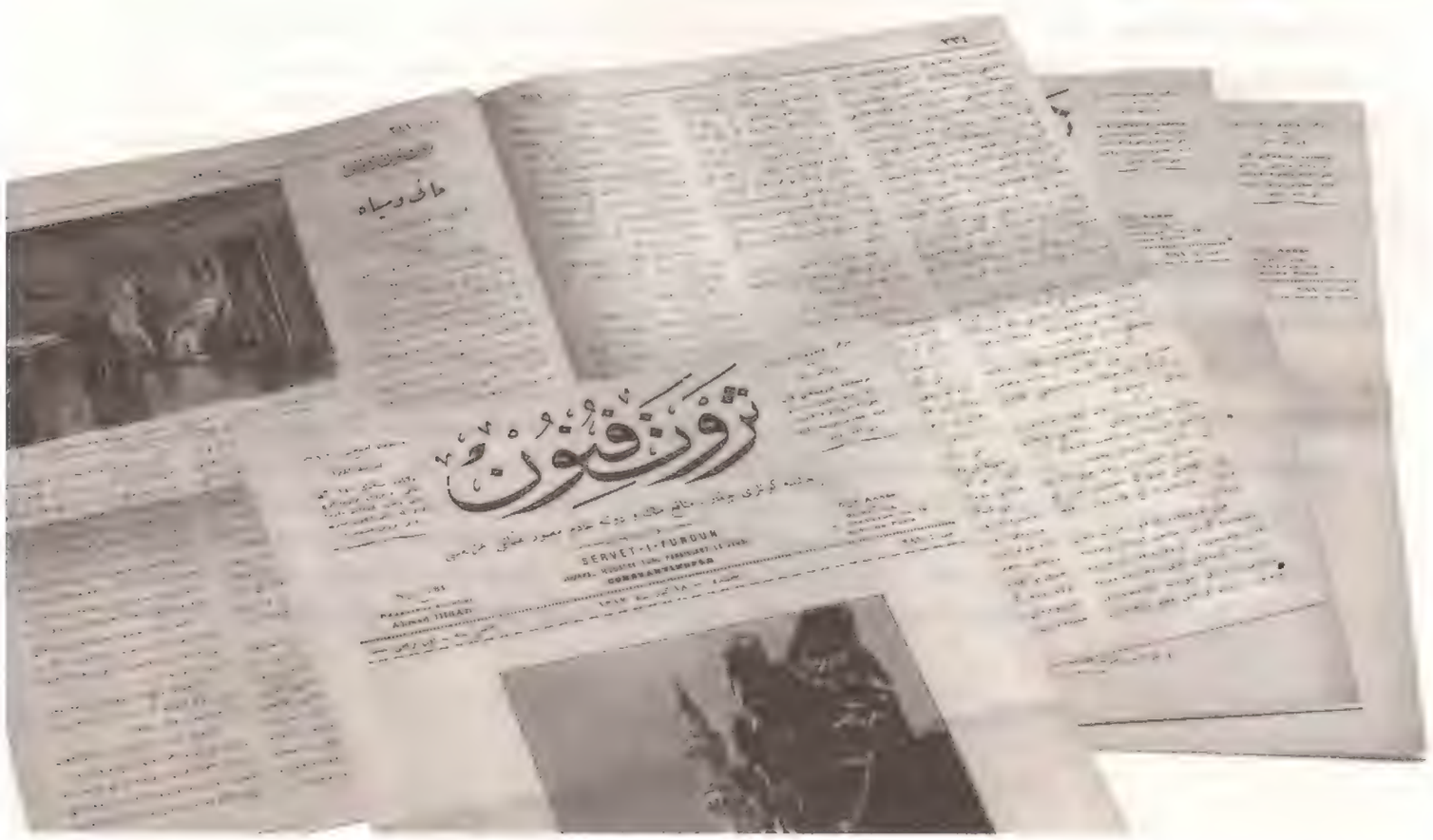

Aşk-ı memnu'da fransız mürebbiyeyle büyüyen, çeviriler yapan, piyanoda batılı bestecilerin yapıtlarını çalan on iki yaşındaki Nihal toplumsal yaşamın gereği olan çarşafa girmeyi yaşamında bir dönüm noktası olarak yaşar. Bu da bize o dönemde insanların Batı'nın değerlerini tanımayı ve özümlemeyi düşünmeden kendi dünyalarında yaşarken Batı'nın yaşam biçimini öykünmekle yetindiklerini gösterir.

Köşke Gelin Giden Bihter'in Romanı

Aşk-ı memnu'da da ne istediklerini tam olarak bilemeyen, yaşamlarına bilinçle yönelmeyi başaramayan üst kesim insanları anlatılır. Yirmi iki yaşındaki Bihter rahat bir yaşam sürmek umuduyla elli yaşlarındaki iki çocuklu Adnan beyin kendisiyle evlenme isteğine olumlu yanıt verir. Onun geleceğiyle ilgili düşlemleri yalnızca varlıklı bir kocanın kendisine sağlayacağı olanaklarla sınırlıdır: "*Adnan beyle izdivaç demek Boğaziçi'nin en büyük yalılarından biri;* (..) *bu yalı bütün hayalinin tantanasıyla yükselirken üzerine kumaşlar, dantelalar, renkler, mücevherler, inciler serpiliyor.*" Adnan beyle evlenmek Bihter'e bu çok önemsediği şeylerin dışında birçok sorun getirir. Babasına çok düşkün olan Adnan beyin kızı Nihal Bihter'i benimsemekte güçlük çeker. Bihter zaman zaman onunla yakınlık kurmayı başarır ama bu yakınlık sorunlu olmaya eğilimlidir. Bihter'in Adnan beyle de sorunlu bir yakınlığı vardır. Kocasıyla içtenlikli bir bağ kuramayışı onu mutsuzluğa giderek umutsuzluğa sürükler: "*Onun dostuydu, evet, bu adam için kalbinde derin bir hürmet hatta bir muhabbet vardı. Lakin onun bütün ruh teslimiyetiyle karısı olamıyordu.* (..) *Demek bu izdivaç, o kadar arzu edilen, tahakkukuna o kadar çalışılan bu izdivaç işte şu karanlık şeyden ibaretti.*"

Adnan beyin onlarla yaşayan yeğeni Behlül kadınlara düşkün bir genç adamdır. Bir süre sonra Bihter Behlül'ün ilgisini karşılıksız bırakmaz, Adnan beyle yaşayamadıklarını Behlül'le yaşamaya çalışır. Bu yeni yaşam biçimi onun için çekici de olsa kolay katlanılır değildir. Romanın akışı içinde Bihter yaşamaktan vazgeçerek ölümü seçer, kocasının silahıyla kendini öldürür. Uşaklıgil Bihter'in umutsuzca ölüme sürüklenişini şöyle anlatır: "*Kendisini odasında elinde o zarif bir oyuncağa benzeyen şeyle yapyalnız karanlıkta bulunca titredi.* (..) *Sahih bunu yapacak mıydı? Böyle genç güzel henüz yaşamaya vakit bulmaksızın... // En evvel mumunu yakmak istedi. Herhalde karanlıkta ölmeyecekti. Kendisini bir defa daha görmeksizin ölmek... Demek öldükten sonra artık her şey bitecekti.*" Romandaki yasak aşkın kadın kahramanı Bihter neden öldürür kendini, pişmanlıktan mı arınma isteğinden mi korkudan mı, neden? Belki de savrula savrula sonunda umutsuzca ölümde karar kılar.

Namuslu Kalmayı Başaramayan Ömer Behiç'in Romanı

Halit Ziya Uşaklıgil 1900'lerin başında yazdığı ancak 1924'de yayımlanan *Kırık hayatlar* romanını önceki romanlarına göre daha başarılı bulur. Yazar bu romanda kahramanı Ömer Behiç'in yaşamındaki bir sürüklenişi anlatır. Ömer Behiç kendini karısına, iki küçük kızına ve hastalarına adamış genç bir hekimdir. Karısı Vedide'yi yürekten sever, kızları Selma'ya da Leyla'ya da çok düşkündür, hastalarına ilgiyle yönelir, yaşamından hoşnuttur. Karısı Vedide de Ömer Behiç'i çok sever, ona iyi bir eş çocuklarına iyi bir anne olmaya çalışır, ama derinden derine bir korku duyar her zaman: "*Bu saadetin devam edememesi, bir gün en beklenmeyen en umulmayan bir dakikada nagehan bir sadmenin bu saadeti kırıp mahvetmesi ihtimali...*" Karı koca yakın çevrelerindeki içtenliksiz, yalanla dolanla aldatmayla sürdürülmeye çalışılan evlilikleri görürler, zaman zaman bunları aralarında konuşurlar:

"*Vedide sorardı:*

-O halde niçin evlenirler?

Ömer Behiç cevap verirdi:

-Bedbaht olmak ve başka biriyle bahtiyar olması pek mümkün olan bir biçareyi de beraber bedbaht etmek için. (..) *Bilmezsin bu meseleler bana ne kadar dokunur, beni nasıl hasta eder!*"

Ömer Behiç kendini karısı Vedide'ye tüm varlığıyla bağlı duysa da erkeklerle

düşüp kalktığı bilinen Veli beyin küçük kızı Neyyir'den etkilenmekten kendini alamaz, onunla gizlice buluşmaya başlar. Yaşadıklarından pişmanlık duyar ama Neyyir'den vazgeçemez. Bu serüvenin onu nereye sürükleyeceğini düşünür: "*Evet sadece kötü ve iğrenç bir adam oluyordu. Şimdi şurada odasını kilitleyerek yazıhanesinin üstünde kapanmak ve kana kana ağlamak, iflasa müncer olan namuskar adamlığının üstünde matem tutmak ihtiyacını duydu.*" Ancak Ömer Behiç bu serüveni bitirecek gücü bulamaz kendinde. Kocasının kendinden uzaklaştığını sezen Vedide de bu konuyu Ömer Behiç'le konuşmaktan çekinir. Ömer Behiç küçük kızları Leyla'nın ölümünü kendine tanrısal bir uyarı olarak yorumlar ve Neyyir'le bağını koparıp karısı Vedide'ye döner. Uşaklıgil romanı şöyle bitirir: "*O zaman Ömer Behiç bir dirseğinin üstünde dayanarak yükseldi,* (..) *dudaklarını ta oraya, mutaden mesut zamanlarda daima perestiş buselerini alan yere, kulağıyla ensesinin arasına götürdü,* (..) *karısını oradan öptü. Ve öperken, ancak o zaman farketti ki Vedide'nin saçları lüle lüle takım takım beyaz olmuştu.*" Yazar bu romanında kişilerin yaşadıkları üzerine düşünmelerine fırsat vermiş gibi görünür ama gene de onları yaşamlarına yön vermelerini engelleyen bir edilginlik içinde bırakır.

Kendi Toplumuna Yabancı Yazar

Halit Ziya Uşaklıgil romanlarında toplumun üst kesimindeki insanların yaşamlarını anlatırken hizmetçilerden halayıklardan vekilharçlardan aşçılardan da sözeder, ama bu insanların dünyasına girmeyi başaramaz. Halk insanları yazarın çizdiği tablolarda boşlukları doldurmak ya da görüntüyü zenginleştirmek için serpiştirilmiş gibi dururlar, yan ögeler olarak düşünülmüş ve iyi işlenmemiş izlenimini verirler. Halit Ziya Uşaklıgil'in kendi toplumunun sıradan insanlarını iyi tanımadığını onları uzaktan gözlemlemekle yetindiğini hatta onlara tepeden baktığını sezeriz. Uşaklıgil'in romanlarında öne çıkardığı kişilikler de bu insanlarla içtenlikli bağlar kuramazlar. *Mai ve siyah*'da Ahmet Cemil'in matbaada çalışanlar için düşündükleri aydına yakışmayan bir olgunlaşmamışlığı duyurur: "... *hayatlarını hayatları pahasına kazanan bu adamlara acır, onları pek fazla merhamete değer bulduğu için severdi.*"

Halit Ziya Uşaklıgil romanlarıyla bir toplum eleştirisi yapmak istemiş olabilir mi diye düşünebiliriz. Olanı duyursa da olasıyı en küçük ölçüde bile sezdirmeyen bu romanlarda sağlıklı bir eleştiriden sözedemeyiz ama o dönemin insanıyla ve toplum yapısıyla ilgili bazı ipuçlarına rastlarız. *Aşk-ı memnu*'da fransız mürebbiyeyle büyüyen, çeviriler yapan, piyanoda batılı bestecilerin yapıtlarını çalan on iki yaşındaki Nihal toplumsal yaşamın gereği olan çarşafa girmeyi yaşamında bir dönüm noktası olarak yaşar. Bu da bize o dönemde insanların Batı'nın değerlerini tanımayı ve özümlemeyi düşünmeden kendi dünyalarında yaşarken Batı'nın yaşam biçimini öykünmekle yetindiklerini gösterir.

Halit Ziya Uşaklıgil yazarken tutumlu olmayı önemsemez, sık sık uzatmalara başvurur, gereksiz bilgiler verir, romanlarını dağınık anlatılara dönüştürür. Roman kişilerini olayların akışı içinde okura sunmak yerine onları sırayla uzun uzun anlatır, bu da romandaki sürükleyiciliği zedeler. Buna karşın yer yer ustaca yaptığı tanıtlamalarla ayrıştırmalarla belirlemelerle romanlarına canlılık katar. Romanların kurguları ve kişilikleri kendi toplumuna büyük ölçüde yabancı kalmış bir yazarla karşı karşıya olduğumuzu duyurur bize. Toplumun bir bölümünü yüzeysel bir biçimde anlatan öbür bölümünü pek merak etmeyen Uşaklıgil insanı iyi tanımadan insanı anlatmış gibidir. Gene de Halit Ziya Uşaklıgil'in romanları olumlu ve olumsuz tüm özellikleriyle romanımızın bir dönemini bize açan ve incelenmesi gereken yapıtlardır.

Halit Ziya Uşaklıgil romanlarında toplumun üst kesimindeki insanların yaşamlarını anlatırken hizmetçilerden halayıklardan vekilharçlardan aşçılardan da sözeder, ama bu insanların dünyasına girmeyi başaramaz.

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2019/ARALIK

KIRK YIL BİR KİTABIN YOLUNU GÖZLEMEK

Dr. Ulvi Özdemir

Kitap Fuarı'na her gidişimde yakamı bırakmayan bir duygu yine beni rahatsız etti. Kitap sergilerinde çalışanlar ve yayınevi yetkilileri herhangi bir ticari mamulü öyle ya da böyle satmaya çalışan tüccar tavırlarından uzak değillerdi. Arada gözüme çarpan anlı şanlı yazarlar da yayınevlerinin kârları artsın diye tutulmuş konu mankeni gibiydi. Demek ki kitap artık tamamen ticari bir meta oldu. "Günaydın" diyecekler için şunu söyleyebilirim ki bunu kabullenmek o kadar kolay değil.

38. İstanbul Kitap Fuarı

38. Tüyap İstanbul Kitap Fuarı yapıldı. Geçen yıl kitap aşkıyla İstanbul'un bir ucuna çıktığım yolculukta çektiğim işkence yüzünden bir daha İstanbul'daki kitap fuarlarına gitmeme kararı almıştım ama *Yeni Gelen Dergisi* bir standa kavuşunca arkadaşlarımı yalnız bırakamadım ve sağolsunlar ben de yeni çıkan kitabımla birlikte eski kitaplarımı da gelen bir avuç dostuma ve arkadaşıma imzalayabildim. Gitmişken de fuarı gezdim tabii. Bu yılki kitap fuarının öncekilere göre bir farkını göremedim. İndirimler yine yetersiz, içerisi yine hıncahınç bir kalabalıkla doluydu. Ne doğru dürüst gezmek mümkün oldu ne de adamakıllı kitaplara bakmak. İçerde dolaşan kalabalığın gerçek kitap sever olduğuna inanmak güçtü. Bir taraftan da her gidişimde yakamı bırakmayan bir duygu yine beni rahatsız etti. Kitap sergilerinde çalışanlar ve yayınevi yetkilileri herhangi bir ticari mamulü öyle ya da böyle satmaya çalışan tüccar tavırlarından uzak değillerdi. Arada gözüme çarpan anlı şanlı yazarlar da yayınevlerinin kârları artsın diye tutulmuş konu mankeni gibiydi. Demek ki kitap artık tamamen ticari bir meta oldu. "Günaydın" diyecekler için şunu söyleyebilirim ki bunu kabullenmek o kadar kolay değil. Aşırı bir pahalılık söz konusuydu ek olarak. En az 40 yıllık bir kitap bağımlılığı hikâyem içinde ilk kez bu kadar kitaba yabancılaştığımı düşündüm. O kadar çok gereksiz kitap ve yazar vardı ki... Artık bu gösterinin bir parçası değilim sanırım. Her şey yayınevleri için daha çok kâr ve yazarlar için daha çok kişisel kazanç olunca -ki apaçık görülen buydu- kendimi dışarı atma isteği içeri girer girmez beni sardı diyebilirim.

Yayınevlerinin o devasa panoları, her şeyin reklamı yapılabilir bir eylem haline gelişi, beni ürküttü. Heyecan duyardım eskiden, günler öncesinden listeler hazırlardım kendime, bir yazarın önünde sıraya girmek mutlu ederdi beni, ama şimdi bunların hiçbiri kalmadı. Sahaflar kısmına geçtim son bir hevesle ama sahaf demek düzensizlik demek olarak algılanıyor. Bu durumda ne çıkarsa bahtıma diyerek kitap ve dergi yığınlarının arasına dalıyorsunuz. Her zaman mutlu olmak mümkün değil bu yöntemle. Peki neler aldım?

Kitap Fuarı'ndan Alınan Kitaplar

Değerli dostum Musa Ağacık'ın *Musa'dan Beri* adlı kitabını aldım. (Narçiçeği Yayıncılık, 4.Baskı, Nisan 2019) Musa Ağacık, Türkiye'nin en önemli muhabirlerinden biriydi. Politikacılara sorduğu sorularla ünlenmiş bir gazeteciydi. Onun gibi soru soran muhabir kalmadı artık neredeyse. Kendine has üslubuyla sorduğu sorularla politikacıları doğruları söylemeye zorluyordu. Bu kitapta gazetecilik yılları boyunca kabaca 1980-2000 yılları arasında kalan dönemde Türk siyasal hayatının da farklı bir öyküsünü sunuyor bize.

Yine yakın dostum Vefa Önal'ın Hayykitap Yayınları arasından çıkan *Kalbin Aşk Vakti* (Birinci baskı, İstanbul, Ekim 2019), kitap fuarından aldığım diğer bir kitap oldu. Daha önce de yine Hayykitap Yayınları'ndan çıkmış *Varlık Kokusu*'nu okumuş ve çok beğenmiştim. Tam bir ermiş gibi yüreğinden damıtarak yazmış bu kitabı Vefa Önal. Yer yer iz bırakan bir şiir gibi, yer yer de aforizma tadı bırakan yargılar var bu ince hacimli kitapta. İslami bir imge temelinde yükselen bir yapıt ama evrensel bir *hissediş* var her sözcükte. Yalın gerçeğin her zaman bizi götürdüğü yeni bilgi kıtalarını keşfeden bir bilgelik sarmalıyor yapıt boyunca okuyucuyu. Böyle olduğunda kaçınılmaz biçimde başlangıçta bize ait olan kullanıla kulanıla, duyula duyula ve hatta düşünüle düşünüle eskimiş sözcüklerin, yolculuğun sonuna doğru bu yeni kıtanın esintisiyle yeniden doğduğunu farkediyorsunuz. Sözcüklerin yetersiz kaldığı yerde daha yeni doğmuş sözcükler var ediyor Vefa Önal. Çok etkileyici ve hazine gibi, iki kapağın arasından göz kamaştırıcı bir ışık saçan bir yapıt *Kalbin Aşk Vakti*.

Bulut Yayınları'nın bastığı küçük hacimli bir kitap, Jack London'un *Kurt Oyunu,* fuardan aldığım diğer bir kitap oldu. (Bulut Yayınları, 2003) Daha önce okumadığım ama Jack London'un Kuzey Amerika'nın soğuk iklimlerinde geçen *Vahşetin Çağrısı* ya da *Beyaz Diş* gibi bilinen eserleri kıvamında bir uzun öykü bu. Bütün yazdıklarını belli bir düzeyde bulduğum Jack London'un bu kitabım da görünce kaçırmadım.

Faulkner'in Öyküleri'ne Nihayet Kavuştuk

William Faulkner'in neredeyse bütün romanları Yapı Kredi yayınlarınca Türkçeye çevrilmişti ama uzun yıllardır öyküleri yayınlanamıyordu. Uzun yıllar dediğim kendi adıma ben üniversite öğrencisi olduğum yıllardan beri, otuz yıldan fazladır, Faulkner'in öykülerinin de yeni bir baskısını bekliyordum. O yıllarda Faukner'in öykülerinin eski Varlık Yayınları baskısını sahaflarda bulmuştum. O baskı 1950'li yılların sonlarından kalmaydı yanlış hatırlamıyorsam. Dolayısıyla yaklaşık yetmiş yıldır yeni bir baskısı yoktu Faulkner'in öykülerinin. Bu çok büyük bir gecikme ve çok büyük bir ihmal. Aynı şey Turgenyev'in öyküleri için de geçerliydi. (Şimdi İletişim Yayınları bu öykülerin yeni baskılarını yapıyor). Bu tür eksiklikler yayıncılığımızın edebiyatımıza katkı açısından hâlâ yeteri kadar olgunlaşamadığını gösteriyor. Bu tür klasik eserlerin ya da büyük

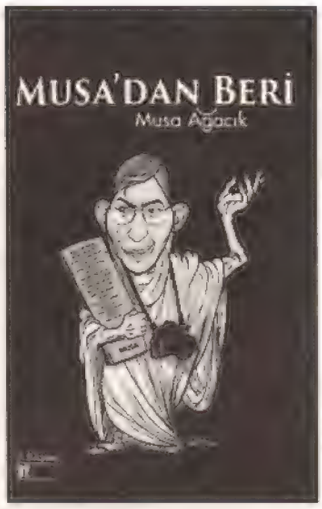

Musa Ağacık, Türkiye'nin en önemli muhabirlerinden biriydi. Politikacılara sorduğu sorularla ünlenmiş bir gazeteciydi. Onun gibi soru soran muhabir kalmadı artık neredeyse. Kendine has üslubuyla sorduğu sorularla politikacıları doğruları söylemeye zorluyordu. "Musa'dan Beri" kitabında gazetecilik yılları boyunca kabaca 1980-2000 yılları arasında kalan dönemde Türk siyasal hayatının da farklı bir öyküsünü sunuyor bize.

Fotoğraf: Yahya Kemal Bayar

yazarların tüm eserlerinin şöyle ya da böyle Türk edebiyatına kazandırılması gerekiyor. Yapı Kredi Yayınları Faulkner'in öykülerini nihayet bastı (*Emily'ye Bir Gül, Seçme Öyküler*, 1.Baskı, Kasım 2019) ama buna sevinsek mi yoksa bu gecikme karşısında üzülsek mi bilemedim. Kitabın başında da zaten kitaptaki öykülerin bazılarının 1956'da, bazılarının ise 1959'da Türkçeye çevrildiği bilgisi var. Bu benim tahminlerimi de doğruluyor, 30 yıldır Varlık Yayınları'ndan çıkmış o öykü toplamının yenisinin yayınlanmasını bekliyordum ve ancak şimdi Faulkner'in öykülerine kavuşabildim. Belki de hiçbir klasik eserin başına böyle bir gecikme gelmemiştir. Üstelik *Emily'ye Bir Gül, Seçme Öyküler*'de tüm öyküler değil, Faulkner'in öykülerinin bir kısmı yer alıyor. Bir yazarın tüm romanları basılır da tüm öyküleri nasıl basılmaz? Bu nasıl bir yayın politikası anlamak mümkün değil. Bir yayıncı arkadaşıma konuyu birkaç ay önce açtığımda bu uzun gecikmenin, hepimizin çok kez duymuş olduğu "Türkiye'de öykü satmaz" düşüncesi yüzünden olabileceğini söyledi. Ben bu görüşe katılmıyorum. Türkiye'de kitapseverlerin çoğunun da bu görüşe katılmadığına eminim. Başka da bir gerekçe bulamadık. Sonuçta *Emily'ye Bir Gül, Seçme Öyküler*'in yayınlanmasıyla edebiyatımızdaki bir deliği daha yamamış olduk.

Faulkner'in öykülerini yukarda sözünü ettiğim Varlık Yayınları baskısından üniversite yıllarında okumuştum. Bunca yıl çıkmasını kolladığım bir kitaptı. Böyle kitaplar vardır kolladığımız ve bazen otuz yıldan fazla yeni baskısı çıksın diye beklediğimiz. Bu öykü seçkisi bu anlamda benim rekorum ama Türk yayıncılığında da ikinci baskı gecikmesi anlamında bir rekor olabilir.

Faulkner'in öykülerini alır almaz okumaya başladım. Yıllardır eksilmeden kalan bir tadı yeniden yakalamak isteğiydi benimkisi. Ama daha ilk öyküde duraklatıcı cümleler çıkmaya başladı karşıma. İlk öyküden (*Ambar Kundakçısı*) şöyle bir cümle örneğin:

"... gözlerini yeniden babasının katı dik sırtına, kaskatı aksak ayağına, hiçbir yerde cüsseli görünmediğinden evin yanında da pek cüceleşmeyen ve şimdi de bu sakin, sütunlu ***arkaplana*** *karşı kesinlikle eskisinden daha da çok tenekeden hoyratça kesilmişe benzeyen, sanki derinliği olmadığından* güneşe yanlamasına tutulsa gölge *vermeyecek bir şeyi andıran bedenine çevirince, duyduğu bu huzur ve sevinç bir an zayıflar gibi oldu." (Emily'ye Bir Gül, s. 13)*

Burada Faulkner küçük bir çocuğun imgelemini bir yetişkinin derinliği ve karmaşıklığı ile vermis gibi duruyor. Küçük bir çocuk babasının bir anlık görünüşünü böyle uzun ve karmaşık bir cümle ile verebilecek bir imgelem geliştiremez bence. İkinci sorun çeviride. Güzel bir çeviri ve güzel bir sözcük seçimi belki öykünün kişi-dil uzlaşmasına daha çok hizmet ederdi bence. Örneğin bu cümledeki "*arkaplan*" sözcüğü hem bir çocuğun dili değil hem de öykünün geçtiği 19. Yüzyıl sonlarının sözcüğü değil. Öyküde de anakronizm tehlikesi vardır. Örneğin ne Mevlana'ya domates yedirebilirsiniz bir öyküde (çünkü o devirde Anadolu'da Domates yoktur!) ne de 19. yüzyılın sonlarında geçen bu öyküde "arkaplan" sözcüğünü dolaşıma sokabilirsiniz. Ya da bir romanda Osmanlı aydınına "merkez-çevre" ya da "yapısöküm" gibi kavramlarla çözümle yaptığı bir konuşma yaptıramazsınız. Buradaki cümle kötü değil, çok kötü çeviri (Çevirmen Ünal Aytür'müş. Biyografisine göre şaşırtıcı bir sonuç diyebilirim). Yine de beklenmedik bir nimet oldu diyebilirim Faulkner'in öyküleri için. Bu tür heyecanlara her zaman gereksinim var edebiyatımızda.

Kitaplarla olan dostluğunuzun hiç bitmemesi dileğiyle.

William Faulkner

ALTMIŞ BEŞ METREDE

Celal İlhan

Bir yıl kadar önce, kendisinin yara almadan kurtulduğu iş kazası vardı aklında. Geçen süre içinde yaralanan ustalarının işlerine dönmesine karşın, onun suçluluk duygusundan tam kurtulduğu söylenemezdi. Kafasına üşüşen düşünceler, henüz kabuklanmakta olan yaraların solgun acılarıyla doluydu. İçindeki sıkıntıyı boşaltmak istercesine üst üste esnedi, gerindi. Kime güvenebileceğini, kimden korkması gerektiğini çok iyi biliyordu artık...

Erol'a

Makine mühendisi Kartal Bey, işletme yerleşkesindeki lojmanında, uykusunu bölen siren sesiyle açtı gözlerini. Kararsızlığı, siren sesine az bir gecikmeyle katılan telefon sesiyle son buldu. Temkinli, ağır çekim devinimlerle doğruldu yatakta. Sokak lambalarından her gece odaya çağrısız dolan loş aydınlık, yerini kör bir karanlığa bırakmıştı. Almacı bulmakta zorlandı, kulağına götürdüğünde, gözde elemanı teknisyen Ömer, "Elektrikler kesildi. Elektrikçi arkadaşlarla görüştük. Jeneratörlerde bir arıza varmış, devreye girememişler. Bilmek istersiniz diye aradım," diyordu. Sık yaşadığı bir durum olmasına karşın duraksadı Kartal Bey. Sağlıklı karar verecek kadar uyanık olmadığını düşündü.

Gitmesi, durumu yerinde görmesi gerektiğine karar verdi. "Geliyorum, arabayı gönder" diyerek telefonu kapattı. Karısının yataktan kalkmadan, "Ne var yine, ne olmuş? Aman sıkı giyin, yine hasta olursun," diye sızlanmasını, "Elektrik kesilmesi, ne olacak," diye yarım yanıtladı.

Lojmanlarda oturan teknik personel de en az işçiler kadar bu durumdan yakınmaktaydı. Gece yarıları sıcak yataklarından palas pandıras kaldırılarak, birkaç saat önce yorgun terk ettikleri, her şeyden çok gürültü üreten makinelerle yüz yüze gelmeyi kim isterdi ki? Bu lojmanlarda oturmak, her an göreve hazır olmanın dışında bir anlam taşımıyordu. Mühendis Kartal Bey, uykularını bölen gece seferlerinde fazlaca yıprandığını düşündü. Fabrika Müdürlüğüne, 'Kaşıkla veriyorlar, sapıyla gözünü çıkarıyorlar' diye söylenmekten kendini alamadı.

Tüm bu olup bitenlerden habersiz uyuyan on yaşındaki oğlunu, kendisiyle birlikte uyanan ve gece gitmelerine bir türlü alışamayan karısının sıcaklığını arkasında bırakarak evinden ayrıldı.

Güz gecelerinin serinliğinde gökyüzü pırıl pırıldı. Sıkı giyinmesi için kendisini uyaran eşini dudaklarında bir gülümsemeyle andı. On adım ilerde bekleyen arabaya doğru yürürken, karşılaşabileceği sorunları kestirememenin sıkıntısını yaşıyordu. Kartal Bey, serin havanın uyarıcılığında uykunun mahmurluğundan sıyrılıp kafası durulunca, içinde büyüyen korkunun, altmış beş metre yükseklikteki Piril Kulesi'nde çıkabilecek bir arızadan kaynaklandığını fark etti. Bir yıl kadar önce, kendisinin yara almadan kurtulduğu iş kazası vardı aklında. Geçen süre içinde yaralanan ustalarının işlerine dönmesine karşın, onun suçluluk duygusundan tam kurtulduğu söylenemezdi. Kafasına üşüşen düşünceler, henüz kabuklanmakta olan yaraların solgun acılarıyla doluydu. İçindeki sıkıntıyı boşaltmak istercesine üst üste esnedi, gerindi. Kime güvenebileceğini, kimden korkması gerektiğini çok iyi biliyordu artık...

O günü düşündüğünde, bedeninin aniden ısındığını, sıcak terinin derisinin gözeneklerinden dışarı aktığını duyumsardı. Yine öyle oldu.

Yaralanan Haydar ve İhsan Ustaları cankurtarana bindirip hastaneye yolladıktan sonra, ters sözler işiteceğini bile bile müdürünü aramıştı. Evde olmadığını eşinden öğrenince, gazinoyu aramış, onu gecenin bu vaktinde kumar masasında yakalayabilmişti. Arıza ile ilgili bilgiyi daha önce edinmiş olan müdür, "Durum ne merkezde kısaca anlat" dedikten sonra dinlemeye geçmişti. Anlaşılan masadaki durum kısa kesmesini gerektiriyor diye düşündü Kartal Bey. "Altmış beş metrede, otomatik vanayı sökerken bir kaza oldu ve iki ustamız da ciddi biçimde yaralandılar. Kendilerini aşağı indirip yanlarına iki arkadaş vererek hemen hastaneye gönderdim. Şu sıralarda varmış olmaları gerekir. Telefonlarını bekliyorum, alır almaz sizi haber..." Kartal bey, karşıdan gelen azar dolu bir sesle susmak zorunda kalmıştı.

Müdürü, "Kardeşim bana ne ustadan, yaralanmasından! Herkes gözünün önüne baksın. Arızayı giderebildin, üretimi başlatabildin mi sen bana onu söyle?" diyordu. Kartal Bey durumu tartışmanın faydasızlığını anlamış,

"Arızayı gidermeye çalışıyoruz," diyerek karşısındakine söz hakkı tanımadan telefonu kapatmıştı. Bugün bile, neden ağız dolusu bir küfür savurmadığına hayıflanıyordu.

Daha sonra, kazanın oluşunu yüz yüze tartışırken müdürü, "Söyle bana, sen nasıl oluyor da Pril Kulesi gibi bir yerde, bir damla su bulundurmadan, gerekli önlemleri almadan iş yaptırıyorsun kardeşim? Adamın biri gözünü kaybetmiş, ötekinin yanıklarından kurtulup kurtulamayacağı belirsiz, bunun altından nasıl kalkacağız... Nasıl kalkacaksın?" diye bağırmıştı. Bu saldırı karşısında patlamamak için kendini zor tutan Kartal Bey, alınabilecek önlemleri aldığını, yangın kovalarını dolu bulundurmanın güvenlik bölümünün görevi olduğunu söylemişti. İş uzadıkça elamanların üşüdüklerini, dikkatlerinin dağıldığını, hızlı çalışarak bir an önce bitirmek, altmış beş metreden, o Allah'ın belası yerden inmek istediklerini anlatmaya çalışmıştı.

Müdürü, "İşçi hakları, onların

Thomas Hart Benton, 1931

Aşağı inmek için kendisini beklediklerini fark eden Kartal Bey, "Siz inin ben birazdan gelirim" diyerek, kulenin korkuluklarına doğru yöneldi. Gecenin bu saatinde, denizden gelen serinlik içini ürpertiyordu. Yünlü kabanının fermuarını çenesine kadar çekti. Bir yıl öncesini, iş yaşamında başına gelmiş en acı olayı, tüm ayrıntılarıyla şimdi yeniden yaşıyordu.

sağlıklı koşullarda çalışması sağlanarak korunur, boş sözlerle değil!" demiş, yanıtlamasına fırsat vermeden, "Burada sana, 1 Mayıs yürüyüşlerinde boy göstermen için değil, taşıdığın teknik sorumluluk için para veriliyor, anladın mı?" diye bitirmişti sözlerini.

Kartal Bey de "Görevimi yaptığıma inanıyorum!" diye kesip atmıştı tartışmayı.

O günlerde Kartal Bey, en çok kendisiyle savaşmaktan yoruluyordu. Su kovalarını kontrolden geçirmemiş olmasını bağışlanmaz bir savsaklama olarak görüyordu. İlk müdahalenin orada, su ile yapılması halinde, kimyasal yanığın büyük ölçüde önleyebileceğini düşünüyordu. Bunu yapamamıştı.

Üst yönetim bu gibi kazaları, harcamak istediği teknik personeli sıkıştırmak, yıldırmak için kullanırdı. Şimdi yine öyle yapacaklarından kuşkusu yoktu.

Olay, hastane yönetimince, bir kaza tutanağıyla savcılığa aktarılmıştı.

Tutanakta; Haydar Sucu'nun sağ göz zarında ve saydam tabakada kimyasal yanık, basınçlı püskürmeden dolayı da yırtılma saptandığı, bu durumun ciddi görme yitimine neden olabileceği yazılmıştı. İş göremezlik halinin uzun süreceği de açıkça belirtilmekteydi. Kartal Bey, yargıda hesaplaşmanın kısa zamanda sonuçlanacak bir süreç olmadığını biliyordu.

İşletme içi yapılacak kovuşturma? Bu, o kadar önemli değildi.

On yılı aşan işletmecilik deneyiminde, kazaya neden olduğu çok açık görülen idarecilerin bile soruşturmalar sonunda aklandığı o kadar çok olay vardı ki. Ustalar, kendisine çamur atmaya zorlanmaz, kendi hallerine bırakılırsa, suçlanmasını gerektiren bir neden göremiyordu. Haydar ve yardımcısı İhsan Usta'ya ne kadar güvenebileceği, günlerce kafasını kurcalamıştı.

***

Lojmanlardan çıkmış, üretim birimlerinin bulunduğu alana henüz ulaşmıştı. Araç, farlarının aydınlattığı beton yolda ilerlerken, ortalık birden aydınlandı. Pril Kulesi, altmış beş metre yüksekliğiyle dağ gibi duruyordu önlerinde. Ülkenin en büyük gübre fabrikası, ışıklar içinde balkıyan, pırıl pırıl bir kent görünümü aldı. Kartal Bey, çevrenin aydınlanmasıyla içinin de birden aydınlandığını duyumsadı. On dakikalık bir enerji kesilmesinin bile arızalara neden olacağını biliyor, kendini daha büyük sorunlara hazırladığı için, kaygılarının bir bölümünü savuşturduğunu düşünüyordu.

Teknisyeni, ustası ve usta yardımcısıyla ayaküstü bir değerlendirme yaptılar. İlk gözden geçirilmesi gereken yerin Pril Kulesi olduğuna karar verdiler.

Kulenin tepesine, işletmenin en yüksek noktası olan altmış beş metre koduna ulaşmak için, ilk kırk beş metrelik yüksekliğe asansörle çıkmak gerekiyordu. Yük taşıma işinde de kullanılan asansöre, dört kişi bindiler. Kulenin denize bakan yüzüne yangın merdiveni gibi monte edilmiş olan asansör yükseldikçe, işletmenin bir bölümü ışıklar içinde önlerine seriliyordu. Enerjinin kesilmesiyle karanlığa gömülmüş liman ka-

sabası, bu yükseklikten bakılınca, pırıltılar içinde bir gerdanlık gibi görünürdü. Hele bir de limana yanaşmış küçük gemilerin, yatların ve balıkçı teknelerinin görüntüsüyle birleşince; büyüsüne kapılıp izlemeye doyamazdınız. İki dakikayı bulan asansör yolculuğu, çalışanlar için bulundukları ortamı unutturan, kısa süre de olsa mutlu oldukları bir yolculuktu. Kulenin kırk beş metre kodunda asansörden indiler. Dikine uzatılmış tek kişilik bir tüneli andıran on beş metrelik merdivene sıralandılar. Bedenlerin uyuyup dinlenmeye koşullandığı bu saatte, isteksizce tırmandılar merdiveni. Kuledeki kontroller kısa sürdü. Arıza sayılacak bir durum söz konusu değildi. İlk baktıkları yer, bir yıl önce, Haydar ve İhsan Ustaların ağır yaralanmalarına neden olan elli milimetre çapındaki otomatik vana oldu. Çalışır durumda olduğunu, buhar ısıtma hattında bir sorun olmadığını gördüler.

Kartal Bey, "Geçen yıl bu kadar şanslı değildik arkadaşlar," dedi.

Teknisyen Ömer, "Altmış beş metreden sıyırdık ama bugün bize oturmak haram," diyordu. Aşağı inmek için kendisini beklediklerini fark eden Kartal Bey, "Siz inin ben birazdan gelirim" diyerek, kulenin korkuluklarına doğru yöneldi. Gecenin bu saatinde, denizden gelen serinlik içini ürpertiyordu. Yünlü kabanının fermuarını çenesine kadar çekti. Bir yıl öncesini, iş yaşamında başına gelmiş en acı olayı, tüm ayrıntılarıyla şimdi yeniden yaşıyordu.

***

Yine soğuk bir sonbahar gecesi. Saat, bir-bir buçuk suları. Yine üretimi aksatmamak için, titreten bir gecede dökülen soğuk ter. Gecenin bu saatinde, birbirine güvenen, birbirini seven insanların uyumlu çalışmalarına, körfezin pırıltılı güzelliği eşlik ediyor. Korkuluklara abanmış, dalıp gitmiş Kartal Bey. Adının kartal olması, çocukluğundan beri içinde taşıdığı uçmak hevesini hep uyanık tutmuştur. Altmış beş metre yukarda olmanın sağladığı avansla kendini salıvermek, körfezin serin hava akıntılarında uçmak, kanatlarını gücü tükeninceye kadar çırpmak, çırpmak geliyor içinden.

Haydar Usta sesleniyor, "Kartal Bey, cıvataların tamamını söktük, içerdeki madde katılaşmış olmalı, vana yerinden kıpırdamıyor,"

Haydar Ustanın uyaran sesiyle, 'şimdi dikkatli olmak zamanı, uçmak zamanı değil' diye düşünerek onların yanına geliyor. İşi düşünen Haydar ve İhsan Ustanın yüzlerini koruyan maskeleriyle, dizlerine kadar uzanan kauçuk ceketlerini çıkardıklarını görüyor.

"Maskelerinizi takıp, ceketlerinizi giymelisiniz. Bu tankta yüz

Thomas Hart Benton

seksen derece sıcaklıkta, dört ton amonyum nitrat olduğunu unutmayın," diye uyarıyor onları. Haydar Usta, isteksizce sırtına alıyor kauçuk ceketi. Onu gören yardımcısı da aynı şeyi yapıyor. İki kişinin zor kaldıracağı ağırlıktaki otomatik vanayı yerinden çıkarmak için üçü birlikte zorluyorlar.

Haydar Usta kanırtmak için boru parçaları kullanıyor. İhsan Usta ayağındaki iş botlarıyla tekmeliyor vanayı. Bu işler sırasında ceketler sırtlardan düşüyor, maskelerse tümüyle unutuluyor. Otomatik vana kaynak olmuş gibi yerinden bir milim bile kıpırdamıyor. İçindeki maddenin erimesi için yeniden buhar tutup vanayı ısıtmaya çalışıyorlar. Yeniden kanırtmalar, yeniden itip kakmalar...

Dikkatlerin iyice dağıldığı, tüm güvenlik kaygılarının unutulduğu bir anda güçlü bir kanırtmayla vana, flanşlar arasından sıyrılıp yere düşüyor.

Yaklaşık yüz seksen derece sıcaklıktaki amonyum nitrat, elli milimetrelik borudan her iki ustanın yüzlerine, bedenlerine fışkırıyor. Tüm bedenleri haşlanmış, gözleri kapalı bağırıyorlar.

"Kurtar bizi Kartal Bey yanıyoruz!"

Bol su ile hemen yıkanması gerekiyor yaralıların.

Kartal Bey dört dönüyor... Su arıyor...

Ayaklarının altı, tanktan boşalan amonyum nitratla kaplanmış vıcık vıcık. Hızla soğuyor, soğurken buharlaşıyor.

O anda anlaşılıyor altmış beş metre kodunda bir damla suyun olmadığı.

İşletmedeki su basıncının bu yüksekliğe su basamadığı önceden biliniyor.

Böyle durumlar için, güvenlik elemanlarınca her an dolu bulundurulması gereken dört su kovasının boş olduğunu gören Kartal Bey, kafasını yumrukluyor.

Önceki çağrının beyninde yankılanmasına, yeni haykırışları eşlik ediyor.

"Yanıyoruz, kurtarın bizi Kartal Bey!"

Ustaların gözleri kapalı, elleri ve gövdelerinin büyük bir bölümü yanık, acılar içinde on beş metrelik dik merdivenden yardım almadan inmesi.

Kırk beş metre kodunda bol su ile yıkanması.

Sonra asansöre taşınması...

Kartal Bey bir karabasan olarak anımsıyor bunları.

***

Mutlulukla anımsadıkları da yok değil:

Kazadan dört ay sonra işbaşı yaptı İhsan Usta. Bu dört aylık süreçte, dokunun kimyasal etkilerden temizlenmesi için, yaraları üç kez kabuk bağladı ve üç kez kabuklar kazınıp, kanayan kızıl etleri ortaya çıkarıldı. Şimdi iyileşti sayılır. Eski işine dönmesine karşın arkadaşları onu ağır işlerden uzak tutuyor, kollayıp koruyorlar. Haydar Usta, yardımcısının çektiklerine ek, sağ gözündeki yanma ve yırtılmanın onarımı için dört ay içinde iki kez ameliyat gördü. Ameliyatların bir süre daha süreceği söyleniyor. Şimdiden görme oranının yüzde kırklara ulaştığını bilmek herkesi sevindiriyor. Sağaltım süresince, üst kademeden yüzünü görebildikleri tek kişinin Kartal Bey olması duygulandırıyor onları.

Yanık izleri gün gün siliniyor, yeni gelen derinin kızıllığı buğdaylaşıyor yüzlerinde.

Kartal Bey'in unutamadığı günlerden biri de yargı önüne çıktığı gün.

Yaralı işçilerin sorgulamada neler söyleyeceği onun için çok önemli.

Onlara güvenmeye ne kadar çok ihtiyacı var. Ama gün doğmadan nelerin doğabileceğini de aklından çıkaramıyor bir türlü.

İlk duruşmada yargıca, "Kartal Bey, altmış beş metre yüksekte, o soğuk gecede biz iş yaparken, ne yanımızda bulunmaya ne de yardım etmeye mecburdu. Bunca yıllık iş hayatımızda, Kartal Bey'den başkasının da böyle davrandığını hiç görmedik. Kaç kez maskelerimizi çıkarmamamızı, kauçuk ceketimizi giymemizi söyledi. Kendimize fazla güvenen de tedbirsizlik eden de biziz. Şikâyet etmek bir yana, ona teşekkür borçlu olduğumuzu bilmenizi isteriz," demişlerdi. Sanık sandalyesinde onları dinlerken, gözyaşlarını tutamamıştı.

Mahkeme salonundan çıkışta, Haydar ve İhsan Ustalar, iki yandan koluna girerek, "Biz insan olmanın gereğini yaptık, doğrusu da buydu zaten. Sanmayın ki kimse bize akıl verip yol göstermedi. Onları bilirsiniz işte. Bizim kitabımızda arkadan vurmak yoktur, hepimize geçmiş olsun," diyerek kapatmışlardı dosyayı.

Kartal Bey, üşümüş aşağı inmeye hazırlanıyordu. Merdivenin başında tan yerinin ağarmakta olduğunu gördü.

Yeni doğan güneş hep yaşama sevinci verirdi ona.

İnmekten vazgeçti.

Yüzünde derin bir gülümsemeyle, su kovalarının bulunduğu yere doğru yürüdü.

DİVRİĞİ'DE ELMA HASADI İMECESİ

Saadet Bayar

Divriği Kültür Derneği birkaç yıldır öğrencilere burs veriyor, bunun için üyelerinden ve çevresinden bağış topluyordu. Ancak bu kez bağış nakdi değil, ayni oldu. Derneğe dallarında olgunlaşmış tonlarca elma olan bir bahçenin ürünü bağışlandı. Öğrencilere bursa dönüşebilmesi için bu elmaların toplanması, stoklanması, taşınması ve satılması gerekiyordu. Divriği Kültür Derneği'nin elma gelirlerinin öğrenci bursu için oluşturulması girişimi, unuttuğumuz "Tarımsal Üretim ve İmece" faaliyetini yeniden gündeme getirdi. Dernek, 3 Ekim 2019 tarihinde gönüllü üyelerini tuttuğu otobüsle İstanbul'dan Divriği'ye götürdü. Divriği'den katılanlarla birlikte kollar sıvandı ve ortaklaşa bir çalışmayla birkaç günde yaklaşık 40 ton elma toplandı.

Geçen ay Divriği'de örnek bir olaya tanık olduk. Divriğili bir hayırsever, 40 dönüm elma bahçesindeki yaklaşık 50 ton elmanın gelirinin tamamını Divriği Kültür Derneği'ne bağışlayarak, bu yolla öğrencilere burs desteği sağladı. Divriği Kültür Derneği birkaç yıldır öğrencilere burs veriyordu zaten. Bunun için üyelerinden ve çevresinden bağış topluyordu. Ancak bu kez bağış nakdi değil, ayni oldu. Derneğe dallarında olgunlaşmış tonlarca elma olan bir bahçenin ürünü bağışlandı. Öğrencilere bursa dönüşebilmesi için bu elmaların toplanması, stoklanması, taşınması ve satılması gerekiyordu. Divriği Kültür Derneği'nin elma gelirlerinin öğrenci bursu için oluşturulması girişimi, unuttuğumuz "Tarımsal Üretim ve İmece" faaliyetini yeniden gündemimize getirdi.

Divriği Kültür Derneği, 3 Ekim 2019 tarihinde gönüllü üyelerini tuttuğu otobüsle İstanbul'dan Divriği'ye götürdü. Divriği'den katılanlarla birlikte kollar sıvandı ve ortaklaşa bir çalışmayla birkaç günde yaklaşık 40 ton elma toplandı.

Divriği Kültür Derneği Başkanı Cafer Yıldız, müjdeyi Eylül'de vermişti. Dernek bu elmalardan sağlayacağı gelirle 20 öğrenciye bir yıl boyunca burs verecekti. Divriği Kültür Derneği Türkiye'de 1952 yılında kuruldu. Çok köklü bir geçmişe sahip olan dernek, geniş çevrelerce demokrasi mücadelesi içindeki duyarlılığı ile tanınıyor. Türkiye'nin demokratik ve özgürlükçü süreçlerine müdahil olan dernek kuruluşundan bugüne kadar üyeleriyle birlikte "Elma Bahçesi" benzeri üretim odaklı herhangi bir çalışma yapmadı. Yaptıysa da bunu geniş çevrelere duyurup toplumsallaştıramadı.

Bu girişim, gelecekte hem Divriği Kültür Derneği'ne hem de başka çevrelere örnek teşkil edeceğe benziyor. Hazır ve kolay elde edilecek imkânların yerine, terkedilen tarım arazilerinin yeniden üretim süreçlerine dahil edilmesi, tüketim toplu-

Fotoğraf: Yusuf Güldalı

Fotoğraf: Saadet Bayar

munun bu yolla üretime teşvik edilmesi, unutulan İMECE kültürünün yeniden hatırlanması kıymetli bir girişim olarak kabul edilmeli. Katılımcıların çok memnun kaldığı bu imece gelecekte yinelenir mi, bunu ileride göreceğiz, ancak burada şöyle bir öneride bulunmak mümkün:

Bildiğimiz kadarıyla İstanbul, İzmir, Antalya ve Ankara'da etkinlik gösteren güçlü Divriği Kültür Dernekleri var. Divriği adı ile faaliyet gösteren dernek ve vakıflar bir araya gelerek bölgedeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerine dönük kapsamlı ve iddialı bir üretim modeli inşa edebilirler. Göçlerle geniş arazileri ve otlakları kullanılmaz hale gelen Divriği de Ovacık benzeri bir üretim atılımıyla canlandırılabilir. Ben inanıyorum ki, böyle girişim başka bölgelere sıçrayarak üretim süreçlerine yeniden dönmeyi kolaylaştıracaktır.

Elma Denizinde Teori ve Pratik

Elma hasadına katılmak için 3 Ekim Perşembe Günü akşam saatlerinde İstanbul'dan Divriği'ye hareket ettik. Yaklaşık 20 kişiydik, çoğunluk orta yaş ve üzeri kadınlardan oluşuyordu. Gençler azdı. Dernek başkanı Cafer Yıldız hazırlıkları tamamlamak için bizden önce Divriği'ye gitmişti. Sabah saatlerinde Divriği'ye vardık, çok kısa çay molasından hemen sonra elma bahçesine ulaştık.

Yaklaşık 40 dönümden oluşan elma bahçesi bize uçsuz bucaksız bir alan gibi geldi. Bu kadar çok elma nasıl toplanacaktı? İlk bakışta gözümün yılmasını tarım ve üretim sahasından uzak oluşumuza bağladım. Elma toplamada hangi yöntemi kullanacaktık? Elmalara zarar vermeden ama seri olarak toplama biçimi nasıl olmalıydı? Toplanan elmaların biriktirilmesi ve tüketiciye ulaştırılması nasıl sağlanacaktı? İşe girişmeden bahçede bu sorulara cevap arıyorduk. Bizimle dayanışma maksadıyla Divriği'den bize katılanları da eklersek, elma toplayıcı sayımız az değildi. Tıpkı bir arı gibi çalışıyorduk ama arı kadar kusursuz değildik. Kentlerde market tezgâhlarında seçerek aldığımız elmalar önümüzde değil, ağaçların tepesinde idi. Bazı arkadaşlar ellerini böğrüne vererek "Ağaçtan Elma Toplama Yöntemi" üzerine düşüncelerini beyan ederken, bu sözlere değişik alternatifler öneren gruplar bahçede küçük çaplı meclisler meydana getirmişti. Toprağa, ağaca, suya, üretime ne kadar yabancı olduğumuzu hepimiz görüyorduk aslında. Bahçedeki davranışlarımız bunun beyanı idi, lakin bu elmaların da acilen toplanması, hızlıca paraya dönüştürülmesi gerekiyordu. Durum böyle iken, "elma şöyle mi toplanır, yoksa böyle mi" tartışmaları bize zaman kaybettiriyordu.

Kendimizi elma denizine attık. Elma denizi diyorum çünkü ucu bucağı görünmeyen kimi sarı, kimi kırmızı, kimi de yeşil ağaç denizinde idik adeta. Bir sürü ağacın altında bir sürü elma toplayıcısı kendi kuralını devreye sokmuş çalışıyordu. Anlaşılan kervan yolda dizilecekti. Deneye deneye ustalaşacağız. Yüzmeyi bilmeyen birini denize atarsanız ona yüzmeyi çabuk öğretirsiniz derlerdi. Elma denizinde bu durumdayız gibi.

Bahçenin çeşitli yerlerinde öbek öbek biriken elmalar sırayla ana toplama yerlerine taşındı. Biriken elmaları bir arada görünce emeğimizin bir karşılığı olduğunu gördük sonunda. Tam ustalaşmasak da, iyi birer tarımcı olmasak da kendi üslubumuz ile, ama doğru ama yanlış, elma toplama modeli yarattık sayılır.

İkinci gün Divriği'den ve köylerinden çok sayıda kişi bize yardıma geldi. Bugün biraz daha neşeliydik. Dünden kalan yorgunluk olsa da neşemiz yerindeydi. Sayımız yüz kişiyi aşmıştı, bahçe cıvıl cıvıldı. Çok güzel bir İMECE vardı.

Bu hızla 3 gün geldi geçti. 3 günde 20 ton elma toplamış olduk. Biz-

den sonra iki grup daha çalışarak bahçenin tamamı bitireceklerdi, nöbeti onlara devrettik. Derneğin planına göre elmalar üç şekilde paraya dönüşecek:

En iyileri 10'ar kiloluk paketler halinde satılacak, orta halliler elma kurusu (kak, çir) olacak, son parti de meyve suyu fabrikasında değerlendirilecek.

Ürettiklerimiz Bizim Olunca Tatlı

Dedesultan (Börklüce Mustafa) yoldaşları ve köylülerle yer sofrasında yemeklerini yerken köylülerden biri, Dedesultan'a dönerek, "Yediğim hiçbir şey değişmedi, atalarımın yüzyıllardır yetiştirdiği, bize miras bıraktığı, bizim de çocuklarımıza miras bırakacağımız şeyler bunlar. Aynı şeyleri daha önce de yediğim halde, son zamanlarda üzümü, inciri, ekmeği ve göl balığını yerken çok lezzetli ve tatlı hissediyorum. Daha önceleri böyle farklı bir tat hissetmiyordum" dedi. Dikişsiz ak libası içinde Dedesultan, iri ellerini usturayla kesilmiş kafasında gezdirerek, "Daha önce ürettiklerine sahip değildin. Ürettiklerine Osmanlı zaptiyeleri cebren el koyuyordu, sen aç kalıyordun. Ürettiklerimize şimdi kimse el koyamıyor, kendimiz için üretiyoruz, ürettiklerimiz artık bizim. Aldığın tat bundan beri geliyor olmalı" dedi.

"Yarin yanağından gayrı her şeyin" ortak olacağı bir dünya özlemiyle Şeyh Bedreddin'in kethüdası Dedesultan Aydın'da, Hû Kemal (Torlak Kemal) de Manisa'da başka dünyalara yelken açtılar. Yelkenler duvarsız ve sınırsız bir dünyaya doğru dümen kırdı. Nâzım Hikmet bu girişimi yüzyıllar sonra Şeyh Bedreddin Destanı'nda şiirleştirdi.

Bedreddin yiğitleri kayalardan
ufka baktılar
Git gide yaklaşıyordu bu toprağın
sonu
fermanlı bir ölüm kuşunun
kanatlarıyla
Oysaki onlar bu toprağı,
bu kayalardan bakanlar, onu,
üzümü, inciri, narı,
tüyleri baldan sarı,
sütleri baldan koyu davarları,
ince belli aslan yeleli atlarıyla
duvarsız ve sınırsız
bir kardeş sofrası gibi açmıştılar.

Anlatmak istediğimiz tam da Nâzım Hikmet'in Bedreddin Destanı'nda tasvir ettiğine benzer bir ortaklaşma dünyasında yaşama arzusu ve girişimidir. İnsanların yan yana gelerek yardımlaşarak üretmeleri ve ürettiklerine sahip olma isteğidir. Hatta biraz daha ileri giderek ifade edelim, ürettiklerine yabancılaşmadan, ürettiklerinin üzerinde söz ve karar sahibi olarak yaşama özlemidir.

Üretim ve Tüketimin Kamusal Özü

Divriği Kültür Derneği'ne burs fonu geliri için bağışlanan elma bahçesi, derneğin ve buna benzer kuruluşların faaliyet alanlarında yeni seçenekler ilave edilmesine mihenk teşkil edeceğe benziyor. Dernek yönetimi bunu fark edebilir ve geliştirebilir mi, bunu yaşayarak göreceğiz.

Tarımsal üretimde toprağın ve halk girişiminin potansiyellerini çok iyi değerlendiren Ovacık Belediye Başkanı Fatih Maçoğlu, bu yolla bütün ülkenin sevgisini kazanmayı başardı. Şimdi Komünist Başkan'dan Tunceli Belediyesinde Ovacık deneyimini daha ileriye taşımasını bekliyoruz. Ovacık gibi küçük bir ilçeyi, Başkan Maçoğlu'nu dünyaya tanıtan şey neydi? Ürettikleri rakama vurulduğunda fazla yekûn teşkil etmese de, üretimin biçimi ve kamusal özü insanlığın asıl ihtiyaç duyduğu toplumsal değerleri gündeme getiriyordu. Tükettiğimiz bazı gıda ürünlerinin üzerine basılan "Ovacık" markası, sanıyorum bu nedenle, her görüşü benimseyen katmanların sevgisine mahzar oldu.

Tarımsal Üretim ve Dayanışma Mucizesi

Kehribar başaklı buğday tarlalarından, bağlarda salkım salkım üzüm hevenkleri, bahçelerden ve bostanlardan soframıza gelen incir, kavun, karpuz, her türlü nimet Dedesultan'ın dediği gibi emeğimizle bereketlenip tatlanıyor.

Elma bahçesini öğrencilere burs desteği için Divriği Kültür Derneği'nde bağışlayan hayırsever abimize teşekkür etmez isek eksik kalır. Bir teşekkür de, bizim tarımsal üretime ve dayanışma ilişkilerine nasıl bakmamız gerektiğini öğreten bu girişimden dolayı Divriği Kültür Derneği'ne.

Bu elma hasadı imecesi, gençlere burs katkısı iyi değerlendirilirse derneğin geleceğine yöntemsel bir yön verebilir. Bu yön dediğim şey, alışılmış davranışların ve reflekslerin yerine, insanların yaşamlarına değen, üretim ve dayanışma odaklı çalışmalardır.

Tarım ve hayvancılığın neredeyse tamamen bittiği, topraklarımızın terk edildiği, tükettiğimiz gıdaların tamamen kimyasal ilaçlarla çeşitli hastalıklara sebep olduğu bir ortamda, "Elma Bahçesi İmecesi" bizi üretmeye sevk eden, köklü çözümlerin esinleyici başlangıcı olabilir.

İSKANDİNAVYA'DAN İZLENİMLER

Müslüm Kabadayı

Havaalanında, Stockholm'de 1972'den beri yaşayan şair Özkan Mert'in tarif ettiği yerleri bulmakta zorlanmadık. Çünkü, uçaktaki yolcular ve havaalanında çalışan Türkiyeliler hemen yolumuzu bulmak için devreye giriyorlardı. Daha sonra gittiğimiz birçok yerde İskandinavyalıların sorularımıza, yardım isteklerimize kulak kabartmadıklarını, zaman ayırmak istemediklerini görünce Doğu toplumlarının yardımseverliğinin ne denli değerli olduğunu anladık.

Yolculuklar, gezilen ya da geçilen coğrafyaların fiziki ve insani özelliklerine, mevsimine göre renk kazanıyor. Doğal ki yolcunun niteliği, merakı, beklentileri bu renklerin çeşidini, tonlarını belirleyen unsurlardan. Daha önce orta ve batı Avrupa'yı yaz ve kış mevsimlerinde gezmiş ve zengin bir izlenim edinmiştim, bu kez kuzey Avrupa'yı, İskandinav ülkelerini en iyi ne zaman gezebilirim diye araştırdım. Belki ikinci defa gitme olanağı bulamayacağımı düşünerek temmuzda karar kıldım. Bu düşüncemi eşim Sevda'yla da paylaşarak biletlerimizi erkenden aldığımız gibi gezeceğimiz yerleri, görüşeceğimiz insanları da belirledik.

Gidiş nedenimizi de iki maddede özetleyebilirim. Birincisi, Vikinglerin coğrafyasını, kültürünü, sosyoekonomik yapısını öğrenmek; ikincisi de Türkiye'den bu ülkelere farklı nedenlerle, daha çok zorunluluktan giden şair, yazar, sanatçı, bilim insanı ve eğitimcilerle röportajlar yapmak...

Son 20 yılda gezip gördüğüm

yerlerle, orada tanıştığım insanlarla ilgili 150'yi aşkın video kaset kaydı var arşivimde, binlerce fotoğraf da... Gerek gezi yazılarımda gerekse günlüklerimde fotoğrafları değerlendirdim ama video kayıtlarıyla ilgili bir çalışmayı henüz başlatamadım. Hep emekliliği, rahat bir zaman ve ortamı kolladım. Bunu 10 yıl önce gerçekleştireceğimi planlarken, yeni bir evlilik ve güzel bir çocuğa kavuşmakla yine erteledim. İlla "rahata kavuşma"yı beklemenin ne kadar gereksiz bir düşünce olduğunu şimdi daha iyi anlıyorum. Bir yandan insan belleği unutmaya mahkûm olduğundan bilgi ve izlenimler silinebiliyor, en azından canlılığını yitiriyor; diğer yandan ölümlü varlık olarak her an faz değiştirebileceğinizi yaş ilerleyince anlıyorsunuz.

Rastasjön'de Gezinti

İşte bu iki amacı gerçekleştirmek ve farklı bir coğrafyanın doğasını, toplumsal dokusunu, tarihi-kültürel mekânlarını tanımak amacıyla 20 Temmuz'da İstanbul Sabiha Gökçen Havaalanı'ndan İsveç'in başkenti Stockholm'e uçtuk. Yaklaşık 3 saatlik uçuş sırasında havanın hep açık olduğu gökyüzünde zaman zaman hareket halindeki bulutlar yoldaşımız oldu. Birdenbire uzun sahil şeridiyle karşılaştığımızda tahminen Polonya'yı geride bırakıp Baltık Denizi'ni aşmak üzere yol aldığımızı düşündük. Bir süre sonra adalar, gemiler görülmeye başladı. Havanın açık olması, yeryüzünün net görünmesi içimizi rahatlattı. Demek ki İsveç'te yağmur ya da kapalı bir atmosfer yoktu. Zamanımızı verimli değerlendirebilecektik.

Öğle üzeri Arlanda Havaalanı'na indiğimizde hava güneşliydi. Hatta bu coğrafyaya göre yakıcıydı. Havaalanında, Stockholm'de 1972'den beri yaşayan şair Özkan Mert'in tarif ettiği yerleri bulmakta zorlanmadık. Çünkü, uçaktaki yolcular ve havaalanında çalışan Türkiyeliler hemen yolumuzu bulmak için devreye giriyorlardı. Daha sonra gittiğimiz birçok yerde İskandinavyalıların sorularımıza, yardım isteklerimize kulak kabartmadıklarını, zaman ayırmak istemediklerini görünce Doğu toplumlarının yardımseverliğinin ne denli değerli olduğunu anladık.

Arlanda İstasyonu'ndan trene binerek Solna İstasyonu'na kadar yolculuk yaptık. Haritadan takip ettiğime göre Stockholm'ün kuzeyindeki havaalanından güneye doğru, kent merkezine giden bu trendeki İsveçlilerin konuşmalarında vurgunun önemli olduğunu fark ettik. Özellikle trende istasyonları anons eden kadın sesinin, daha çok orta heceye vurgu yaptığını işittik. "ArLANda" söyleyişi, Sevda'yla sık tekrarladığımız ve üzerine espriler yaptığımız bir konu oldu. Trende de Türkiyelileri hemen yanımızda veya karşımızda oturur bulduk. Solna'da ineceğimizi söylediğimizde öğrenci olduğunu söyleyen genç, bize yardımcı olacağını dile getirdi. Sanıyorum 10'u aşkın istasyonu geride bıraktığımız tren yolculuğunda Asyalı, Ortadoğulu ve Afrikalıların çoğunlukta oldukları duygusuna kapıldık. Bunu, tatilden dönenlere bağladık; ayrıca yabancıların daha çok toplu taşım araçlarını kullanıyor olabileceklerini düşündük. Daha sonraki günlerde tren istasyonlarında, büfelerde çalışan Kululardan bu gözlemimizin doğru olduğunu teyit ettirdik.

Solna İstasyonu'nda trenden indiğimizde gözümüz Özkan Ağabey'i aradı. Valizlerimizden başımızı kaldırıp ileri baktığımızda bir bankın yanında bize el sallar bulduk kendisini. Gözleri ışıldayan, gülücükleri neşe saçan ve davudi sesiyle "Hoş geldiniz!" diyen Özkan Mert'le kucaklaştık. Sevda Hanım'la tanıştırdım. Hal hatır sorduktan ve yolculuğumuzun rahat geçtiğinden söz ettikten sonra istasyona yakın yerdeki evlerine yürüdük. Kapıda bizi eşi Havva Hanım karşıladı. Kısa bir

İskandinav ülkelerinde yollarda en çok dikkat edilmesi gerekenin bisikletler olduğunu deneyimleyerek öğrendik. Daha önce gezdiğim orta ve batı Avrupa ülkelerinde bu tehlikeyi hiç böyle hissetmemiştim. Ana bulvar, caddeler yanında sokak ve parklarda bile bisiklet yoluna çok dikkat etmek gerektiğini hemen anlıyorsunuz İskandinavya'da.

sohbetten sonra karın açlığımızı giderdik. Saate baktığımızda yazın Türkiye'yle bir saati aşkın bir zaman farkı olduğunu söylediler.

Öğleden sonra dinlenmek yerine, hazır hava koşulları da iyiyken "Çevreyi gezmek ister misiniz? Yakında güzel bir göl ve park var" dediğinde Özkan Ağabey, balıklama atladık bu öneriye. Sportif giyinip yola çıktık. Sokaklar sakindi; tek tük bisikletli insanlar, köpeğini dolaştıranlar, bebeklerini, çocuklarını gezdiren ailelerle karşılaştık. Özkan Ağabey'le stabilize bir yoldan göl kıyısına ulaştığımızda sazlık bir alanla karşılaştık. Gölü takip eden yolda yürürken güneşe uzanıp bedenini güneşlendirenler, ağaçların altında piknik yapanlar, grup halinde spor yapanlar, oyunlar oynayan çocuklar, göl kenarında yürüyen ya da koşanlar dikkatimizi çekti. Her yaştan insan parkta aktif haldeydi.

Kayıp Eşya Sepeti

Göle akan küçük bir derenin üzerindeki köprüden fotoğraflar çekildik. Doğrusu göl çevresinde çok güzel manzaralar arasında ağır ağır yürüyerek, doğanın, çiçek kokularının ve temiz havanın tadını çıkara çıkara gezdik. Bazı yerlerde dağ çileği yedik. Sevda'nın botanik bilgisiyle donandık. Göl kıyısına yapılmış ahşap masanın etrafına oturarak fotoğraf çekilirken Özkan Ağabey'den şiirler dinledik. Doğrusu, böylesine doğa harikasında insan emeğiyle güzelleşen parkta şiirle yol almak, edebiyat-sanat üzerine deneyim ve bilgiler paylaşmak, insanı daha çok yaratıcı kılıyor.

Parkın diğer ucuna yaklaştığımızda göldeki yosunları, otları ve atıkları temizleyen iki araç gördük. Bu araçlardan biri yürüdüğümüz yolun bir yanına gölden çıkardıklarını yığmıştı, az ileride de daha önceden yığılmış yosunların kurutulduğunu fark ettiğimde bunların hayvanlara besin olarak ya da başka alanda kullanılıp kullanılmadığını merak ettim ama yanıtını öğrenemedim. Türkiye'de gölleri temizleyen paletli ve yüzen bir araç görmediğim için neden üretilmesin ve göllerde, deniz kıyılarında kullanılmasın diye içimden geçirmedim değil.

Göl kıyısını takip eden yolun kenarlarındaki kimi ağaç gövdelerine sepet yapmışlar. Kaya parçalarına da yuva açmışlar. Niye mi? Parkta gezerken eşyasını kaybedenler, bulanlar tarafından buralara konan saatini, gözlüğünü, fotoğraf makinesini, bebek-çocuk eşyalarını gelip alsınlar diye. Türkiye'de böyle bir uygulama var mı acaba? Gecikmeden bu kültürün bizde de yaygınlaştırılması gerekir. Aklıma Güvenpark'taki dolmuş duraklarında bir direğe takılan kayıp eşya sepeti geldi sadece.

İskandinav ülkelerinde yollarda en çok dikkat edilmesi gerekenin bisikletler olduğunu deneyimleyerek öğrendik. Daha önce gezdiğim orta ve batı Avrupa ülkelerinde bu tehlikeyi hiç böyle hissetmemiştim. Ana bulvar, caddeler yanında sokak ve parklarda bile bisiklet yoluna çok dikkat etmek gerektiğini hemen anlıyorsunuz İskandinavya'da. Bisiklet yolu işaretini görmediğiniz ya da daldığınız bir anda hızla gelen bisikletin çarpmasıyla hastanelik olabileceğinizi trenden, otobüsten inerken yapılan uyarılarla fark ediyorsunuz. O nedenle 15 gün boyunca, hayatımda hiç bakmadığım kadar yollardaki işaretleri, özellikle bisiklet yollarını takip ettim.

İkinci gün sabah erkenden kalktık Sevda'yla. Kahvaltıya kadar dün gezdiğimiz Rastasjön'ü (Råstagölü) bir de sabah serinliğinde dolaşalım istedik. Hava tertemizdi, ortam sessiz ve selamımızı bekleyen bir doğa vardı. Parka girene kadar gördüğümüz börtü böceğe, kuşa köpeğe, ağaca çiçeğe merhaba diyerek yol aldık. Bir saat içinde parkı dolaştık. "Böyle bir yerde yaşanır." dedik ve ardından ekledik: "Bir de kışı var buraların değil mi?"

Haga Park'ta Lenin'in İzleri

Parktan eve dönüşümüzün erken olacağını düşünerek o an aklımıza gelen bir düşünceyi hayata geçirmek istedik. Eşimle kafaya koyduğumuz şeyi yapmak bakımından ortaklaşırız. Birlikte planladıklarımızın da altından kalkarız. Dün bize söylenen buranın en büyük ve kralın sarayının bulunduğu Haga Park'ı görmeye karar verdik. Yol boyunca birkaç kişiye sorarak parkı 20 dakika içinde bulduk. Parka, çift geliş gidişli büyük bir yolun üzerindeki köprüden geçerek girdik. Tabii, fotoğraf makinesi kullanmaya başladığım 40 yıldır önemli mekânların önünde mutlaka fotoğraf çek(il)me alışkanlığımı kale kapısı gibi görünen girişte gerçekleştirdik. Girişteki parkın planına bakarak gezi güzergâhımızı belirledik.

Buradaki parklar ormandan düzenlenmiş anladığım kadarıyla. Bizdeki gibi sonradan ağaç ekilerek, çevre düzenlemesi yapılarak parka dönüştürülen yerler değil, dolayısıyla ağaçlık alanlarda çok büyük ve yaşlı ağaçlarla karşılaşıyorsunuz. Zaten Stockholm, nüfusuna en fazla yeşil alan düşen birinci kent olarak biliniyor. 14 adanın köprülerle bağlandığı İsveç'in başkentine "köprü kent" demek de mümkün. Haga Park'ta büyük bir göl olduğunu, kafeteryanın, gösteri merkezi ve müzenin bulunduğu yere gelince fark ettik.

Müzenin önünden göle doğru meyilli geniş bir çimenlik dikkatimizi çekti. Birkaç kişinin çimlere uzandığı bu mekânda birden göle doğru uçarak giden kaz sürüsünün çıkardığı ses, sanki bir melodi gibi kulaklarımıza geldi. Yol kenarındaki ağaçlara estetik bir görüntü kazandırıldığını gördük. Fotoğraf ve video kaydı yaparak göl kenarına geldiğimizde bir kaplumbağanın suya doğru yol aldığını fark ettik. Dikkatli bakınca oradaki yatay bir ağacın kök ve saçaklarının ilginç bir resim tablosu oluşturduğunu düşündük. Buradan çektiğimiz fotoğrafları whatsapp'tan kentteşim olan yazar İhsan Kutlu'ya gönderdim. Kendisi uzun yıllar Stockhom'de yaşadığı için zaman geçirmeden farklı bir bilgi verdi: "Hemen her gün bisiklet sürdüğüm mekândasın. Çok duygulandım. O gölün kıyısında krala ait saraylar var, Lenin bir ara orada ağırlanmış. Krupskaya gölün bir yakasından karşıya yüzmüş." Bu bilgiyi Sevda'yla paylaştığımda, "Mayom yanımda olsaydı ben de yüzerdim." dedi. Gülüştük.

Avrupa ülkelerinde Lenin'in kaldığı mekânlardan gördüğüm ikinci yerdi burası; ilkini Cenevre'de görmüştüm, üniversitenin karşısındaki kafede çalıştığını, görüşmelerini yaptığını Diyarbakırlı yazarlarımızdan Suzan Samancı anlatmıştı. Onun kılavuzluğunda geç vakitte Cenevre Üniversitesi'nin çevresini gezdiğimiz için bu kafenin son durumunu göremedim.

Haga Park'taki kraliyet sarayının demirlerle çevrildiğini ve kameralarla kontrol edildiğini fark ettik. Göl tarafına bakan hafif yükseltinin üzerinde yaşlı ve büyük bir ağacı ve onun arkasında çok güzel işlenmiş bir karşılama yapısının olduğunu gördük. Anladığımız kadarıyla devletin ya da kralın davetlisi olarak

gelenlerin göl çevresinde gezinmelerinin sağlandığı ve iki tarafından da giriş-çıkışın bulunduğu kamelyayı gezerken fotoğraflar çekildik. Asıl buralarda ağırlanması gerekenlerin krallar, başkanlar değil, Dünya'yı emekleriyle güzelleştiren insanlar olduğunu dillendirip gölün diğer tarafına yürüdük.

Gölün etrafında bir daire çizerek aynı yere geldiğimizde saat 10.00'u gösteriyordu. Tekrar göl tarafına baktığımızda çimenlerin üzerine uzanmış güneşlenen insanlar çoğalmıştı. Doğrusu kraliyet sarayının 200 m. ilerisinde yurttaşların güneşlenebilmesini bir "demokratiklik" olarak yüceltenler olacaktır. Felsefi ve siyasi olarak bunun "krallık"ı aklamaya zemin teşkil edeceğini belirtmeliyim. Doğrusu, Dünya'nın her tarafındaki doğal olanakların, tüm insanların, hayvan ve bitkilerin sağlıklı yararlanabilecekleri biçimde kullanılmasıdır.

İsveçlilerin Büyük Eylemiyle Kurtulan Ağaç

Eve döndüğümüzde Özkan Ağabey'ler kalkmışlardı. Kahvaltımızı yapıp günün kalan zamanını nasıl değerlendireceğimizi konuştuktan sonra hazırlıklara başladık. Mert ailesinin bize verdikleri aylık kent kartlarını ve sırt çantalarımızı alarak hemen Solna İstasyonu'na oradan da kent merkezine gittik. Pazar günüydü, sokaklar sakindi; tek tük yürüyüş yapanlara, pedal çevirenlere, köpek gezdirenlere rastladık. İstasyona geldiğimizde Sergel Meydanı'na nasıl gideceğimizi soracak birini gözlerimiz ararken yanımıza çekik gözlü bir kadın geldi. Sevda, ona İngilizce sorduğu sırada ben Türkçe konuşuyordum. Kadın, "Ben Türkçe biliyorum" dedi. Dünya'nın küçüldüğünün ya da "büyük köy" olduğunun bir göstergesi mi saymak gerek bu durumu bilemiyorum ama insanın iyi iletişim kurduğu dilden biriyle karşılaşmasını, yardımlaşabilmesini anlamlı buluyorum.

Solna'dan birkaç durak sonra ana istasyona geldik. Dik ve uzun yürüyen merdivenlerden meydana giden caddelerden birine çıktık. Turistlerin Stockholm'ü gezmeye en çok geldiği bir dönemdeydik anlaşılan caddede hareketliydi. Az ilerdeki küçük bir alanda büyük taşlarla satranç oynayanları gördük. Meydanlarında, istasyonlarında, okullarında satranç oynanan ülkelerde strateji-taktik geliştirebilen, kurgu yeteneği güçlenen insanlar yetişir. Anaokuldan başlayarak üniversitelere kadar satranç dersinin okutulduğu, atölyelerinin kurulduğu eğitim sistemi bu açıdan önemlidir. Böyle yetişen insanları uyutmak, zekâsıyla alay etmek kolay olmasa gerek...

Sergel Meydanı'nda renkli giysisiyle dikkat çeken esmer güzeli bir kadın, elinde çöp poşetiyle tramvay yolunun kaldırımında yürüyordu. Video çekimiyle onu kaydederken yere atılmış ya da çöpteki su şişelerini, meşrubat kutularını topladığını fark ettik. Daha sonra gezdiğimiz kentlerin hepsinde gördüğümüz ve görüştüğümüz arkadaşlardan, bu toplananları dönüşüme vererek geçim ya da ek gelir sağlayanların varlığını öğrendik. Meydana çok yaklaştığımızı, yaklaşık 40 metrelik bir kuleyi gördüğümüzde anladık. İlerleyince sağ tarafta Kulturhuset (Kültürevi) binasıyla karşılaştık. Özkan Ağabey, "Kraliyet bahçesini mutlaka gezin." dediği için önümüze çıkan kişiye Sevda sordu ve onun tarifinden doğru yönde ilerlediğimizi anladık. 100 m. kadar ilerlediğimizde sağ tarafta suların fışkırdığı güzel bir bahçe atmosferiyle karşılaştık. Biraz ilerleyince ortada havuz, etrafında da ağaçlar ve çiçeklerin donattığı mekânda insanların oturduklarını, çocukların eğlendiklerini, müzisyenlerin yeteneklerini sergilediklerini gördük. Bahçenin içinde kral ve aslan heykelleriyle karşılaştık. Dura dinlene, koşa yürüye, geze toza fotoğraflarımızı da çek(il)erek yol aldık. Bu fotoğraflardan birkaçını İhsan Kutlu Ağabey'le paylaştığımda şu notu gönderdi: "Tam orada, Kungstredgorden'de bir ağaç var, altında kahve. O ağacı kesip tam oradan metro çıkışı yapmaya karar verirler; İsveç tarihinin en büyük protestosu o ağacı kurtarmak için yapılır ve günlerce sürer. Onun altında kahve içmişsinizdir umarım." Kahve içmemiştik ama oturup nefes almıştık. O sırada İhsan Ağabey'den bir mesaj daha geldi: "Bu ağaçları kurtarmak için Mayıs 1971 İsveç tarihinin en geniş ve uzun süreli eylemi yapılır ve bizdeki Gezi direnişinin bir benzeridir. Ekte o eylemin fotoğraflarından bazıları." Bu ağaç altı nefesi bize aldıran o direnişçileri selamlıyoruz.

O gün akşama kadar kral sarayının, parlamento ve belediye binasının, hatta Osmanlıların küçücük bir adacık üzerine inşa ettikleri konağın bulunduğu yerleri gezdik. Buraların birkaç fotoğrafını paylaştığımda şu notu göndermişti İhsan Ağabey: "Gamlastan'ı (Old Town) gezerken kralın sarayının müze bölümünü gezerseniz, Osmanlı sultanının Demirbaş Şarl'a hediyesi olan birçok değerli eşyalar görürsünüz." Ne yazık ki sözü edilen müzeyi gezemedik, çünkü mesai saati çoktan sona ermişti.

UZAĞINA DÜŞMEYECEKSİN SAKİNLİĞİN

Altay Taşkın

uzağına düşmeyeceksin sakinliğin
yer çekimi bağırsa da arkandan
sallayacaksın elini kolunu hayal penceresinden
denize atılan taşın sekişi kadar zaman
boğuşma gözlerinin beyazıyla
dokunmadan deliliğe
uyanacaksın doğa şarkılarıyla
manzara köpük köpük
kaynayacaksın kaynağın bağrından
akışı ılık
biraz ayaz yiyeceksin
biraz karanlığın dayağını
ıslanacaksın sokak ortasında bilgece
uzağına düşmeyeceksin sakinliğin
alacaksın beyaz bayrağını eline...

ROMAN GERÇEKLİĞİ İÇİNDE YUSUF ATILGAN'IN ANAYURT OTELİ BAĞLAMINDA YAZINSAL YANILGILARI

Asım Öztürk

Otelin tarihçesine, dönemsel ve sosyal boyutlarına derinlemesine girmeden yazılanlar bir an önce içinde toplananları söyleme ivecenliğiyle sözcüklere dökülmüş gibi. Varsıl bir ailenin Cumhuriyet'ten önce yapıldığı bilinen konağının zamanla nasıl bir otele dönüştüğünün kısa ama anlamsal derinlikleri olmayan tümcelerle anlatılması, dile kuruluk getirdiği kadar, roman tümcelerine duyulan derin birikmişliğe de kuşkuyla bakmamızı sağlıyor. Yaşanmışlıkların bu kadar dar anlamlar içinde okura aktarılması, ardından kurgulanacak olan hem roman çatısı, hem de altı çizilen roman kişiliklerinin metne tam oturması açısından sorunlar içermektedir.

Yaşadığımız Türkiye gerçekliğinin 1960'lı yıllarına denk düşen zamansal aralığında, bireyin ve toplumun yansımalarını okuduğumuz, okumaya çalıştığımız kısa bir romandır ANAYURT OTELİ.

1964 ya da 1965 yıllarına denk düşen bir dönemde küçücük, Manisa'nın en küçük ve en uzak bir ilçesinde, Selendi'de, yıllar sonra açılan ortaokulu ilk bitirenlerden birisi olarak yatılı okullara başvurmak için gelmiştim Manisa'ya. O yıllarda bilinen bir kent ve çevresi olarak Gediz Ovası'nın tüm verimliliğinden beslenip varsıllığını sürdüren bir yerdi Manisa. Lise düzeyinde tüm okulların var olduğu, bazılarının yatılı bölümlerinin bulunduğunu biliyorduk. Yatılı mesleki okulların daha başlangıcında sınavlara girebilmek için tam donanımlı hastanelerden heyet raporları almamız gerekiyordu. Tüm bunların alınabildiği en yakın (o yıllarda ulaşım kısıtlı olduğundan bizim gibi ilk kez kasabalarının dışına çıkan çocuklar açısından epey uzak) yer olarak Manisa gözümüzde büyüttüğümüz, korktuğumuz, çekindiğimiz bir yaşamı içinde barındırıyordu.

60'lı Yıllarda Manisa

O yılların Manisa'sı İstasyondan başlayıp Cumhuriyet Alanı'na dek hemen hemen dümdüz gelen ve Hükümet Konağından sonra çarşıların ve dükkânların bolca bulunduğu

düzlüğe doğru doksan derece köşe yaptıktan sonra sola dönerek ilerleyip kavşağın tam ortasında dikili bir saatin bulunduğu, kiliseden bozma diye anlatılan Zevk Sineması'nın yanında son bulan bir caddenin çevresinde yer alıyordu.

Kent bu ana eksenin sağında ve solunda küçücük sokaklara ve Spil Dağı'nın eteklerine dek uzanan yoksul kesimlerin oturduğu yamaçlara dek yayılıyordu. İsteseniz bir solukta dolaşabileceğiniz avuç içi kadar bir yerdi o yılların Manisa'sı.

Hiç tanımadığımız bu kentte öncelikle elimizi çabuk tutup en kısa sürede bitirmemiz gereken rapor alma işlemi nereden bakarsan bak bir haftayı buluyordu. Her başvurduğumuz okul için ayrı heyet raporu istendiğini öğrenmiştik. İstasyonda trenden inip hükümet konağına doğru çıkan yolun hemen başlangıcında bu oteli yani gerçek adı ANAVATAN OTELİ olan oteli görüp üç dört arkadaş yer ayırtmış, işlerimizi nasıl yapacağımızı sorup soruşturup koşturmaya başlamıştık. On günü aşkın bir zaman sürecinde bu otelde (ANAVATAN OTELİ'nde) kalmıştık.

Uşak, Salihli, Turgutlu bölgesinden, diğer yandan Balıkesir, Akhisar bölgesinden Manisa'ya trenlerle gelenlerin, trenden indikten sonra gar çıkışı karşılarına çıkan sağlı sollu ikili yol hemen görülür. O yıllarda tren yolculuğu hem yaygın hem de ucuz ve bir bakıma zorunluydu.

O yıl yaz kuraktı ve sıcaklar kavurucuydu. Suları düzenli akmayan Manisa'da ender aktığı gece yarıları doldurulan otelin tuvalet ve banyo bölümlerindeki kocaman bidonlarla su gereksinimi giderilirdi. Tüm gün rapor peşinde dolaşıp ayaklarımıza kara sular inince ANAVATAN (ANAYURT OTELİ)'ne gelip bidonlardaki sularla ayaklarımızı yıkardık.

Hükümet Konağı'ndan istasyona doğru inerken yolun sağında kalan bölümünde sırayla Lise, Şehir Sineması, Ticaret Lisesi, Kız Meslek Lisesi ve diğer okullar sıralanırdı. O yıllarda bile çok iyi düşünülmüş olarak yolun sol tarafı bütünüyle yaz geceleri oturacak masa bulamadığınız ay bahçeleriyle doluydu. Yukarıdan Zevk Sineması'nın oradan, ortasında büyükçe bir saat bulunan yolun gelip kesiştiği yerin hastaneye doğru dönen köşesinde eski olduğu her halinden belli olan ANAVATAN (ANAYURT OTELİ) dururdu. Dış duvarları kaldırımın kenarlarına dek sokulan o üç katlı eski evin gövdesi hemen gelenleri yutacak gibi, giriş merdivenleri gövdesine doğru gömülmüş üç dört basamaktan sonra kocaman demir ferforje kapısıyla sizi tüm gizemiyle çağırırdı. Bu yaşanmışlığın, bu eskimişliğin, yılları üst üste koyarak biriktirmişliğin çekiciliğini, kurnazlığını, kucaklayıcılığını üstünüzde duyumsardınız. Ağır ağır yıpranmış taş merdivenlerinden sizde de derin izler bırakacağını düşünerek çıkıp, kapının hemen yanındaki otel kâtibinin masasının yanında bulurdunuz kendinizi. Usunuza daha ilk soru damlamadan, binlerce soru sağanağına yakalanıp şaşkınlık, korku, hayranlıkla sizi derin ve büyük bir ağız içine alıp yutacakmış gibi duran sessiz ve yüksek tavanlara baka kalırsınız. Her zaman bir kanadının kapalı kaldığı, bir kanadının üstündeki demirden bir ele dokunarak çaldığınız kapının öteki kanadından girip çıkardınız. Kapının solundaki boşluğa yerleştirilen yüksekçe bir masamsı bölümde kalın ve büyük defterlere kayıtlarınızı yaptırıp paranızı ödedikten sonra ikinci katlardaki odalara çıkabilirdiniz. Sürekli müşterilerin kaldığı odaların bir başka ayrıcalığı olurdu. Önünden geçerken ya da temizlikçi kadının gösterdiği özenden bunu anlardınız. Yürürken ahşap zeminin üstüne kaplanan kalın muşambanın gıcırt gıcırt ayağınızın altından sesler çıkarmasına aldırmadan odanıza geçer, tüm gün o sıcağın altında hastane ve res-

Dönemin sosyolojik olguları yerli yerinde işlenmedikçe, bu değişimin sancılarının, yitip giden umutlarının ve mutluluklarının birey üzerinde, özelde roman kahramanı ZEBERCET üzerinde yarattığı yıkımı anlamamız oldukça zorlaşmaktadır. Değişimin ve dönüşümün her türlü saldırısına karşı bilinçsiz yakalanmışlıkların altı çizilmeliydi. Giderek roman kahramanının saplanıp kaldığı çıkmaz, bunalımdan kurtulamamasının gerekçeleri her boyutuyla iyi işlenmeliydi. Dönemsel değişimin bireyler üzerinde yarattığı bu yıkım kentsel dokudan başlayarak, üretim ilişkilerindeki değişime varıncaya değin her yönüyle işlenmeliydi.

Anayurt oteli filminde Zebercet'i Macit Koper oynamıştı-1987

mi kurumlar arasındaki koşturmanın vücudunuza kurşundan ağırlıklar yüklediğini anımsayıp, gecenin serinliği fıskiyeli ve havuzlu bahçelere çökünceye dek odanızda kalırdınız.

Roman Kurgusu ve Karakterler

Yusuf Atılgan'ın Anayurt Oteli romanı daha ilk sayfasından tanımsal betimlemelerin eşliğinde böyle başlıyor. Sanki anlatıcı bir romana başlamamış, görülmesi, gezilmesi gereken bir yeri, şehri ve oteli gelenler kolaylıkla kavrasınlar tanısınlar diye anlatmaya başlamış. Otelin tarihçesine, dönemsel ve sosyal boyutlarına derinlemesine girmeden yazılanlar bir an önce içinde toplananları söyleme ivecenliğiyle sözcüklere dökülmüş gibi. Varsıl bir ailenin Cumhuriyet'ten önce yapıldığı bilinen konağının zamanla nasıl bir otele dönüştüğünün kısa ama anlamsal derinlikleri olmayan tümcelerle anlatılması, dile kuruluk getirdiği kadar, roman tümcelerine duyulan derin birikmişliğe de kuşkuyla bakmamızı sağlıyor. Yaşanmışlıkların bu kadar dar anlamlar içinde okura aktarılması, ardından kurgulanacak olan hem roman çatısı, hem de altı çizilen roman kişiliklerinin metne tam oturması açısından sorunlar içermektedir. Dönemin sosyolojik olguları yerli yerinde işlenmedikçe, bu değişimin sancılarının, yitip giden umutlarının ve mutluluklarının birey üzerinde, özelde roman kahramanı ZEBERCET üzerinde yarattığı yıkımı anlamamız oldukça zorlaşmaktadır. Değişimin ve dönüşümün her türlü saldırısına karşı bilinçsiz yakalanmışlıkların altı çizilmeliydi. Giderek roman kahramanının saplanıp kaldığı çıkmaz, bunalımdan kurtulamamasının gerekçeleri her boyutuyla iyi işlenmeliydi. Dönemsel değişimin bireyler üzerinde yarattığı bu yıkım kentsel dokudan başlayarak, üretim ilişkilerindeki değişime varıncaya değin her yönüyle işlenmeliydi. Zaman zaman romanın içine giren yan kahramanların yaşamdan kaçışları, değişik konumlarda işlenen cinayetler silik birer fon olmanın ötesine geçemezken, bir dönemin bireye yüklediği bunalımlar böylesine sığ gerekçelerle inşa edilemez. İnsanın kendi yıkımına neden olan bu büyük dağılmanın daha temel sorunsalları olması gerekir. Yaşamın kendi gerçekliğinden baktığınız zaman hiç de böyle yüzeysel, belirgin düzlemlere oturmamış ya da oturtulmamış yanılgısal gerekçelerle insanlar yaşamlarına son vermiyorlar. Çok daha temelli, çok daha derin sorunların içinden çıkamadıkları için yanlış kararlar verebiliyorlar. Roman bu yönüyle de yaşamın ve yaşananların gerçekliğine aykırı bir biçimde sürüp gidiyor.

Romanın ilk tümcesinden başlayarak romancının kafasında kurguladığı, kafasında yazıp bitirdiği bir metinden söz etmek oldukça zor. Bu metni anlamak için uzak bir yaklaşım olabilir. Otel'in (yapının) fiziksel özellikleriyle babadan oğula geçen işletmecilik açısından da ZEBERCET üzerinde yarattığı baskıyı, içinden çıkılmaz girdabın onu sürüklediği yeri anlamamız açısından yazılanların yetersizliği apaçık ortadadır.

Romanın içindeki tiplerin iyi anlaşılıp, içselleştirilmesi için zamansal ve ortamsal olarak iyi hazırlanmadığı hemen ilk başta belli oluyor. ZEBERCET ve diğer tiplerin hemen ilk usa geldiği bir biçimde iyi kurgulamadan romana eklendiği, yama gibi durduğu duygusuna kapılıyorsunuz.

Romanın bir bunalım edebiyatı olarak bile yerli yerine oturtulabilmesi için inandırıcılığı, tinsel duyarlıklar açısından belirli bir gerçekliğinin olması gerekir. Ruhsal doyumsuzluğun giderek yıkıma dönüştüğü çıkmazlara doğru sürüklenişin gerekçelerini belirgin bir biçimde romanın alt yapısında görmemiz olanaksızlaşıyor.

Toplumsal Değişim ve Dönüşüm

Belli ki yazar bu konularda karakterlerini sınıfsal, küçük burjuva ya da ne olduğunu bilmediği belirli toplumsal katmanlara oturtamamıştır; boşluğa sıkışıp kalmış bireylerin yaşamlarını etkileyen bireysel ve sosyal gerçekliklerden oldukça uzaktır. Yusuf Atılgan'ın ütopik nedensellikler içine oturtmaya çalıştığı ZEBERCET tiplemesinin o nedenle sosyal, toplumsal, bireysel hiçbir boyutu yoktur. Giderek bozulan bireysel tutarsızlıklarının altında yatan gerçekler iyi işlenmediği, derinlemesine yan kişiliklerle desteklenmediği, çocukluğu ve yaşadığı travmalar, umutsuzluklar, mutluluktan uzaklaşması ve diğerleri iyi işlenmediği için çok yüzeysel kalmıştır. Bunalan, bir köşeye sıkışan bireyin romanı olmaktan çok, zaman zaman Hacı Rahmanlı'dan Manisa'ya inen, yaşadıklarına tam tanı koyamamış birisinin anlatıları olmanın ötesine geçememiştir. Bulunduğu çevreye göre parasal konumu çok iyi olan birisinin bu tür romanlar yazarken daha derin gözlemler yapması ve ayrıntılı beslenmesi, yazılacak kişilikler ve olaylar için iyi birikimler edinmesi gerekirdi.

Kentsel betimlemelerin boyut kazanmadığı, bir sis perdesinin ardından gelip geçen birkaç tipi geçmeyen o kısır ve yüzeysel yaklaşımlar ZEBERCET'i büyütmeye yetmiyor. Yazar onu özgün bir tip olarak romana sokmayı başaramamıştır.

ZEBERCET üzerinden tüm bir dönem, yeni kurulan cumhuriyetle birlikte yeni bir bireyin varlığı, geride bıraktığı toplumsal ve ekonomik alt yapılarıyla birlikte yıkılan bir dönemin ve düzenin kalıtlarının altı çizile çizile geniş bir değerlendirmesi romana istenilen boyutu kazandırılabilirdi. Ne yazık ki yazarın böyle bir sorunsalı olmadığı için, geniş bir açıdan bakma, bir dönemin romanını yazma yerine daha eklektik, bölüm bölüm yaşamın bir yerlerine dokunan kısa tümcelerle metni oluşturması roman açısından büyük bir yitiktir. Bizde evrensel boyutlarda romanların, romancıların çıkmamasının gerekçelerini ayrıca sorgulamamız gerekir.

Bu tür yapıtlarda bizde ve dünyada değişimlerin hızlandığı koşullar, bazı toplumsal katmanların zamana denk düşmemesi nedeniyle yok olma süreçlerine girmesi iyi işlenmeli ve yaşananlara tanıklık açısından büyük bir olanak içermelidir. O olanağı değerlendirip buralardan gereken sanatsal yapıtları üretmek, yatay ve dikey olarak derinlemesine bakabilen ve estetik değerleri yüksek romanlar kurgulayabilen yazarların işidir.

ANAYURT OTELİ böyle bir fırsatı kaçırmış olan bir roman özelliğini hep taşıyacaktır. Birikimlerimiz ve yaklaşımlarımız değiştikçe yeniden okuyup değerlendirmeliyiz. ANAYURT OTELİ romanını yeniden, yeni yazınsal birikimlerimizle, kavramları yerli yerine oturtarak değerlendirmeliyiz.

Romanın içindeki tiplerin iyi anlaşılıp, içselleştirilmesi için zamansal ve ortamsal olarak iyi hazırlanmadığı hemen ilk başta belli oluyor. ZEBERCET ve diğer tiplerin hemen ilk usa geldiği bir biçimde iyi kurgulamadan romana eklendiği, yama gibi durduğu duygusuna kapılıyorsunuz. Romanın bir bunalım edebiyatı olarak bile yerli yerine oturtulabilmesi için inandırıcılığı, tinsel duyarlıklar açısından belirli bir gerçekliğinin olması gerekir.

Çizim: Aptulika

ANAYURT OTELİ'NDE TAŞRA KİMSESİZLİĞİ

B. Sadık Albayrak

Klasik gerçekçi romandaki kişinin romanesk bir yaşamı vardır. Toplumsal ve tarihsel süreçlerin içinde oradan oraya sürüklenen, karşı duruşuyla, tutkularıyla ayakta kalmaya çalışan kişilikler anlatılır çoğunlukla. Bu kişilik, Oblomov bile olsa, en azından anti-tezi Ştoltz'u ya da Rus toplumunda onun panzehiri niyetine algılanan Olga'yı da anlatır bize romancı. Zebercet ise, taşrada, sınırlı tipteki müşterilerin gelip kaldığı bir otelin rutin işlerini çekip çeviren ve hayatı iniş çıkışsız görünen bir kâtiptir.

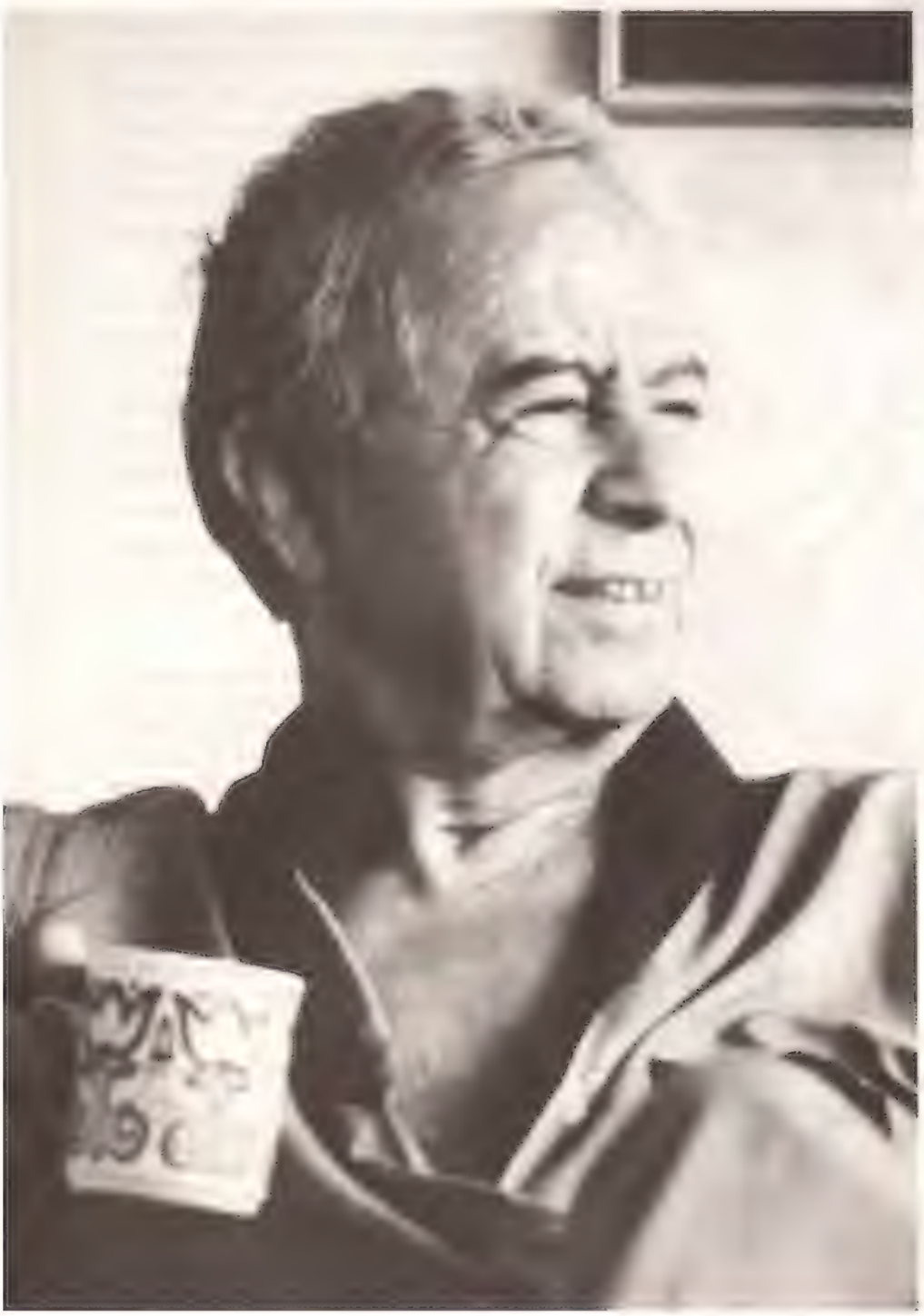

Anayurt Oteli, yazgıları içi içe geçmiş iki varlığın romanıdır. Büyük toprak sahibi bir ailenin romanesk mekânından, verimli toprakların merkezinde yer alan bir kasabanın "Anayurt Oteli"ne dönüşen bir konakla, bu konağın odalarından birinde doğan, otel kâtibi Zebercet'in romanı. Zebercet, gösterişli ve eşsiz adına[1] karşılık, bir romanı olamayacak kadar edilgin ve silik bir kişiliktir. En azından klasik roman açısından böyledir bu.

Bir romanı olmak ne demektir? Bu sorunun cevabını ararken, Nâbizâde Nâzım'ın 19. Yüzyıl Akdeniz köyünü anlattığı, 1891 tarihli uzun öyküsündeki Karabibik için yazdıkları ipucu olabilir: "Eftelya da Karabibik'e karşı pek serbest davranmakta, onunla açık açık şakalaşmaktaydı. Karabibik'in olanca aşkı, şu birkaç dakikalıktı. Bir çirkin gülümseme, bir iki bayağı nükte, içinden doğru gelen kısa bir çığlık: İşte ömrünün romanı bu kadarcıktı."[2] Karabibik, bütün tutkusu bir çift öküz sahibi olmaktan öteye geçmeyen bir köylüdür. "Gerçekçilik akımında yazılmış roman oku-

mamışsanız, işte size bir tane ben sunayım."[3] diye yola çıkan Nâbizâde Nâzım, Karabibik'in romanı olmadığını, bu köylü yaşamın yoksulluğu ve yoksunluğunu göstermek için yazdığını burada açıklığa kavuşturur[4]. Klasik gerçekçi romandaki kişinin romanesk bir yaşamı vardır. Toplumsal ve tarihsel süreçlerin içinde oradan oraya sürüklenen, karşı duruşuyla, tutkularıyla ayakta kalmaya çalışan kişilikler anlatılır çoğunlukla. Bu kişilik, Oblomov bile olsa, en azından anti-tezi Ştoltz'u ya da Rus toplumunda onun panzehiri niyetine algılanan Olga'yı da anlatır bize romancı. Zebercet ise, taşrada, sınırlı tipteki müşterilerin gelip kaldığı bir otelin rutin işlerini çekip çeviren ve hayatı iniş çıkışsız görünen bir kâtiptir.

Kasabanın Oblomov'u ve Yabancısı Zebercet

Zebercet'i biraz Oblomov'a benzetebiliriz, otelden dışarıya adım atmaz. Ne zaman berbere gideceği bile bellidir. Bu sıradan ve rutin yaşamının akışını, bir akşam "gecikmeli Ankara treniyle gelen kadın" bozar. Onunla karşılaşmasıyla Zebercet'in yaşamının zembereği atar ve 33 yıldır birikmiş yoksunluklarının acısıyla deli gibi arayışa geçer.

Otelden dışarıya çıkmaya başladığında, ilk kez içkili lokantaya gittiğinde, parkta oturduğunda kasabada bir yabancı gibidir, onu kimse tanımaz. Oysa kasabalar herkesin birbirini tanıdığı, bildiği yerlerdir. Dedikodu ile sürekli gözetim altında tuttuğu, özgürlüğünü kısıtladığı mekânlardır. Bir kasabının otelini işlettiği halde, çünkü otel, kasaba yaşamında merkezi bir yerde durmaktadır, onun tanınmaması, insan yerine konmadığını, önemsenmediğini gösterir. Bu, Yusuf Atılgan'ın çok çarpıcı gözlemlerle sunduğu taşra şiddetinin bir başka boyutudur. Taşrada, özellikle alt sınıflar için, insan yerine konmama, yaşamın olağan durumu olmuştur. Mütegallibelerin konaklarında büyüyen "besleme" kızlara yapılanlar bunun bir yanını gösterir. Zebercet'in annesi Saide, "Belki de Rüstem Bey'in babasının bir beslemeden piçiydi. Haşim Bey beslemeleri rahat bırakmazmış."[5] İnsana zenginliğine göre değer verilen toplumsal koşullarda, ezilen sınıftan gelenlerin adı bile belirsizdir. Babası ölünce, imam, cenaze töreninde ninesinin adını sorar, Zebercet bilmemektedir.

"Altmış üç yaşındaydı. Bir ilkyaz sabahı yarımay biçimi yüksek masanın arkasındaki koltukta otururken öldü. Ölü kaldırıcılar bulundu. Avluda yıkadılar. Gömüldükten sonra imam ninesinin adını sordu. Bilmiyordu. Aşağıda ya da yukarıda bir karışıklık olmasın diye uydurma bir ad vermedi. Başını eğdi, kızardı. 'Zarar yok oğlum, hepimizin anası bir' dedi imam."[6]

Köylülerin durumu da farklı değildir. Otelin temizlik işçisi Zeynep'in yaşadıkları da, insanı yalnızca bir nesne durumuna indirgeyen bu şiddet dolu yaşam koşullarının sonucudur. Evlendiği adam, "kız çıkmadı" diye ertesi gün kovar. Bütün köyün erkekleri için cinsel bir nesnedir artık. Belki de, bundan kurtuluş için kasabaya getirilen, kimsenin arayıp sormadığı, yıldan yıla dayısının gelip birikmiş aylıklarını alıp götürdüğü Zeynep, bütün yaşamı otelin işlerini görmek ve uzun uzun uyumak olan Zeynep, o da Zebercet gibi, insani değerlerden yoksun bir yaşamın kurbanıdır. Onu ve kendini öldüren Zebercet, bu duruma akıldışı bir isyanı mı simgeler?

Zebercet, biraz Oblomov'un akrabasıysa, biraz da Albert Camus'nün Yabancı'sıdır. Burada da işlenmiş, anlamsız görünen bir cinayet ve yaşamı kavramaktan aciz kanunların yargıladığı insan vardır. Bunaltıcı bir yaşam yazgısına ve kanunların yargısına dayanamayan bir insanın akıldışı tepkisi vardır. Zebercet başkasının cinayet davasını izleyerek kendi davasını, kendi yargısını yaşar.

Taşrada, özellikle alt sınıflar için, insan yerine konmama, yaşamın olağan durumu olmuştur. Mütegallibelerin konaklarında büyüyen "besleme" kızlara yapılanlar bunun bir yanını gösterir. Zebercet'in annesi Saide, "Belki de Rüstem Bey'in babasının bir beslemeden piçiydi. Haşim Bey beslemeleri rahat bırakmazmış." İnsana zenginliğine göre değer verilen toplumsal koşullarda, ezilen sınıftan gelenlerin adı bile belirsizdir. Babası ölünce, imam, cenaze töreninde ninesinin adını sorar, Zebercet bilmemektedir.

Ömer Kavur'un yönettiği Anayurt Oteli filminden-1987

Yirminci yüzyıl romanının gerçekçi romanesk anlayışını bıraktığını, kişilerinin eylemlerini odağa almaktan roman kişilerinin içdünyalarını merkeze koyan bir romana yöneldiğini, kişinin bilincinden görülen dış dünya ile içdünya arasındaki çatışmadan yeni bir romanesk çıkardığını, söyleyebiliriz. Yusuf Atılgan'ın Zebercet'i de böyle bir roman kişisidir.

Anayurt Oteli'nin Zaman ve Mekânı

Zebercet, Anayurt Oteli'nde günlük yaşamını dakikalarla, saatlerle ölçülü biçimde sürdürürken, gerçekte kasaba ölçeğinde on yıldır zamanı durmuştur. Rutin işlerin içinde, ilerlemeyen, yaşamda hiçbir değişiklik getirmeyen bir zamanda varolmaktadır.

Mekân ise, birikmiş bir zamanın üst üste yığıldığı bir yerdir; konakta yaşananlar, en az yüz elli yıllık bir romanesk tarih, Zebercet'in donmuş zamanı içinde, belleğinden taşarak su yüzüne çıkar. Konağın tarihçesi, mütegallibe ailenin yükseliş ve çöküş sürecinin parçalı anlatımı, Zebercet'in yıkımıyla paralel biçimde kurgulanmıştır. Ninesinin adını bilmeyen Zebercet, anasının anlattıklarıyla Keçecizade ailesinin tarihçesini pek iyi bilmektedir. Yusuf Atılgan, onun birkaç haftayı geçmeyen gerçek zamanını anlatırken, araya bu tarihçeyi de serpiştirir. Zebercet'in yoksun ve ezilmiş yaşamının sürdüğü tarihsel ve toplumsal çevreyi görmüş oluruz.

Yusuf Atılgan, Anayurt Oteli'nde romanesk süreçleri, hiç de romanesk olmayan bir kişiyle anlatmaya girişmiştir. Zebercet'in bu eksiğini, bir mütegallibe ailenin çöküş sahnesinde, konaktan otele çevrilen mekân çerçevesinde kapatmıştır. Yirminci yüzyıl romanının gerçekçi romanesk anlayışını bıraktığını, kişilerinin eylemlerini odağa almaktan roman kişilerinin içdünyalarını merkeze koyan bir romana yöneldiğini, kişinin bilincinden görülen dış dünya ile içdünya arasındaki çatışmadan yeni bir romanesk çıkardığını, söyleyebiliriz. Yusuf Atılgan'ın Zebercet'i de böyle bir roman kişisidir.

Yedi aylık doğmuştur ve yaptığı yaramazlıklar karşısında, "annenin karnında bile dokuz ay bekleyemedin" diye azarlanmıştır. Bu tutum sürekli yinelenerek Zebercet'i sabırlı, sakin ve kendi kabuğunda yaşayan bir sümüklüböceğe çevirmiştir. Dayanılmayacak ölçüde yalnız biridir. Onu acı sona sürükleyen de hiçbir sevgi umudu bulamadığı bu yalnızlık çemberi olacaktır.

Romanda, tarihteki, önemli dönüşüm zamanlarına özel bir ilgi gösterilmiştir. Konağın yapıldığı tarih, 1839'dur, Tanzimat'ın ilan edildiği yıl. Hürriyet Devrimi, 2. Meşrutiyet'in ilanı, Yunanların işgal ettiği kasabadan çekilmeleri ve çıkan yangın, romanın olayları bağladığı belirli nirengi noktalarıdır. Adının Anayurt Oteli olması, yazarın, en azından 120 yıllık bir zaman kesitinde, romanın geçtiği tarih 1963'tür, ülkedeki toplumsal değişmeyi ana çizgilerle simgeleştirerek anlatmayı denediğini düşündürür. Otelin ve Zebercet'in öyküsü, ülke ölçeğinde tarihsel değişmelerin taşradaki yankısı üstünde akar. Yusuf Atılgan bu yakın tarihin bilinen kodlarına eleştirel darbeler indirir. Hep görülen ve gösterilen biçiminin arkasındaki sömürüyü, sahtelikleri, ikiyüzlülükleri ortaya çıkarır. Anayurt Oteli'ni, bu tarihsel dönüşümler, kasabada pek köklü değişimler yaratmamıştır, diye okumak da mümkündür. Ülkeyi simgeleyen otelin adı bile gerçeği bastırıcı bir seçime dayanır:

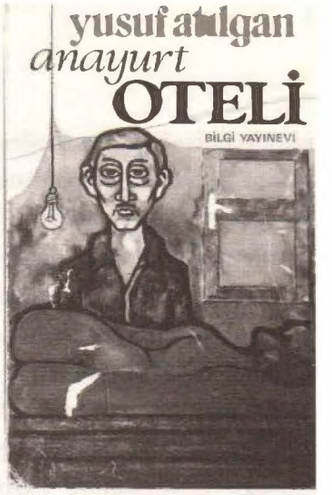

"Kapının üstündeki kemerde koyu yeşil üstüne ak yazılı büyük teneke levha: ANAYURT OTELİ. (Düşman elindeyken belirli bir direnme göstermemiş kasaba ya da kentlerde kurtuluşun ilk yıllarındaki utançlı yurtseverlik coşkusunun etkisi belki.)"[7]

Yusuf Atılgan'ın Taşrası

Taşra, bir yanıyla büyük bir yoksulluktur. Taşra deyince aklımıza gelenler kısıtlanmışlık, eskimişlik, vurdumduymazlık, çürümüşlüktür. Anayurt Oteli'nin çizdiği taşrada bu özellikleri her ayrıntıda görürüz. Taşra unutulmuşluk ve köhnemişlik mekânıdır. Yusuf Atılgan otelin tabelasını şöyle betimler:

"İstasyon alanından otele çıkan sokağın başında bir çam ağacının gövdesine tenekeden kesilmiş, koyu yeşil üstüne ak harflerle OTEL yazılmış ok biçimi bir gösterge çakılı, ama yıllar sonra çivilerden biri çürüyüp kopunca okun ucu aşağıya dönmüş toprağı gösteriyor, otelin yeraltında olduğu sanısını veriyor insana."[8]

Anayurt Oteli'nin akraba olduğu yapıtlardan birinin de, Dostoyevski'nin Yeraltından Notlar'ı olduğunu söyleyebiliriz. Zebercet'in gecikmeli Ankara treniyle otele gelen kadınla karşılaşmasından sonra, olağan, bastırılmış akışında sürüp giden, yeraltında bir yaşamın patlamasına tanık oluruz. Zebercet'in, kendisine, "Ne dikildin orda ulan, yol üstünde maşatlık taşı gibi. Bas git hadi!"[9] diyen kestaneci karşısındaki tepkisi, tıpkı Dostoyevski'nin yeraltı adamı gibi, alabildiğine incinmiş ve intikam arzusuyla doludur. Kestaneciye haddini bildirmek için kendi kendini yer.

"Birisi güldü. Zebercet birden dönüp kaldırım boyunca yürüdü. "Maşatlık taşı..." Kollarını silkti; yanaklarını ovuşturdu. "Taş gibi miyim gerçekten?" Önemli olan adamın benzetmesi değil aşağılayıcı davranışıydı. O anda neler yapılmazdı bu kabalığa karşı. Oysa kaçmıştı işte; olanakların en kolayını seçmişti bilmeden. Başka bir durumda kaçmak gereksizdi. Nereye gitse ardından geleceklerdi; Halil Onbaşı'nın köyüne bile. Ne yapardı orada? Beş gündür, özellikle bugün olanaklarda bir azalma olmamış mıydı? Kaçmayacaktı. Durumunu başkalarının yargısına bırakmayacaktı. Başka olanaklar da vardı elbet. Kestaneciyle bile. Şimdi de. "Gidip önünde durulur maşatlık taşı sensin ulan

Maşatlık taşı babandır ulan
anandır ulan
karındır
..."[10]

Bu bölümce boyunca, Yusuf Atılgan, Zebercet'in kestaneciyle düşsel çatışmasıyla iç içe, durumunu düşünmesini anlatır. Öldürdüğü Zeynep'in cesedinden kurtaracak çareler ararken, kestanecinin incittiği onurunu kurtarmak için ona haddini bildirmektedir. Ama bütün yapabildiği hiçbir şey olmamış gibi gidip yeniden kestane almaktır. Ona hakaret eden kestaneci onu tanımamıştır bile. Zebercet'in toplumsal bir varlığı yoktur. Yaşamının olağan akışı bozulunca bunu görür. Toplumsal yaşamı olmadan, başkalarıyla insani bir dünyayı paylaşmadan varolmanın acısı, yalnızlığı onu yıkıma götürür. Birlikte sinemaya gittiği gencin bacağına dokunan bacağının sıcaklığının bu kadar sarsıcı olması bu yalnızlık nedeniyledir.

Taşrada ya da Yusuf Atılgan'ın bize gösterdiği toplum dünyasında herkes ve her şey bir işlev için vardır; kullanıldığı kadarıyla bir değerdir. Horoz dövüşünde yenilen horozu, sahibinin hiç acımadan fırlatıp duvara çarpması bu hoyrat mantığın bir yansımasıysa, Zebercet'in geceleri uyurken koynuna girdiği Zeynep'in konumu da benzerdir. Zebercet, bunun dışında bir ilişki biçimi, insani duyarlılık içeren bir gerçek aramaktadır. Ankara treniyle gelen kadının unuttuğu havluyu ve yastığı onun yerine koyup düşleri

Zebercet, Anayurt Oteli'nde günlük yaşamını dakikalarla, saatlerle ölçülü biçimde sürdürürken, gerçekte kasaba ölçeğinde on yıldır zamanı durmuştur. Rutin işlerin içinde, ilerlemeyen, yaşamda hiçbir değişiklik getirmeyen bir zamanda varolmaktadır. Mekân ise, birikmiş bir zamanın üst üste yığıldığı bir yerdir; konakta yaşananlar, en az yüz elli yıllık bir romanesk tarih, Zebercet'in donmuş zamanı içinde, belleğinden taşarak su yüzüne çıkar.

içinde cinsel tatmine uğraşırken, uykuda seviştiği temizlikçi kadından daha insani bir dünyaya kavuştuğu bile söylenebilir. Yanılsama içinde de olsa, soru cevaplarını kendinin uydurduğu bir diyalog içinde de yaşasa, varoluşunun toplumsal yanını bütünleyecek bir sevgi dünyasına girmektedir. Halil Şahan, 2014 yılında Sevgili Halil Kardeş adıyla yayınladığı, Yusuf Atılgan'ın kendisine yazdığı mektupları sunarken, yazarın Anayurt Oteli için, hiç "sevgi" sözcüğünü kullanmadan sevginin romanını yazdığını söylediğini[11] belirtir.

Horoz dövüşünde tanıştığı ve sinemada insan sıcaklığı duyduğu genci aramaya giderken, önce içkili lokantaya uğrar. "Dövüşe geç kalmıyor muydu? Rakısından iki-üç yudum daha içti. İnsanca bir yakınlığa, sıcaklığa..."[12] Anayurt Oteli'nin kasabasında böyle bir toplumsal yakınlığın zerresi yoktur.

Zebercet'in yeraltısı, yeryüzüne çıkarken, sonunu belirleyen model, mütegallibenin duyarlı oğlu, yengesine âşık Faruk olacaktır. Yusuf Atılgan, kitabın sonlarına doğru, Zebercet'in bilinç akışı içinden Faruk'u anlatırken lirik diyebileceğimiz parçalar yazmıştır. Okurda, Zebercet'in sonuna duyulan duyarlılığı yoğunlaştırmada, Faruk'un karşılıksız aşkının öyküsünün uyandırdığı içliliğin de katkısı vardır.

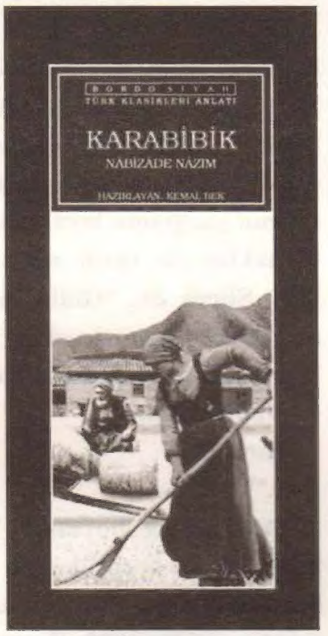

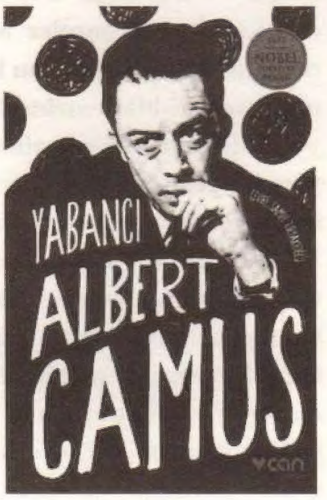

Göründüğü Kısalıkta Olmayan Roman

Yusuf Atılgan, çeşitli yorumlamalara ve çağrışımlara açık bir roman yazmıştır. Anayurt Oteli, bambaşka yönlerden, değişik okumalara ve yorumlara elverecek, ince ama yoğun bir kitaptır. Taşra yaşamından getirdiği ayrıntılı gözlemler ve üzerinde çok iyi çalışılmış dili de bu yoğunluğa katkıda bulunur. Fethi Naci'nin, Aylak Adam romanı için yaptığı dil değerlendirmesi Anayurt Oteli için de geçerlidir: "Atılgan, romanının her cümlesi üzerinde sabırla çalışmış, belli, her cümle, güzel bir şiirdeki sözcükler gibi, yerli yerine oturmuş. Bilinçli bir dil çabası var. Üstelik üslubu var."[13] Bu dil ve üslup başarısı, romanesk diyemeyeceğimiz bir kişinin beş on gününün anlatımından, yüz elli yıllık bir taşra yaşamının çürümüş, insanlıkdışı, hoyrat gerçeğine yoğun bir ışık düşürebilmiştir.

Bu kadar yoğun bir anlatım, kitabı okumayı biraz zorlaştırmaktadır. Anayurt Oteli, göründüğü kısalıkta olmayan bir romandır.

1973 yılında yayımlanmıştır ve 1963 yılında geçen olayları kurgulamıştır. Türkiye'nin 1960 27 Mayıs'ı ile yıktığı duvarların, aştığı toplumsal barajların etkisi görülmez. Ya Yusuf Atılgan, romanındaki tarih anlayışına bağlı olarak, tarihsel değişmelerin taşrayı pek fazla değiştirmediğini düşündüğü için bu muhteşem 60'lar coşkusundan habersiz görünmektedir ya da yaşamının büyük bölümünü Manisa'nın bir köyünde geçiren yazar, bu değişmelerin önemini görememektedir. Taşranın karanlığı ve yalnızlığı onu da kuşatmıştır.

---

[1] Doğumu yaptıran ebenin önerisiyle bu adın verilişi şöyle anlatılır: "Belemiş, avcuna almış, el kadar bir şey. 'Pamuğa sarıp inci kutusuna yatırılır bu; Zebercet koyun adını' dedi. Hemen kulağına eğildim.' Böylece bu pek rastlanmayan ad konmuş çocuğa." (Yusuf Atılgan, Anayurt Oteli, s.13, 2013, İstanbul).

[2] Nâbizâde Nâzım, Karabibik, s. 48, Bordo Siyah Türk Klasikleri, 2003, İstanbul.

[3] A.g.e., s.19.

[4] Gerçi, hiçbir romanesk yaşam süreci olmasa da, bu yoksulluğun içindeki insanın ne büyük romanı olabildiğini Dostoyevski'nin İnsancıklar'ından biliyoruz.

[5] Yusuf Atılgan, Anayurt Oteli, s.28, 2013, İstanbul.s.251-252.

[6] A.g.e., s.14.

[7] A.g.e., s.11.

[8] A.g.e., s.12

[9] A.g.e., s.83.

[10] A.g.e., s.83.

[11] Halil Şahan, Yusuf Atılgan, Sevgili Halil Kardeş Köye Mektuplar, Edebi Şeyler, 2014, İstanbul.

[12] A.g.e., s.88.

[13] Fethi Naci, Yüz Yılın 100 Türk Romanı, s. 352, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, İstanbul.

TAYLAN KARA KİTAPLARI

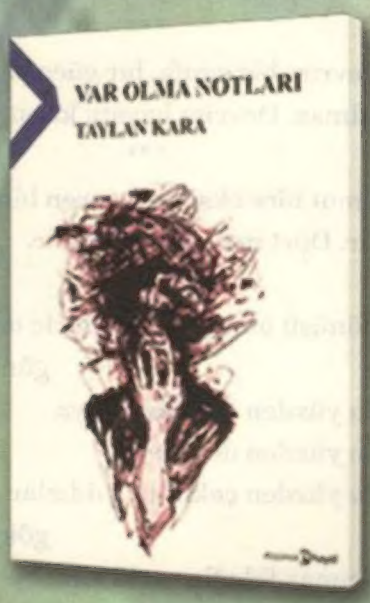

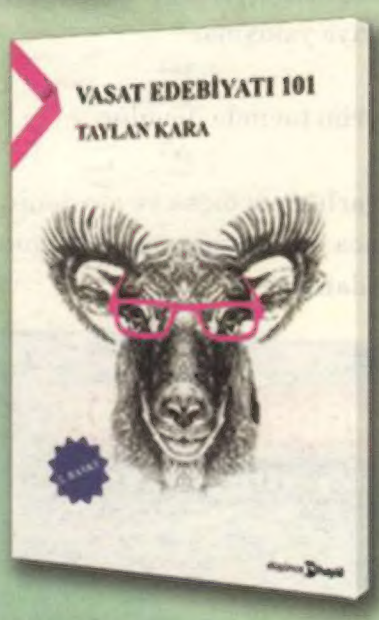

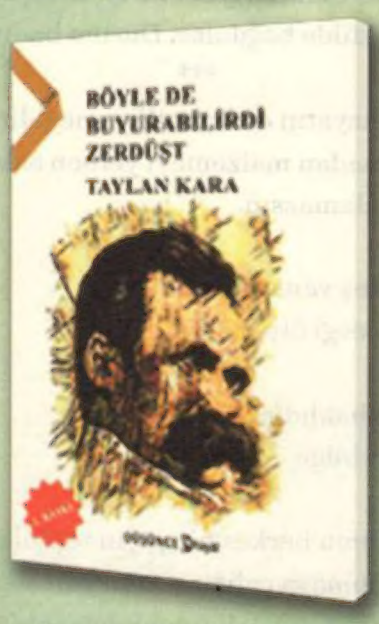

HEIDE DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

Git bir sınır taşına otur
Bas bir ayağını bu yana

Bir ayağını öbür yana
İkisi de vatan toprağı

Bir ayağın ötekine düşman
Aklın alıyor mu böyle bir şeyi

Kan akıyor damarından iki yana
İki yanda ağıt acı korku nefret

Kaldır at bence şu taşı çocuklar için
Yürü neşeyle bir o yana bir bu yana

***

Osmanlı Devleti'nin küllerinden doğan Cumhuriyet'i bu işbirlikçiler aynı külde boğdular. Durum budur.

***

Aşk hayatın en lezzetli yemeğidir. Yapmadan malzemeyi yersen asla o tadı alamazsın.

***

İki ateş yanar içinde
Biri sevgi öteki öfke

Öfke haklıdır
Sevgi bilge

***

Toplumu herkes bir şeyin topluluğu yapmaya çalışır. Onun yalnızca hukuk ve özgürlük topluluğu olması yeterli ve gereklidir.

***

Erdemleri meslekçilerine kaygısızca emanet edemezsiniz. Onların ilk düşünecekleri şey geçimleri ve arzularıdır.

***

Bir ülkeyi teknokratlarla demagoglar mahvederler. İlki kördür, ikincisi açgözlüdür.

Nasıl bir örensem
Onaramıyorum

Ne hazinelere gömülüysem
Bulamıyorum kendimi

Getirin unutuşun betonunu
Dökeyim döküneyim

Üstümde bitmesin hiçbir anı
Haydi durmayın bakmayın öyle

***

Sanat hünerde boğulur.

***

Gerçek varsa tanrı olmak zorundadır, tanrı da gerçek... Bizim gerçek dediğimizse göreceli bir şeydir ve tanrıya yakışmaz.

***

Devrim tavında dövülür.

***

Uygarlığımız bıçak ve ateşledir. Bunca yandığımız yaralandığımız bundandır.

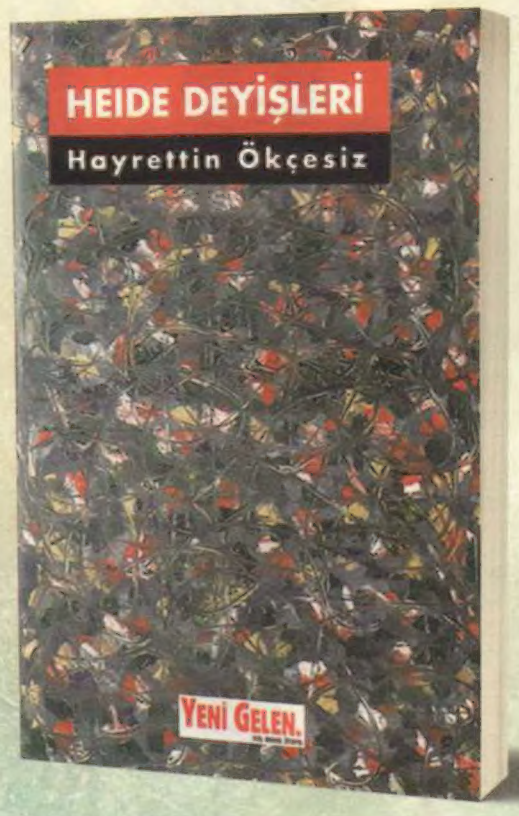

Bunlar ne çok iyilik yapıyorlar, bir bilseniz! Yüzyıllardan beri halkın kanına girdikleri, halkı sömürdükleri tüm iğrenç söylemlerini, eylemlerini, inançlarını, iyice döktüler orta yere. Gittiler mi, bin yıl anılmayacakları kadar nefret topladılar üzerlerine.

***

Hey tanrım
Senden büyük neler var
Adalet var aşk var
Ayrılık var hasret var
Senden büyük hüzün var
Yapraklarımı döken
Birer birer
Unutuş var ki söyleme bir şey

***

Devrim bir sınıfa, bir güce karşı yapılmaz. Devrim hayata karşı yapılır.

***

Umut bire eksi kırk veren bir ekindir. Dört mevsim ekilebilir.

***

Dönüşü olmayan gidişlerle dolu
günlerimiz
Bu yüzden düzdür dünya
Bu yüzden dönmez
Bu yüzden çakılıdır yıldızlar
gökyüzüne
Acımaz feleğin çarkı kimseye
Bu yüzden çaldığımız günlerle
doldurmalı hayatı kendisinden

***

Gam ruhun rutubeti çürütür azizim.

***

Savaşmak dayatmaktır. Barışmak dayanışmaktır. Barışmayı başarmalıyız.

****

Para kokmaz, ama her şeye bulaşır.